



**TÜRKİYE’DEKİ ULUSAL GAZETELERDE  
#SENDEANLAT HAREKETİNİN TEMSİLİ:  
HASAN ALİ TOPTAŞ VE İBRAHİM ÇOLAK  
ÖRNEĞİ**

**Doktora Tezi**

**Duygu KEÇELİ**

**Eskişehir 2025**

**TÜRKİYE’DEKİ ULUSAL GAZETELERDE #SENDEANLAT HAREKETİNİN  
TEMSİLİ: HASAN ALİ TOPTAŞ VE İBRAHİM ÇOLAK ÖRNEĞİ**

**Duygu KEÇELİ**

**DOKTORA**

**Basın ve Yayın Ana Bilim Dalı  
Danışman: Doç. Dr. Devrim Deniz EROL**

**Anadolu  
Üniversitesi  
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**

**Şubat 2025  
Eskişehir**

## JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Duygu KEÇELİ'nin "Türkiye'deki Ulusal Gazetelerde #SendeAnlat Hareketinin Temsili: Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak Örneği" başlıklı tezi 01 / Temmuz / 2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca Basın ve Yayın Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

|                |   | <u>Ünvanı Adı Soyadı</u>           | <u>İmza</u> |
|----------------|---|------------------------------------|-------------|
| Üye (Danışman) | : | Doç. Dr. Devrim Deniz EROL         | .....       |
| Üye            | : | Prof. Dr. Nadir SUĞUR              | .....       |
| Üye            | : | Prof. Dr. Deniz KILIÇ              | .....       |
| Üye            | : | Prof. Dr. Selda AKÇALI             | .....       |
| Üye            | : | Dr. Öğr. Üy. Ayçin GELİR<br>ATABEY | .....       |

**Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN**  
**Anadolu Üniversitesi**  
**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü**

## ÖZET

TÜRKİYE’DEKİ ULUSAL GAZETELERDE #SENDEANLAT HAREKETİNİN TEMSİLİ: HASAN ALİ TOPTAŞ  
VE İBRAHİM ÇOLAK ÖRNEĞİ

Duygu KEÇELİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şubat 2025

Danışman: Doç. Dr. Devrim Deniz EROL

Bu tez çalışmasında, Türkiye’deki ulusal gazetelerin internet sayfalarında “SenDeAnlat” hareketi söyleminin nasıl inşa edildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca, “SenDeAnlat” karşıt söylemi varsa nasıl inşa edildiğine bakılmıştır. Çalışmada, edebiyat yazarlarından Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak’ın taciz suçlamaları seçilmiştir. Hasan Ali Toptaş postmodern yazar, İbrahim Çolak ise muhafazakâr kimliğiyle tanınan bir yazardır. Çalışmada, iki farklı ideolojik temsilden yazarın aynı olay bağlamında gazetelerde nasıl yer aldığına bakılmıştır. Bu bağlamda karşılaştırmalı olarak gazetelerin anlam inşaları analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında *Birgün* ve *Evensel*, *Milliyet*, *Posta*, *Türkiye* ve *Yeni Şafak* gazeteleri seçilmiştir. Gazetelerin seçiminde, gazetelerin farklı sahiplik ilişkilerine ve yayın politikalarına sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Gazetelerde söz konusu yazarlar hakkında çıkan tüm haberler taranmış; haber metinleri ve haber fotoğrafları ile görselleri eleştirel söylem çözümlemesi ve göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Gazetelerin, Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerde #MeToo / #SenDeAnlat hareketi ile bağlam oluşturan bir anlam inşa ettikleri görülmektedir. İbrahim Çolak ile ilgili haberler de ise yazarın intihar etmiş olmasının ön plana çıkarıldığı, taciz olaylarına vurgunun yapılmadığı görülmektedir. Bu anlamda #MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle de sağlam bir bağlam kurmamışlardır.

**Anahtar Sözcükler:** Toplumsal Cinsiyet, #MeToo, #SenDeAnlat, Söylem analizi, Haber çözümlemesi.

## ABSTRACT

### REPRESENTATION OF THE #METOO MOVEMENT IN NATIONAL NEWSPAPERS IN TÜRKİYE: THE EXAMPLE OF HASAN ALİ TOPTAŞ AND İBRAHİM ÇOLAK

Duygu KEÇELİ

Department of Journalism

Graduate School of Anadolu University, February 2025

Supervizor: Doç. Dr. Devrim Deniz EROL

This thesis aims to reveal how the discourse of the “SenDeAnlat” movement was constructed on the websites of national newspapers in Turkey. The study also examines whether there is any counter-discourse to “SenDeAnlat” and how it is constructed. The cases of two authors, Hasan Ali Toptaş and İbrahim Çolak, who were accused of harassment, were selected for the study. Hasan Ali Toptaş is known as a postmodern writer, while İbrahim Çolak is known for his conservative identity. The study investigates how these two authors, representing different ideological backgrounds, were portrayed in newspapers within the same context. In this framework, newspapers’ constructions of meaning were analyzed comparatively. The newspapers selected for the study are *Birgün*, *Evrensel*, *Milliyet*, *Posta*, *Türkiye* and *Yeni Şafak*. The selection was based on their differing ownership structures and editorial policies. All news articles published in these newspapers about the aforementioned authors were reviewed; the news texts, photographs and visuals were analyzed using critical discourse analysis and semiotic analysis methods. The findings show that, in the news about Hasan Ali Toptaş, the newspapers constructed a narrative that formed a contextual connection with the #MeToo / #SenDeAnlat movement. In contrast, in the coverage of İbrahim Çolak, the emphasis was placed in his suicide, with less focus on the harassment allegations. Thus, the newspapers did not establish a strong contextual link with the #MeToo / #SenDeAnlat movement in İbrahim Çolak’s case.

**Keywords:** Gender, #MeToo, #SenDeAnlat, Discourse analysis, News analysis.

01/07/2025

## ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığımı ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

(Duygu KEÇELİ)

**NOT:** Bu belgenin ciltlenmiş tezin “Abstract”tan sonraki sayfasında ıslak imzanız ile (fotokopi olmayacak) yer alması gerekmektedir.



*Kahramanlarım Balon ve Luna'ya  
ve Babam'a...*

## ÖN SÖZ /TEŞEKKÜR

*Çevremdeki ve içimdeki dünyanın sarsıldığı bir dünyada bu doktora tezini bitirmenin mutluluğunu yaşıyorum. Öncelikle bana tez sürecim boyunca akademik ve manevi desteğiyle yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Devrim Deniz EROL'a çok teşekkür ediyorum.*

*Saygıdeğer jüri üyelerim Prof. Dr. Selda AKÇALI, Prof. Dr. Nadir SUĞUR, Prof. Dr. Deniz KILIÇ ve Dr. Öğretim Üyesi Ayçin GELİR ATABEY'e bana sundukları değerli katkıları için ayrıca teşekkür ediyorum.*

*Ve sevgili ailem... Bana olan sabrınız ve inancınız beni hep yüreklendirdi. Tökezlediğim her anda desteğinizle doğruldum. Size teşekkürüm sonsuz... Toprak ve Luca; beni karşılıksız sevginizle hep desteklediniz. Bu dünya hayvanlar olmadan çok karanlık bir yer olurdu, iyi ki varsınız...*

*Bu dünyada var olmaya çalışan bir kadın olarak, bu tezi yazmanın yükünü süreç boyunca hissettim. Kadınların hiçbir türlü şiddete maruz bırakılmadığı, renklerini kaybetmeyen bir dünyanın var olması dileğiyle...*

## ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında, yürütülmesinde, verilerin analizinde Etik Kurul İzni'ne gerek yoktur.

**DİKKAT:** Eğer tez çalışması insan veya hayvan katılımcıları içermiyorsa öğrenci bu sayfayı; *“Bu tez çalışmasının hazırlanmasında, yürütülmesinde, verilerin analizinde Etik Kurul İzni'ne gerek yoktur”* ifadesi ile imzalayarak teze eklemelidir.

## ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (örneğin ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı/almadığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından (örneğin çeviri, bilimsel makale vb.) desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Bu tez çalışmasının hazırlanması, yürütülmesi, verilerin analizi vb. aşamalarının herhangi birinde üretken yapay zekâ programlarından yararlanmadığımı beyan ederim.

.....

(İmza)

Duygu KEÇELİ

(Öğrencinin Adı Soyadı)

**DİKKAT:** Eğer tez çalışmasının herhangi bir evresinde üretken yapay zekâ programlarından yararlanılmamışsa öğrenci bu sayfayı; *“Bu tez çalışmasının hazırlanması, yürütülmesi, verilerin analizi vb. aşamalarının herhangi birinde üretken yapay zekâ programlarından yararlanmadığımı beyan ederim”* ifadesi ile imzalayarak teze eklemelidir.

## DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I received support from generative artificial intelligence programs (for example ChatGPT, Gemini, DALL-E, etc.) while preparing this thesis/dissertation. I have received support from generative artificial intelligence programs (e.g. language translation, access to scientific articles, etc.) during the preparation of the thesis/dissertation. I declare that I have checked the accuracy of the information I received from generative artificial intelligence programs.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

I declare that I have not used generative artificial intelligence programs at any stage of the preparation, execution, data analysis, etc. of this study.

.....

(Signature)

Duygu KEÇELİ

(Name and Surname of the student)

**ATTENTION:** If generative artificial intelligence programs were not utilized at any stage of the study, the student should sign this page; *“I declare that I have not used generative artificial intelligence programs at any stage of the preparation, execution, data analysis, etc. of this study”* and add it to the thesis/dissertation.

## İÇİNDEKİLER

|                                                             |      |
|-------------------------------------------------------------|------|
| JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI .....                                 |      |
| ÖZET .....                                                  | iii  |
| ABSTRACT .....                                              | iv   |
| ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ .....           | v    |
| ÖN SÖZ /TEŞEKKÜR.....                                       | vi   |
| ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ.....                         | viii |
| ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....                     | ix   |
| DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE ... | x    |
| İÇİNDEKİLER .....                                           | xi   |
| TABLolar DİZİNİ.....                                        | xiii |
| GÖRSELLER DİZİNİ.....                                       | xiv  |
| KISALTMALAR DİZİNİ .....                                    | xv   |
| 1 GİRİŞ.....                                                | 1    |
| 1.1 Problem.....                                            | 1    |
| 1.2 Amaç .....                                              | 10   |
| 1.3 Önem.....                                               | 11   |
| 1.4 Sınırlılıklar .....                                     | 11   |
| 2 ALAN YAZIN.....                                           | 11   |
| 2.1 Toplumsal Hareketler .....                              | 11   |
| 2.2 Kolektif Davranış Teorisi.....                          | 16   |
| 2.3 Rasyonel Tercih ve Kaynak Mobilizasyonu Teorisi .....   | 17   |
| 2.4 Siyasi Fırsatlar Teorisi .....                          | 18   |
| 2.5 Yeni Toplumsal Hareketler .....                         | 20   |
| 2.6 Feminizm .....                                          | 26   |
| 2.6.1 1. Dalga Feminizm .....                               | 27   |
| 2.6.2 2. Dalga Feminizm .....                               | 32   |
| 2.6.3 3. Dalga Feminizm .....                               | 41   |
| 2.6.4 4. Dalga Feminizm .....                               | 44   |

|                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 2.6.4.1 Woke Kültürü .....                                                         | 54  |
| 2.6.4.2 Alternatif Sağ ve Anti-Feminizm İlişkisi .....                             | 56  |
| 2.6.4.3 Dijitalleşen Dünyada Yeni Eylem Türleri: Linç, İfşa ve İptal Kültürü ..... | 59  |
| 2.4 #MeToo / #SenDeAnlat Hareketi .....                                            | 60  |
| 2.4.1 Dünyada #MeToo Hareketi .....                                                | 60  |
| 2.4.2 Türkiye’de #SenDeAnlat Hareketi .....                                        | 65  |
| 3 YÖNTEM.....                                                                      | 67  |
| 4 BULGULAR.....                                                                    | 76  |
| 4.1 Haberlerde Öne Çıkan Konular .....                                             | 76  |
| 4.2 Haberlerde Konuşan Özneler .....                                               | 79  |
| 4.3 Sözcük Seçimleri ve Cümle Yapıları .....                                       | 83  |
| 4.4 Artalan ve Bağlam bilgisi .....                                                | 85  |
| 4.5 Haber Fotoğrafları ve Görsellerinde Anlamanın İnşası .....                     | 88  |
| 5 SONUÇ .....                                                                      | 95  |
| 5.1 Sonuç .....                                                                    | 95  |
| KAYNAKÇA .....                                                                     | 100 |
| ÖZ GEÇMİŞ .....                                                                    | 107 |

## TABLÖLAR DİZİNİ

### Sayfa

|                                                          |    |
|----------------------------------------------------------|----|
| <b>Tablo 1.1</b> Van Dijk'in Metin Çözümleme Modeli..... | 68 |
| <b>Tablo 1.2</b> Gazete Haber Başlıkları.....            | 71 |



## GÖRSELLER DİZİNİ

### Sayfa

|                                                                                                                                    |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Görsel 1.1</b> Amerikan Feminist Hareketinin İlan Edildiği İlk Kadın Hakları Kongresi, Temmuz 1848, Seneca Falls, New York..... | 29 |
| <b>Görsel 4.1</b> Milliyet Gazetesi, 16.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 82 |
| <b>Görsel 4.2</b> Milliyet Gazetesi, 13.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 83 |
| <b>Görsel 4.3</b> Milliyet Gazetesi, 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 83 |
| <b>Görsel 4.4</b> Türkiye Gazetesi, 10.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                        | 84 |
| <b>Görsel 4.5</b> Yeni Şafak Gazetesi, 9.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                      | 85 |
| <b>Görsel 4.6</b> Evrensel Gazetesi, 14.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 86 |
| <b>Görsel 4.7</b> Evrensel Gazetesi, 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 86 |
| <b>Görsel 4.8</b> Evrensel Gazetesi, 15.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 87 |
| <b>Görsel 4.9</b> Milliyet Gazetesi, 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                       | 88 |
| <b>Görsel 4.10</b> Yeni Şafak Gazetesi, 12.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                    | 88 |
| <b>Görsel 4.11</b> Evrensel Gazetesi, 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı.....                                                      | 89 |

## KISALTMALAR DİZİNİ

|     |                                |
|-----|--------------------------------|
| ADB | : Amerika Birleşik Devletleri  |
| ESÇ | : Eleştirel Söylem Çözümlemesi |



# 1 GİRİŞ

## 1.1 Problem

Toplumsal hareketler, ulus devletlerin ortaya çıkışından bu yana tartışılan önemli kavramlardan biri olarak öne çıkmaktadır. 1960'lara kadar "eski" toplumsal hareketler olarak adlandırılan bu hareketler, milliyetçi hareketleri de zaman zaman içerebilmekle birlikte, genellikle sınıf çatışması ekseninde örgütlenen işçi sınıfı hareketlerini ifade etmektedir. Ancak 1960'ların sonlarından itibaren yaşanan ekonomi-politik ve sosyo-kültürel dönüşümlerle birlikte, bu kez yeni toplumsal hareketler kavramı gündeme gelmiştir.

1970 öncesi toplumsal hareketler Amerika Birleşik Devletleri'nde "Kolektif Davranış", Avrupa'da ise "Marksizm" olarak kavramsallaştırılmaktadır. Modern dönem olarak adlandırılan dönem 18. yüzyıl Aydınlanma ile birlikte Sanayi Devrimi'nin yaşandığı tarihsel süreçtir. Endüstri toplumunun ortaya çıktığı bu dönemde toplumsal hareketler de sınıf-özellikle işçi sınıfı- temelli gelişmiştir. Bu dönem toplumsal hareketleri; Kolektif Davranış Yaklaşımı, Sembolik Etkileşimci Yaklaşım, Katma Değer Yaklaşımı, Göreli Yoksunluk Kuramı, Rasyonel Tercih Kuramı, Kaynak Hareketliliği Kuramı ve Politik Süreçler Kuramı gibi ortaya atılan farklı kuramsal düşünceler çerçevesinde değerlendirilmiştir (Kartal ve Kümbetoğlu, 2014).

1960'ların sonunda dünya toplumlarında sosyo-kültürel temelde büyük bir kırılma yaşanmıştır. Jameson'ın (1998) "kültürel dönemeç" olarak adlandırdığı bu tarihten itibaren postendüstriyel, postmodern topluma geçiş yaşanmıştır. Bu dönemde siyasi hareketlerden kültürel olana dair bir dönüşüm yaşanmaya başlanmıştır. Eski toplumsal hareketlerin tam anlamıyla ortadan kalkmamasıyla birlikte yeni toplumsal hareketler, öne geçerek yaygınlaşmıştır. Bu yeni hareketler artık işçi sınıfı hareketleri değil kadın hakları hareketi, hayvan hakları hareketi, çevre hareketi, eşcinsel hakları hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır. YTH'ler birçok sosyal bilimci tarafından farklı biçimlerde kategorize edilmiştir. Bu teoriler genel anlamda kopuş ve süreklilik olarak iki temelde sınıflandırılmaktadır.

YTH'lerin eski toplumsal hareketlerden tam bir kopuş yaşadığını belirten Buechler, hareketleri "kültürel" ve "siyasal" olarak iki farklı şekilde sınıflandırmaktadır (2000, s. 48). Bu sınıflandırmaya göre kültürel hareketler eski toplumsal hareketlerden radikal bir

kopma yaşamaktadır. İktidar ve direnmenin merkezileştiği YTH'lerde, toplumsal temel sınıflarla değil ideolojilerle özdeşleşmektedir (Buechler, 2000, s. 50-51). Buechler'in "kültürel" ve "siyasal" versiyonlar kavramlaştırmasını Savran "kopuş" ve "süreklilik" kategorilendirmesi olarak da değerlendirmektedir (1992, s. 7-9). Kopuş teorilerinde toplumsal yapı post-fordist, postmodern, post-endüstriyel gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Teoriye göre; işçi sınıfı, burjuva sınıfı gibi evrensel kimlikler toplumu tanımlamak için yeterli değildir. Yaşanan bu "post" dönemde toplumsal çeşitlilik, farklılık ve parçalanmışlığın ortaya çıktığı savunulmaktadır. Kopuş teorisine göre yeni toplumsal hareketler de bir devamlılık içermemekte, sınıf mücadelesinin yerini alan bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Savran; Habermas, Laclau ve Mouffe, Inglehart, Touraine, Melucci, Castells, Pakulski, Larana, Cohen ve Arato'yu kopuş teorisi temsilcileri arasında göstermektedir. Süreklilik teorisine göre ise yaşanan yeni dönem kapitalizmin yeni evresidir ve bu evre; ileri kapitalizm, geç kapitalizm ya da gelişmiş kapitalizm gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Süreklilik teorisi yeni toplumsal hareketlerin, sınıf mücadelesinin dolaylıları olduğunu savunmaktadır. Savran; Raymond Williams, Paul Browne, Lawrence Wilde, Immanuel Wallerstein, Etienne Balibar, Claus Offe, Craig Calhoun gibi sosyologları süreklilik teorisi bağlamında değerlendirmektedir.

Post-endüstriyel toplumu "programlanmış toplum" olarak tanımlayan Touraine, endüstri toplumu ve post-endüstriyel toplum arasında keskin bir çizgi çekmektedir. Post-endüstriyel toplumda maddi malların yerini kültürel mallar almaktadır. Demir-çelik, tekstil, araba sektörleri gibi sektörlerin yerine bu dönemde artık eğitim, sağlık, kitle iletişimi sektörleri ön plandadır. Touraine, bu yeni dönemde aktörlerin tarih adına değil, sadece kendi adlarına ve kendi özgürlükleri için konuştuklarını belirtmektedir (Touraine, 1998'den aktaran Coşkun, 2006: 70).

YTH'lerin eski hareketlerden tam bir kopuşla ortaya çıktığını savunan bir başka isim de Jürgen Habermas'tır. Habermas, postmodernizme karşı modernizme bir süreklilik atfetmektedir ancak kopuş teorisyenleri içerisinde yer almasının sebebi "yaşam dünyası"<sup>1</sup>, "sistem dünyası" ayrımı yapmasından kaynaklanmaktadır.

---

<sup>1</sup> "Yaşam dünyası" Habermas için "iletişim eyleminde bulunan insanların, içerisinde ortak yaşama ilişkin pratik sorunların müzakere edildiği demokratik kurumların alanıdır. Buna karşın araştırma, teknik, ekonomi ve yönetim sistemi olarak "çalışma alanı", nesneleştirme süreçlerindeki teknik kullanımı tarafından domine edilmektedir (Dietz 1993'ten aktaran Torun, 2018, s. 181).

Kopuş teorisi bağlamında değerlendirilen Larana vd.'leri (1994) ise barış hareketi, öğrenci hareketi, çevre hareketi gibi birbirinden farklı özellikler taşıyan YTH'lerin modern dönem kavramsal çerçevesiyle açıklanmasının yetersiz kalacağını söylemektedir. Bu yeni hareketlerin bütüncül toplumsal bir amaçlarından ziyade kendi gerçeklikleri ve erekları bulunmaktadır. Larana vd.'leri YTH'lerin temel özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- YTH'lerde katılımcıların yapısal rolleri açıkça belirtilmemektedir. Toplumsal taban sınıf yapısını aşmaktadır. YTH'ler genellikle toplumsal cinsiyet, yaş, cinsiyet gibi toplumsal statü unsurlarına atıfta bulunmaktadır.
- YTH'lerin ideolojik karakteri, işçi sınıfı hareketinin ve ortak eylem için birleştirici ve bütünleştirici olan Marksist ideolojinin tam karşıtıdır.
- YTH'ler genellikle kimliğin tamamen yeni boyutlarının ortaya çıkışını içermektedir.
- Birey ve kolektif arasındaki ilişki bulanıktır. Bu anlamda birçok hareket mobilize olmuş gruplardan ziyade bireysel eylemler olarak gerçekleşmektedir.
- YTH'ler kürtaç, eşcinsel hakları, sağlık hareketi gibi genellikle insan hayatının kişisel ve özel yönleri bağlamında ortaya çıkmaktadır.
- YTH'ler geleneksel kitle toplumunun merkezi bürokrasisinin aksine parçalı, dağınık ve merkezsizdir.

YTH'lere siyasal versiyondan bakan teorisyenler neo-Marksist bakış açısıyla toplumu, ileri kapitalist olarak tanımlamakta ve yenelleştirici, evrensel bir bakış açısıyla toplumu değerlendirmektedir. Postmodernizmi modernizmin devamı, dolayısıyla YTH'leri toplumsal hareketlerin devamı olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda YTH'lerin ortaya çıkışı ile ileri kapitalizm arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Offe, Wallerstein ve Williams gibi teorisyenler siyasal versiyon temsilcileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeni toplumsal hareketleri süreklilik teorisine dayanarak analiz eden teorisyenlerin hemen tümü bu hareketleri kapitalizmin kendi içerisinde yaşanan yeni evre, bir ileri aşama bağlamında değerlendirmektedir. 1970'lerde toplumsal hareketleri ulusal ve sosyal olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleştirdiğini ifade eden Wallerstein (2002, s. 29), yeni

toplumsal hareketlerin ileri kapitalist sistemde ortaya çıkan hareketler olduğunu söylemektedir. Wallerstein'a göre bu hareketlerin aktörleri kimliklerini sınıflar olarak ifade etmeseler dahi bu durum onların sınıfsal bir bileşime sahip olmadığını ya da sınıf dışı olduğunu göstermemektedir (Savran, 1992, s. 18). Wallerstein, kapitalizmin içsel mantığı ile ırkçılık ve cinsiyetçilik arasında bağlantı kurmaktadır. Evrenselleştirmeyi etimolojik olarak, birikim sürecinin evrenselliği olarak ele aldığı piyasa üzerinden tanımlayan Wallerstein, ırkçılığı emek gücünün merkezi ve dışı arasındaki ayrışmada, cinsiyetçiliği ise erkek ve kadın emek gücü tartışmasında birleştirmektedir (Savran, 1992, s. 9). Kapitalizmin, emek sürecindeki bu farklılaşmalardan yararlandığını belirtmektedir. Wallerstein (2002, s. 34), yeni toplumsal hareketlerin Eski Sol'un stratejilerini, hiyerarşik yapılarını reddettiğini, ulusal eylemlere şüpheyi baktıklarını söylemektedir. Wallerstein yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı dönemde dünyanın yapısal bir kriz içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu krizi ise "bifürkat"<sup>2</sup> olarak açıklamaktadır (Curry, 2012).

Offe'ye göre (1985, s. 831-832) yeni toplumsal hareketlerin aktörleri, kendilerini yerleşik siyasal ve ekonomik kodlarla tanımlayamamakla birlikte, bu hareketlerin toplumsal tabanı tamamen belirsiz değildir. Bu taban, yeni orta sınıf, eski orta sınıfın bazı unsurları (çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar) ve öğrenci, işsizler ve kadınlar gibi doğrudan emek piyasasında yer almayan gruplardan oluşmaktadır (Coşkun, 2006, s. 74). Postendüstriyel dönemde, Offe'nin de vurguladığı gibi yeni aktörler sahneye çıkmış, toplumsal sınıflarda dönüşüm yaşanmıştır. Yeni bir orta sınıfın merkezde olduğu bu dönemde, sınıfsız toplum tartışmaları da gündeme gelmektedir.

Balibar (1993, s. 224); sınıfların kaybolmasının, kimlik ya da töz kayıplarının hem bir gerçek hem de bir yanılsama olduğunu söylemektedir. Bir gerçektir, çünkü uzlaşmazlıkların fiilen evrenselleşmesinin sona ermesi, bir taraftan işçi sınıfını, diğer taraftan ise burjuva devletini, yaklaşık bir yüzyıldır ulusal burjuvazileri ve proletaryaları görece birleştiren yerel kurumsal yapıları ortadan kaldırmaktadır. Bu süreç, evrensel bir sınıf miti kavramını gerçeklikten yoksun hale getirmektedir. Ancak bu durum aynı

---

<sup>2</sup> "Yapısal kriz, bir sistemdeki üçüncü aşamadır. Bu, sistemin bir çatallanma yaşadığı anlamına gelir. Çatallanma fizikten ödünç alınan teknik bir terimdir: bir sistemin dinamiklerini ifade eden temel denklemlerin oldukça farklı bir şekilde çözülebildiği bir duruma atıfta bulunur. Sosyal bir bağlama çevrildiğinde, bir sistemin çatallanması, bir tarafın savunucuları ile diğer tarafın savunucuları arasında, çatallanmanın hangi 'dili' olduğu konusunda bir mücadele anlamına gelir ve bu süreç genellikle 70-80 yıl alır." (Wallerstein, 2017, s. 332).

zamanda bir yanılısamadır, çünkü sınıfların “tözel” kimlikleri toplumsal aktörlerin pratikleri karşısında yalnızca bir sonuç olarak varlık göstermektedir.

Craig Calhoun (1993), “19. Yüzyılın Başlarının Yeni Toplumsal Hareketleri” başlıklı makalesinde, 19. yüzyılda etnik azınlıklar, kadınlar, dinsel canlanış ve işçi hakları adına yürütülen hareketlerin, otonomi ve kimlik taleplerini ön plana çıkardığını ifade etmektedir. Buradan hareketle, toplumsal hareketlerin yaygınlaşması moderniteye özgüdür. Modern düşünürler toplumsal yaşam örüntülerini sağ-sol, kadın-erkek, kültürel-sosyal, kamu-özel, estetik-araçsal gibi dikotomilerle açıklamaya çalışmaktadırlar. Toplumsal hareketlerin de bu zıtlıkları çiğneyerek modernitenin içerisinde yaygınlaştığı söylenebilmektedir. Calhoun (1993), bu yeni toplumsal hareketlerin, kısmen Yeni Sol ve 1960'ların ilgili öğrenci hareketleri içerisinde geliştiğini söylemektedir. Ayrıca, yeni toplumsal hareketlerin kavramsal hale gelmesindeki önemin, özellikle Avrupa’da bu konuda tartışan akademisyenlerin Marksist teori ve sosyal demokratik politikaları değiştirme ya da reddetme üzerine yoğunlaşmasından kaynaklandığını söylemektedir.

Post-endüstriyel dönemde üretim ve emek süreçleri dönüşüme girmiştir. Maddi emeğin yerini maddi olmayan emeğe bıraktığı bu dönemde siyasal aktivizm, sınıf mücadelesi ve devrimci örgütlenme biçimleri de şekil değiştirmektedir. Hardt ve Negri (2004, s. 86), bunların ölümünün gerçekleştiğini ve bu ölümün en önemli nedenlerinden birinin bizzat çokluğun geçirdiği dönüşüm olduğunu belirtmektedir. Günümüzde toplumsal sınıflar, küresel bir birleşme ile birlikte dönüşüm yaşamıştır. İleri kapitalist sistemde maddi olmayan emeğin hegemonyası görülmektedir. Yeni ağ yapılanmaları üzerinden yürütülen iletişim süreçlerinde karar alma, eyleme geçme şekilleri değişmiştir. Buna bağlı olarak Hardt ve Negri (2004), bütün devrimci süreçlerin koşullarının da köklü bir biçimde değiştiğini savunmaktadır.

20. yüzyıl toplumsal hareketlerinin, otoritelerle kısmi bir uzlaşma eğilimi gösterirken yeni medya araçlarını da eylem repertuarlarına dahil ettikleri görülmektedir. Bu dönemde değişen ve yaygınlaşan iletişim araçlarının etkisiyle medya, toplumsal hareketlere eşsiz fırsatlar ve geniş erişim imkanları sunmuştur. Radyo, televizyon, elektronik posta gibi iletişim araçları ile yazılı basının dünya çapında yaygınlaşması, düşünce anketleri ve kampanyalardaki dönüşümleri tetikleyerek toplumsal hareketlerin etkinliklerinde de

önemli değişimlere yol açmıştır (Tilly, 2008, s. 137). Kitle iletişim araçları toplumsal hareketlerin duyulmasını, etkinlik alanlarını önemli ölçüde artırsa da tamamen kendi kontrollerinde olmayan bir repertuvar olarak, ayrıca toplumsal hareketlere mesafeli bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır.

21. yüzyılın başlarındaki toplumsal hareket eylemcileri yeni teknolojileri, organizasyonlarında ve hak talebi etkinliklerinde kullanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının ardından yaşanan büyük dönüşümle artık etkileşimli medya dönemine girilmiştir. Web 1.0'dan Web 2.0'a geçiş süreci, kitlelerin sosyal ağ platformları üzerinden iletişim kurmasını sağlarken, bireylerin yanı sıra kurumların ve sektörlerin de katılımıyla küresel ölçekte çok yönlü kolektif paylaşımlar, dünya kültürleri üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Yeni medya, yeni kamusal alanı oluşturmuştur. Yeni kamusal alanla birlikte toplumsal hareketlerin örgütlenme, yayılma ve etkileme süreçleri de değişmiştir.

Yukarıda özetlendiği gibi toplumsal hareketlerin, sınıf temelliden kimlik temelli bir yapılanmaya geçtiği görülmektedir. Yeni toplumsal hareketler artık sokak dansları, renkli onur yürüyüşleri, konserli yardım kampanyaları vb. etkinliklerle yürütüldüğü bir performans/gösteri haline dönüşmüştür. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler karnavalesk bir yapıya sahiptir. Hareketlerin yaptıkları tüm eylemler karnaval öğeleri içermekte ve “alanlar” bir süreliğine eylemcilerin denetimine geçmektedir. Karnavalesk yaşam, alışıldık seyrinden çıkmış bir yaşam olduğundan “ters yüz edilmiş bir yaşam” bir diğer deyişle “dünyanın tersine çevrilmiş tarafı” olarak karşımıza çıkmaktadır (Bakhtin, 2001, s. 391). Bundan yola çıkarak dijitalleşme ile birlikte dijital aktivizm olarak kavramsallaştırılan yeni toplumsal hareketlerin devamı hareketler bu sözü edilen karnaval alanını sanal gerçeklikte yeniden yapılandırmaktadır.

Aktivizm, Oxford Sözlüğü'nde “belli bir amaca sahip bir organizasyonun üyelerinin politik ve sosyal değişim için gerçekleştirdiği eylemler” olarak tanımlanmaktadır. Aktivizmin herhangi bir şekilde dijital teknolojinin kaynaklarını kullanması ya da dijital ortamı aktivizmin gerçekleştiği alan olarak seçmesi ile dijital aktivizm kavramı literatüre girmiştir. Dijital aktivizme karşı olumlayıcı ve eleştirel yaklaşımlar söz konusudur. Dijital aktivizm; slaktivizm, farkındalık aktivizmi, klikativizm, yurttaş gazeteciliği gibi farklı kavramsallaştırmalarla kategorize edilmektedir. Joyce (2010), “dijital aktivizm” teriminin dijital ortamların toplumsal hareketlere sağladığı hız, güven, kapsam ve düşük

maliyetten kaynaklandığını söylemektedir. Castells (2013), tek başına yeterli olmadığını vurgulamakla birlikte dijital aktivizmin statüko üzerinde etki yaratabilecek, organizasyon yapısında örgütlenmeyi güçlendirecek yeni bir hareket olduğunu söylerken Fuchs (2014), tüm medya platformlarının, tüketen toplum gibi karmaşık ve çelişkili bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, medyanın etkileri de çelişkili olabilmektedir. Medya, protestoları zayıflatıp engelleyebileceği gibi güçlendirebilir veya geliştirebilir; hatta bazı durumlarda çok sınırlı bir etki de gösterebilir.

Aktivist hareketlerin yalnızca dijital pratiklerle ne kadar etkili olabileceğini tartışan Clay Shirky, “Here Comes Everybody” kitabında Ivanna isimli bir kadının takside unuttuğu telefonunu bulması için internette başlattığı hareketten bahsetmektedir. Hikâyede, Ivanna arkadaşı Evan’ın yardımıyla açtığı blog üzerinden birçok insana ulaşmış, kaybettiği telefonu dijital teknoloji yardımıyla takip ettirip yerini tespit etmiş ve ilk başvurusunda “kayıp” olarak etiketlenip kapatılan dosyasının internet üzerinden yeni bilgiler gelmesi sayesinde “çalıntı” olarak yeniden açılması ve hırsızın yakalanmasını sağlamıştır (2008, s. 1-24). Shirky, hikâyenin sonunda internetin “gücü” ile Ivanna’nın telefonuna kavuştuğunu belirtir ancak “Bundan sonra ne olacak?” sorusunu sorar. Malcolm Gladwell, 2010’da The New Yorker’da yazdığı “Small Change” başlıklı yazısında bu soruya şöyle cevap vermektedir: “Bir ağ, zayıf bağlı bir dünya, bir Wall Street çalışanının telefonunu bir genç kızdan almasına yardım etti. Yaşasın devrim!”

1968 hareketi ile birlikte evrenselleştirici hareketlerden çevre hareketleri, gay hareketleri, hayvan hakları hareketleri, feminist hareketler gibi mikro toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Tabandan yayılan, birbirinden ayrı gibi duran, heterojen, merkezî partiler tarafından yönetilmeyen bu hareketleri Guattari (1984), moleküler devrim olarak kavramsallaştırmaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte yeni toplumsal hareketler internet ortamına taşınmıştır. Aktivist hareketler haberleşme ağı yapılanması, küreselleşme, yaygınlaştırma vb. gibi nedenlerle interneti kullanırken “dijital aktivizm” kavramı teorisyenler tarafından olumlu ve eleştirel olarak tartışılmaktadır. Tezin literatür bölümünde bu farklı görüşler tartışılacaktır.

Bu çalışmanın teorik temellerinden birini de feminizm oluşturmaktadır. Yeni toplumsal hareketler içinde yer alan feminizmin sözlük anlamı; özellikle kadın hakları ve çıkarları

adına organize faaliyetler yoluyla ifade edilen cinsiyetlerin siyasi, ekonomik ve sosyal eşitliğine olan inanç ve savunuculuk olarak tarif edilmektedir. Ergas (2005), feminizmi kadın öznelerin inşasını ve güçlendirilmesini merkeze alan, tarihsel bağlamda değişkenlik gösteren teori ve pratikler bütünü olarak tanımlamaktadır. Feminizm, bir toplumsal hareket temsilidir; kadınların hayat koşullarını iyileştirmeleri için politik ve pratik eylemler düzenlediği, cinsiyete dayalı ayrımcılıkları ortadan kaldırmaya yönelik bu eylemlerinde kendilerine müttefik kazanmaya çalıştıkları bir toplumsal harekettir (Notz, 2012, s. 10).

Catharine MacKinnon (2003), feminizmin bir iktidar kuramı olduğunu söylemektedir. Tarihsel süreçte kadınlar, ekonomik açıdan sömürülmüş, ev içi sorumluluklarla sınırlı bir yaşam sürmeye zorlanmış, annelik rolüne mecbur bırakılmış, cinsel anlamda nesneleştirilmiş ve fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Ayrıca, aşağılayıcı eğlencelerde kullanılmış, ifade özgürlükleri kısıtlanmış, kültürel birikimlerinden mahrum bırakılmış, seçme ve seçilme hakkına sahip olamamış ve toplum yaşamından dışlanmışlardır. Kadınlar, kendileriyle benzer sosyo-ekonomik koşullarda bulunan erkeklerden farklı olarak, sistematik biçimde fiziksel güvenlikten yoksun bırakılmış; cinsel aşağılanma, şiddet ve onur kırıcı davranışların hedefi olmuş; kişilik hakları ihlal edilmiş, saygınlık, güven ve çözüm arayışlarından mahrum edilmiştir. Bunun yanı sıra, sorunlarını ifade etmeleri ve çıkarlarını temsil etmeleri engellenmiştir. Erkeklerle ise yalnızca cinsiyetlerinden ötürü bu tür muameleler genellikle uygulanmamıştır (Mac Kinnon, 2003, s. 183-187).

Kadın hakları için ilk mücadeleler, Orta Çağ'da görülmektedir. Venedik kökenli yazar ve filozof Christine de Pizan, *Livre de la Cité des Dames* (Kadınlar şehrinin kitabı) eserinde kadınların ezilmelerine karşı bir eleştiri getirmektedir (Notz, 2012; Çakır, 2016). Ancak kadın hakları savunuculuğu anlamında örgütlü bir başkaldırı 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde Sanayi Devrimi ve kentleşmeyle birlikte yeni sınıflar ortaya çıkmıştır. Burjuva devrimi yaşanmış, üretim aileden kamusal alana taşınmıştır. Özel alan ve kamusal alan ayrımı ile birlikte erkekler dışarıda üretime katılırken kadınlar ev ile bağdaştırılarak üretimin dışında bırakılmıştır (Çakır, 2016, s. 416-417). Aynı dönemde insan hakları, eşitlik, özgürlük düşüncelerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Ancak bu gelişmelerde kadın dışarıda bırakılmıştır. Feminizmin ortaya çıkışı ve gelişmesinde

kadınların kamusal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olma talepleri rol oynamaktadır. Bu bağlamda ilk kadın hareketi, kadınların politik ve hukuksal ayrımcılığın olduğu alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olması için verilen mücadeleleri temsil etmektedir (Notz, 2010, s. 11). Kadın hareketleri, kitlesel bir nitelik kazanıp toplumsal bir harekete 19. yüzyılda dönüşmüştür. Birinci dalga feminizm olarak adlandırılan ilk feminist hareketler kadınların eğitim alma, oy kullanma ve iş yaşamına katılma gibi haklarını edinme mücadelesini içermektedir.

İkinci dalga feminizm ise 1968 hareketi ile birlikte özellikle 1970’li yılların başından itibaren yürütülen feminist toplumsal hareketleri tanımlamaktadır. 1970’li yıllarda liberal, radikal ve sosyalist feminizm gibi farklı feminizm fraksiyonlarının ortaya çıktığı görülmektedir (Notz, 2010, s. 19). “Özel olan politiktir” sloganını benimseyen ikinci dalga feminizmde kadının ikincil konumu, cinsellik, roller, ev yaşamı gibi konular ele alınmakta ve kadının politik bir özne olması gerekliliği tartışmaları yapılmaktadır. Bu dönem feminizmde önemli noktalardan biri de toplumsal cinsiyet kavramının tartışılmaya başlanmasıdır. İkinci dalga feministler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı mücadelenin ırkçılık, emperyalizm, homofobi ve sınıfsal tahakküme karşı bağlantılı olduğu daha büyük bir özgürlük tasarısının parçası olduklarını söylemektedirler (Fraser, 2010, s. 183). Sevgili tecavüzü, aile içi istismar, yasa dışı kürtaj gibi sorunları ele alan ikinci dalga feminizm, 1980’lerin ortasında bir dağılma yaşamaktadır (Baran, 2021). Hareket; siyah kadınlar, Latin kadınlar, LGBTQ+ bireyler, engelli kadınlar gibi farklı kadınların özgül problemlerini yeterince içermemesi, feminist hareketi genelleştirici bir tartışmayla sınırlaması ile eleştirilmektedir.

1980’lerin sonuna doğru ise üçüncü dalga feminizmden söz edilmektedir. Üçüncü dalga yaşanan kültürel değişimle ortaya çıkmıştır. LGBTQ+, queer teori, profeministler gibi yeni ayrışmaların görüldüğü üçüncü dalga feminizm, ileri kapitalist/postmodern dönemin ruhuna uygun olarak bireyselleşmenin ön plana çıktığı bir feminizm olarak adlandırılmaktadır.

20. yüzyılda dijitalleşmeyle beraber, toplumsal hareketler içerisinde dijital aktivizm ortaya çıktığı görülmektedir. Feminizm de dijital ortamı eylem alanlarından biri olarak kullanılmaktadır. Dijital feminist aktivizm, üçüncü dalga feminizm içinde değerlendirilmektedir. Ancak buna karşın dijital feminist aktivizmi dördüncü dalga olarak tanımlayan teorisyenler de bulunmaktadır (Gedik, 2020, s. 125). Dijital feminist aktivizm

ve dördüncü dalga feminizm tartışmaları tezin literatür bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Dijital aktivizm bağlamında son dönemde feminist hareketler özelinde #MeToo hareketi önemli bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. 2017 Ekim’inde Amerikalı oyuncu ve aktivist Anette Milano’nun #MeToo etiketi ile attığı ilk tweet ile hareket başlamıştır. Tweet, Hollywood film yapımcısı Harvey Weinstein tarafından oyuncuya uygulanan cinsel tacize dikkat çekmek ve kendisi gibi cinsel tacize ya da saldırıya uğrayan diğer kadınların da deneyimlerini paylaşmaları için atılmıştır. Hareket, Fransa’da #BalanceTonPorc, Çin’de #RiceBunny, İtalya’da #QuellaVoltaChe, İspanya’da #YoTambien gibi etiketlerle kısa sürede yaygınlaşmıştır (Fileborn ve Loney-Howes, 2019, s. 3). Türkiye’de de #SenDeAnlat başlayan hareket özellikle sinema ve edebiyat alanlarında cinsel şiddete uğramış kadınların ifşalarıyla gündeme gelmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye’deki ulusal gazetelerin internet sayfalarında “SenDeAnlat” hareketi söyleminin nasıl inşa edildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca, “SenDeAnlat” karşıt söylemi varsa nasıl inşa edildiğine bakılmıştır. Örnek olay olarak edebiyat yazarlarından Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak’ın taciz suçlamaları seçilmiştir. Araştırma kapsamında politik nedenlerin söylemin inşasında etkili olup olmadığını saptamak amacıyla hükümete muhalif olarak adlandırılacak eleştirel kesimden Birgün ve Evrensel gazetesi ve daha çok hükümete yakın sayılabilecek liberal kesimden Milliyet ve Posta, muhafazakâr kesimden ise Türkiye ve Yeni Şafak gazeteleri seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini oluşturan gazetelerde söz konusu yazarlar hakkında çıkan tüm haberler taranmıştır.

## 1.2 Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki ulusal gazetelerde #SenDeAnlat hareketi söyleminin ve karşıt söylemin nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır:

1. Ulusal gazetelerde #SenDeAnlat hareketi nasıl yer almaktadır?
2. Ulusal gazetelerde #SenDeAnlat hareketi söylemi nasıl inşa edilmiştir?
3. Ulusal gazetelerde #SenDeAnlat hareketi karşıt söylemi nasıl inşa edilmiştir?

4. #SenDeAnlat hareketi karşıt söylemini hangi politik nedenler bağlamında inşa edilmiştir?

### 1.3 Önem

Türkiye’de #SenDeAnlat hareketi ilk kez, 2015 yılında Özgecan Aslan’ın öldürülmesinin ardından ortaya çıkmıştır. Literatürde gerek tez çalışması gerekse makale, bildiri gibi diğer bilimsel çalışmalarda #SenDeAnlat hareketi çoğunlukla Özgecan Aslan cinayeti olayı bağlamında incelenmiştir. Yapılan taramada, Türkiye’de #MeToo hareketi ile ilgili 5 tez çalışması yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmalardan sadece 3 tanesi iletişim bilimleri alanında yapılmış ve çalışmalar Feminist hareketler bağlamında ele alınmıştır. Çalışmalarda #SenDeAnlat hareketinin kuramsal açıdan sınırlı olarak ele alındığı görülmüştür. Bu tez çalışması diğer çalışmalardan farklı olarak hareketi Türkiye medyasında politik doğruculuk söyleminin kadına yönelik işlenen suçları kamuya duyurmadaki etkisine bakmaktadır. Bu araştırma, Türkiye’de 2020 yılında #MeToo hareketinin bir devamı olarak #SenDeAnlat hareketini Türkiye ulusal gazeteleri üzerinde, eleştirel söylem analizi ile incelemesi açısından önem taşımaktadır.

### 1.4 Sınırlılıklar

- Bu çalışma öncelikle tez çalışması süresi ile sınırlıdır.
- Çalışma; Türkiye’de, #MeToo hareketinin devamı olarak #SenDeAnlat hareketinin başladığı 8 Aralık 2020’den itibaren 1 sene ile sınırlıdır.
- Çalışma seçilen ulusal gazeteler ile sınırlıdır.
- Çalışma seçilen ulusal gazetelerin internet sitelerinde yer alan haberlerle sınırlıdır.

## 2 ALAN YAZIN

### 2.1 Toplumsal Hareketler

*“Liberté, égalité, fraternité”*<sup>3</sup>

Toplumsal hareketler; otoriteler, diğer gruplar ya da kültürel kodların karşısında dururken, elitler ve farklı topluluklarla sürekli bir etkileşim içinde olan, ortak hedeflere sahip bireylerin dayanışma temeline dayalı olarak gerçekleştirdiği kolektif eylemler şeklinde tanımlanmaktadır (Tarrow, 2011, s. 7). 19. yüzyıldan itibaren ulus devletlerin

---

3 “Özgürlük, eşitlik, kardeşlik” anlamına gelen Fransız Devrimi sloganı.

oluşum süreciyle birlikte, toplumsal çatışmalar ve talepler “toplumsal hareketler” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bu dönemde yaşanan büyük dönüşüm, geleneksel cemaat gruplarının savunmacı eylemlerinin, organize, öz farkındalığı yüksek, daha kalıcı nitelik taşıyan hareketlere ve yeni haklar ile fırsatlar arayışını hedefleyen eylemlere dönüşmesine yol açmıştır (Demiroğlu, 2014, s. 134).

Tilly (2008), toplumsal hareketlerin İngiltere ve Amerika’da önemli politik ve ekonomik değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu büyük değişimlerin temelinde ise dört ana unsur bulunmaktadır: savaş, parlamenterleşme, sermayedarlaşma ve proleterleşmedir.

Tilly; savaş, parlamenterleşme, sermayedarlaşma ve proleterleşmenin toplumsal hareketlerin gelişmesiyle ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır:

1. Savaş için finansman sağlamak ve kaynakları seferber etmek, devletin halkın refahı üzerindeki etkisini artırmış ve aynı zamanda toprak sahipleri, işçiler, askerler, denizciler ve diğerlerinin kolektif çabaya katkı sağlamalarını teşvik edecek şekilde devlet kurumlarının anlaşmalar yapmasına öncülük etmiştir.
2. Kısıtlı oy hakkı olmasına rağmen, gücün parlamentoya kayması, üzerinde yasama faaliyetlerinin halkın refahı üzerindeki etkisini artırmış ve parlamenterlerin coğrafi örgütlenmesi sayesinde Büyük Britanya ve kolonilerdeki halk, politik eylemler gerçekleştiren kişilerle -seçilmiş kanun koruyucularla- daha yakın bir ilişki kurmuştur.
3. Büyük toprak sahipleri ulusal politikada hâkim olmasına rağmen, sermayedarlaşma süreci, devletin kredi verenleri ve sermaye yöneticileri olarak tüccarlar ve sermayedarları daha bağımsız bir güç haline getirmiş, bu durum, Londra ve diğer yerlerde etkilerini artırmıştır.
4. Sosyal bilimcinin endişe duyduğu gibi proleterleşme işçilerin toprak sahiplerine, efendilere ve diğer patronlara bağılılıklarını zayıflatmış, serbest çalışan işçilerin politik yaşama katılımını sağlamıştır.
5. Bu değişimlerin bir arada ele alınması, muhalif aristokratlar ve burjuvaziyle, durumlarından hoşnut olmayan işçiler arasındaki benzerliklerin güçlenmesine yol açmıştır.
6. Bu yakınlaşmalar, işçi sınıfı ve küçük burjuva eylemcilerinin, özel amaçlı dernekler, halk mitingleri, imza kampanyaları, disiplinli yürüyüşler ve benzeri

hak talebi yöntemlerini benimseyip yaygınlaştırmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca, sıradan halkın bu tür eylemlere katılımı, yetkililerin yasal önlemler almasını zorlaştırmıştır.

7. Bu tür yakınlaşmalar, aynı zamanda işçi sınıfı ve küçük burjuva eylemcilerinin, doğrudan yıkıcı eylemlerden kaçınarak hak talebinde bulunmanın başka yollarını aramalarına yol açmıştır.
8. Sonuç olarak, muhalif aristokratlar, radikal burjuvazi, öfkeli küçük burjuvazi ve işçilerin ortak eylemleri, toplumsal hareketlerin örnekleri haline gelmiş ve bu gruplar için yasal bir zemin oluşturmuştur (Tilly, 2008, s. 51-52).

Tilly (2008), 1768-2004 tarihleri arasında toplumsal hareketlerin kendine özgü çatışmacı politika biçiminin, tarihsel bir anlayış içerdiğini söylemektedir. 1750'den sonra Batı'da geliştiği şekliyle toplumsal hareket üç unsurun, çeşitli sonuçlar doğurmuş yenilikçi bir sentezinden doğmuştur:

1. Hedef alınan otoritelere karşı ortak hak taleplerinde bulunan, sürgit, organize halk girişimi (buna kampanya diyebiliriz)
2. Çeşitli politik eylem türlerinin gerçekleştirilmesi. Bu eylem türleri şunlardır: Özel amaçlı dernekler ve birlikler kurmak, halk mitingleri düzenlemek, resmi kortejler, nöbetler, birlikler, gösteriler, dilekçe göndermek, medyaya demeç vermek ve afişleme
3. MBSM (Makul olma, birlik, sayı ve kendilerine ve/veya seçmenlerine bağlılık) ilkelerini katılımcıların halk önünde uyumlu şekilde sergilemeleri (bunlara MBSM gösterileri diyebiliriz) (Tilly, 2008, s. 17).

Modern anlamda örgütlü ve kalıcı sistem karşıtı hareketlerin ortaya çıkışı 19. yüzyıla dayandırılmaktadır. Bu toplumsal hareketlerin tetikleyicisi olarak ise Fransız Devrimi gösterilmektedir. Devrim, -örgütsel temelini atmadığı vurgulanmakla birlikte- çağdaş dünyanın ideolojik temalarının temellerini, gelecek hareketlerin sloganlarını ve varoluş sebeplerini temellendirmiştir (Amin, Arrighi, Frank ve Wallerstein, 1993, s. 11).

19. yüzyılın ilk yarısında toplumsal hareketler işçi hareketleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel toplumsal hareketlerden farklı olarak işçi hareketleri, bundan

sonraki toplumsal hareketlerin de temellerini belirleyecek özellikleri ortaya koymuştur. Bunlar; örgütlenme yetenekleri, kolektif ütopya girişimleri, şiddet ve devletten yasal reform istemleridir (Amin, Arrighi, Frank ve Wallerstein, 1993, s. 13).

İşçi hareketleriyle ilgili çalışmalara bakıldığında, 1970 sonrası Avrupa kıtası toplumsal hareketlerinde başat bir hareket olarak Marksizm karşımıza çıkmaktadır. Sosyal sınıfların karşıtlarıyla gelişmiş bir çelişki içine girdikleri durumda kolektif eyleme de geçileceği düşünüldü. Proletarya söz konusu olduğunda bu, kapitalizmin onu araçlarının mülkiyetini kaybettiği, ancak kolektif hareket etmek için kaynakları geliştirdiği büyük ölçekli fabrikalara zorlaması anlamına geliyordu. Bu kaynaklar arasında sınıf bilinci ve sendikalar vardı. Proletaryayı "kendisi için bir sınıf" haline getirecek ve ona politik biçim veren sendikaları doğuracak olan, fabrikadaki toplumsallaştırılmış üretimin ritmiydi

Tarrow, 2011, s. 17). Marx bunu Komünist Manifesto'da şöyle ifade etmektedir:

*Ama sanayinin gelişmesiyle birlikte, proletarya yalnızca sayıca çoğalmakla kalmaz, daha büyük yığınlar halinde bir araya gelir, güçlenir ve gücünün daha fazla ayırdına varır... O zaman, işçiler burjuvalara karşı birlikler oluşturmaya başlarlar; ücretlerini korumak için omuz omuza verirler; zaman zaman meydana gelecek bu isyanlara hazırlıklı olabilmek için kalıcı birlikler kurarlar. Bu savaşım yer yer ayaklanmalara dönüşür... Savaşlarının gerçek meyvesi hemen o anda elde edilen sonuçta değil, işçilerin gittikçe genişleyen birliğindedir (Marx ve Engels, 2018, s. 59-60).*

İtalyan Marksist, sosyal kuramcı ve düşünür Antonio Gramsci; altyapı-üstyapı ilişkileri, sivil toplum, toplumda aydınların işlevleri ve hegemonya kavramları üzerinde durmuştur. Mevcut hegemonik sistemin işçi sınıfı lehine değişmesi için de işçi sınıfının hegemonyasının oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Gramsci, hegemonya kavramını iki farklı şekilde ele almaktadır: 1) Sivil toplumun karşısında yer alan "egemenlik" 2) Ekonomik konumunu korumak, siyasi ve sosyal alanda iktidar elde etmek için var olan ekonomik gücünü kullanan gruplar (Gramsci, 1999, s. 20).

Gramsci, İtalya'nın Rusya'nın sosyal koşullarını paylaştığını düşündüğü gibi, başlarda Lenin'in devrimci partinin öncü olması gerektiği talimatını kabul etmiştir. Ancak daha sonra Lenin'in örgütsel çözümünü iki teoremle revize etmiştir. Birincisi, partinin temel görevlerinden biri işçi sınıfı etrafında tarihi bir güçler bloğu yaratmak, ikincisi ise bunun

ancak işçi sınıfı içinden parti liderliğindeki “geleneksel” entelektüelleri tamamlamak için bir “organik entelektüel” kadrosu geliştirilirse gerçekleştirilebileceğidir (Gramsci, 1999, s. 122-123).

Gramsci’nin burjuvazinin kültürel hegemonyasına çözümü, işçiler arasında karşı kültürel fikir birliği oluşturmak, onlara özerk inisiyatifler alma kapasitesi vermek ve onlarla diğer toplumsal oluşumlar arasında köprüler kurmaktır. Gramsci’nin bu süreci, partinin burjuva toplumunun içinde faaliyet göstermesini, proleter olmayan gruplar arasında dinini sürdürmesini ve kilise gibi kültürel kurumlarla uğraşmayı öğrenmesini gerektiren uzun ve yavaş bir süreç olmuştur (Gramsci, 1999, s. 142-143).

Toplumsal hareket devleti, modern dünyanın temel politik yapısı olarak görmektedir. Hareketin birincil amacı devlet iktidarını ele geçirmek (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004, s. 37). Bu amaca yönelik toplumsal hareketlerin stratejisini Giovanni Arrighi, Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein şöyle özetlemektedir:

*....Toplumsal hareket açısından bunun anlamı, enternasyonalist ideolojisine karşı - “Dünya İşçileri, Birleşiniz!-, kendi yarattıkları örgütlerin yapı bakımından ulusal olması gerektiği. Bu örgütlerin amacı da hareketin bu devlet içinde iktidara gelmesi olmalıydı. Benzer şekilde ulusal hareket açısından da amaç belli bir devlette devlet iktidarı olmak haline geldi. Kuşkusuz bu devletin yetki alanı, ulusal hareketin tanımı gereği ilgili olduğu şeydi. Kimi zaman böyle bir hareket ayrılma ya da birleşme yoluyla bütünüyle yeni bir devlet yaratılmasına çalışıyor, bazen de bu “yeni devlet” sömürgeci ya da bölgesel bir yönetsel bütünlük biçiminde, zaten mevcut olarak bulunabiliyordu (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004, s. 37).*

della Porta ve Diani (2006) de toplumsal hareketlerin üç unsur bağlamında aktörlerin kolektif eylemde bir araya geldiği sosyal süreçler olduğunu belirtmektedir. Bu unsurlar; çatışmaya dayalı toplu eylem, sıkı gayri resmi ağlar ve kolektif kimliktir. Toplumsal hareketlerin aktörleri, toplumsal değişiklik yaratmak amacıyla politik ve/veya kültürel çatışmalara girmektedirler. Burada çatışmayla kastedilen ekonomik ya da kültürel gücü eline geçirmek/elinde tutmak isteyen karşıt grupların bu amaç doğrultusunda karşı karşıya gelmeleri ve birbirlerinin çıkarlarına zarar vermeleridir (della Porta ve Diani, 2006, s. 21). Sıkı gayri resmi ağlar, toplumsal hareket süreçlerini, kolektif eylemin gerçekleştirildiği sayısız durumdan ayırır. Çoğunlukla belirli organizasyonların sınırları içinde yerleştirilir ve koordine edilir. Hem bireysel hem de bireysel olduğu ölçüde bir toplumsal hareket süreci mevcuttur. Toplumsal hareketler süreçlerinde hem bireysellik hem de örgütlülük barındırmaktadır. Bireyler özerkliklerini ve bağımsızlıklarını korurken aynı zamanda ortak hedefler doğrultusunda kaynak alışverişinde bulunmaktadır. Toplumsal hareket,

yalnızca kolektif kimlikler geliştiğinde işleyebilmektedir. Kolektif kimlik, tanıma ve bağlılığın yaratılmasıyla güçlü bir ilişki içerisindedir (Pizzorno 1996'dan aktaran della Porta ve Diani, 2006, s. 21). Kolektif kimlik, her zaman özdeş olmamak ama kesinlikle uyumlu olmak kaydıyla, aktörlerin kendilerini diğer aktörlere bağlı görmelerine olanak tanımaktadır (Touraine 1981'den aktaran della Porta ve Diani, 2006, s. 21).

Collins (2001), toplumsal hareketlerin, yalnızca sınırlı sayıda katılımcıya yer olan bir sosyal ilgi alanı içinde işlediğini; dolayısıyla kendini bu dikkat alanı içinde konumlandırmak için örtük bir mücadele içerdiğini söylemektedir. Bu süreç büyük ölçüde zaferi veya yenilgiyi, ayrıca bir hareketin tabandan çıkıp çıkamayacağını ve ne kadar süre önemli kalacağını belirlemektedir.

Durkheim'in "kolektif köpürme" dediği duygusal dinamik, son derece mobilize olmuş her toplumsal hareketin merkezinde yer almaktadır. Bu, Durkheim'in "ahlaki yoğunluk", Collins'in ise "yüksek ritüel yoğunluk" olarak tanımladığı şeydir. Yüksek ritüel yoğunluğunun bileşenleri:

*1. İnsanların fiziksel bir araya gelmesi, dolayısıyla birlikte bulunmanın bedensel farkındalığı*

*2. Ortak bir ilgi odağı. Bu, katılımcılar geleneksel hale gelen basmakalıp bir eylemi gerçekleştirdikleri için ortaya çıkabilir, çünkü bu tür bir katılımın geçmiş bir geçmişi vardır; ya da ilk seferinde kendiliğinden gelişebilir, çünkü şartlardaki bir şey ortak bir eylemi beraberinde getirdi.*

*3. Dikkatin odağı, karşılıklı bir ilgi odağı haline gelir. Her katılımcı, bu anda birbirlerinin farkındalığının ve dolayısıyla her birinin birliğinin farkına varır. Bu, Durkheim'in bilişsel ve ahlaki birliği birleştiren "kolektif vicdan" dediği şeyi yaratan, grubun ortak odaklanma duygusu, can alıcı süreçtir. (Collins, 2001, s. 28)*

Toplumsal Hareketler; eleştirel bağlamda Marksizm, İşçi Hareketleri ve Yeni Toplumsal Hareketler olarak, liberal kuramlar bağlamında ise 1970 öncesi ve sonrası olmak üzere kategorileştirilerek ele alınmaktadır. Bu bağlamda 1970 öncesinde Kolektif Davranış Yaklaşımı, 1970 sonrasında ise Rasyonel Tercih ve Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Siyasi Fırsatlar Teorisi karşımıza çıkmaktadır (Yaylacı, 2014, s. 48). Aşağıda bu liberal kuramlar bağlamında adı geçen teoriler açıklanmaktadır.

## **2.2 Kolektif Davranış Teorisi**

Amerikan sosyologları, uzun yıllar boyunca hareketleri "gerginliğin" sonucu olarak düşünmüşler ve onları büyük ölçüde toplumun normal kurumlarının dışında, "kolektif

davranış" olarak adlandırılan bir yapının parçası olarak görmüşlerdir. Kolektif davranış teorisi, hareketlerin geçici heveslerden ve söylentilerden kolektif coşkulara, ayaklanmalara, hareketlere ve devrimlere kadar uzanan “ortaya çıkan” fenomenlerin bir takımadalarının en iyi organize edilmiş ve en bilinçli kısmından biraz daha fazlası olduğunu öne sürmektedir. Siyaset bilimciler siyasi sürecin "normal" parçaları olarak çıkar gruplarına odaklanırken kolektif davranış teorisyenleri hareketleri normal siyasi süreçlerin istisnaları olarak görmektedirler.

Kolektif davranış teorisi içerisinde kimi görüşler (Kornhauser, 1959), toplumun kendisinin yönünü kaybettiğini düşünmekte ve seferberliğin onu yeniden oluşturma dürtüsünden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu düşünceye göre bireyler geleneksel rollerinden ve kimliklerin bağımsız olarak -Emile Durkheim’ın teorisiyle de bağlantılı olarak- kitle toplumunun anomisinden kaçmak için toplumsal hareketlere katılmaktadır (Tarrow, 2011, s. 22). Kolektif davranış teorisi içerisinde bir başka düşünce ise analizlerinin merkezine bireysel yoksunluğu almaktadır. Teorinin en gelişmiş versiyonları, kolektif davranış, toplumsal işlev bozukluklarının, bazıları siyasi hareketler ve çıkar grupları biçimini alan farklı kolektif davranış biçimleri ürettiği işlevsel bir toplum görüşüne bağlamaktadır (Smelser 1962; Turner ve Killian 1972’den aktaran Tarrow, 2011, s. 22).

Kolektif davranış yaklaşımına göre toplumsal hareketler (Crossley, 2002, s. 11);

- Yapısal gerilim, anomi, yoksunluk ve şikayetler gibi olumsuz durumlara tepki olarak ortaya çıkar.
- Bu hareketler, yapısal gerilim, anomi, yoksunluk ve şikayetler gibi zorluklar tarafından tetiklenen kolektif hislerin, irrasyonel ve psikolojik yanıtlarıdır.
- Toplumdan dışlanmış ve toplumsal bütünleşmeden uzak kalan bireylerin yer aldığı, halk arasında yaygın olan ve daha düşük seviyedeki hareketlerdir.
- Farklılıklar ve siyasal yönleri göz önüne alınmaksızın, panik, moda, çılgınlık gibi diğer kolektif davranış biçimleriyle birlikte değerlendirilir.

### **2.3 Rasyonel Tercih ve Kaynak Mobilizasyonu Teorisi**

1960’larda hem Batı Avrupa hem de Amerika’da toplumsal hareketler çalışmaları yeniden canlanmıştır. Birçoğu insan hakları, savaş karşıtı hareketler gibi eylemlerin

savunucusu olan bilim insanları, toplumsal hareketleri daha pozitif bir açıdan ele almaya başlamışlardır (Tarrow, 2011, s. 23).

Çatışmacı siyaset araştırmaları, ekonominin sosyal bilimlerde “usta” olarak ortaya çıktığı akademideki eğilimlerden de etkilenmiştir. Mikroekonominin izlerinde birçok bilim insanı için kolektif eylem sorunu, sınıfların nasıl mücadele ettiği ve devletlerin nasıl yönettiği olarak değil, dar ekonomik kişisel çıkarların rehberliğinde bireyler arasında kolektif eylemin nasıl mümkün olduğu olarak görülmeye başlanmıştır. Bu ikilem konusunda karşımıza çıkan önemli isimlerden biri Mancur Olson’dur. Olson, kolektif eylem sorununu pazarlamayla paralel olarak ele almaktaydı. Eylemcilerin, elde ettikleri faydanın maliyetlerinden daha fazla olması koşuluyla eyleme katılacaklarını öne sürmekteydi. Ancak bu şekilde grup rakiplerini kendi gücüne ikna edebilirdi. Olson, Kolektif Eylemin Mantiği (1965) kitabında, büyük bir grupta yalnızca en önemli üyelerinin, kolektif iyilik için liderliği alabileceğini savunmaktadır. Bireyler kendilerine göre avantajlı olarak gördükleri takdirde bir toplumsal hareket oluşturmayı kabul ederler. Olson’a göre toplumsal hareketin amacı bir dönüşüm oluşturmaktan ziyade bireylerin savundukları konu üzerinde en kısa zamanda avantaj elde etmeyi hedeflemeleridir (Olson, 1965, s. 43).

Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı hem toplumsal desteği hem de toplumsal hareket fenomeninin kısıtlanmasını vurgulamaktadır. Mobilize edilmesi gereken kaynakların çeşitliliğini, toplumsal hareketlerin diğer gruplarla bağlantılarını, başarılı gerçekleşmesi için hareketin dışarıdan ihtiyaç duyduğu desteklerin neler olduğunu ve hareketi kontrol etmek için otoriteler tarafından kullanılan taktiklerin neler olduğunu araştırmaktadır (McCarthy ve Zald, 1977, s. 1213). İç ve dış kaynakların nasıl mobilize edildiği, örgütsel yapıların nasıl inşa edildiği ve devam ettiği, liderlik işlevlerinin nasıl olduğu kolektif hareketi açıklamada göz önünde bulundurulması gereken unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, “kolektif hareketin stratejik-araçsal rasyonalitesi” ve “kolektif aktörlerin çıkarlarına yönelmesi” konularına odaklanan kaynak mobilizasyonu yaklaşımında örgütlenme ve rasyonalite anahtar kelimelerdir (Cohen, 1999’dan aktaran Bulut, 2014, s. 57).

## **2.4 Siyasi Fırsatlar Teorisi**

Sivil Haklar Hareketindeki çekişmeli siyasetin yükselişinden esinlenen Amerikalı akademisyenler, hareketlere daha politik bir yaklaşım geliştirmiş, bu yaklaşım sonunda

"siyasi fırsat yapısı" olarak bilinen kavramın çeşitli versiyonlarına odaklanmaktadır. Bu geleneğin temel taşı, Tilly tarafından 1978 klasiği olan "Mobilizasyondan Devrime" eserinde atılmıştır. Siyasi fırsatlar kavramı, grubun dışındaki kaynakları vurgulamaktadır. Para veya gücün aksine, zayıf ve düzensiz meydan okuyucular da bu fırsatlardan yararlanabilmekte, ancak bu fırsatlar hiçbir şekilde onlara ait olmamaktadır. Siyasi fırsatlar, toplumsal hareketler ve siyasi partiler arasındaki etkileşim modellerini şekillendiren siyasi sistemin özellikleriyle şekillenmektedir (Tarrow, 2011, s. 33). En genel düzeyde bu fırsatlar ve kısıtlamalar siyasi rejimler tarafından şekillendirilmektedir. Tilly (1984), ulusal toplumsal hareketin gelişiminin, konsolide edilmiş ulusal devletlerdeki yükselişe birlikte ve karşılıklı olarak birbirine bağlı olduğunu iddia etmektedir. Hareketlerin yalnızca siyasetle bağlantılı olarak incelenebileceğini ve farklı devlet türlerinde stratejileri, yapıları ve başarıları açısından farklılık göstereceklerini belirtmektedir.

Siyasal fırsatlar yaklaşımı, kolektif davranış ile siyasal ortam arasındaki karmaşık ilişkileri inceleyerek, toplumsal hareketler üzerinde etkili olan çevresel koşulları araştırmaktadır. Bu yaklaşımın temel argümanı, hareketlilik, ittifak yapıları, strateji ve taktiklerin belirlenmesi süreçlerinin ve kurumsal siyaset ile politikaların, içinde bulunulan siyasal koşullardan ve yapılardan etkilendiğidir (Meyer, 2004). Bir toplumsal hareket, yalnızca kaynakların bir sonucu olarak değil, toplumsal ve siyasal sistemin çeşitli unsurlarını içeren karmaşık bir denklemin bir çıktısıdır. Meyer (2004) fırsatlar ve gelişmeler arasındaki doğrudan ilişkiyi kurmak yerine, süreç odaklı bir analizle, fırsat yapılarındaki değişimlerin mobilizasyona dönüşüm sürecinin izlenmesini ve bu etkileme mekanizmalarının belirlenmesini savunmaktadır. Siyasal fırsat yaklaşımı, kolektif siyasal şiddet bağlamında da önemli bir yer tutmaktadır. Genellikle kolektif siyasal şiddet örgütlenmeleri, daha geniş toplumsal hareketlerin bir uzantısı olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda siyasal fırsat yapılarının açılması ya da kapanması, radikalleşme süreçlerini açıklamada önemli bir rol oynar. Rejim değişimi, siyasal istikrarsızlık ve elit kompozisyonundaki değişimler gibi süreçler, siyasal fırsatlar oluşturarak toplumsal hareketlerin gündemlerini görünür kılarken; devlet kontrolünün artması veya toplumsal taleplere karşı daha kapalı bir siyasal iktidarın ortaya çıkması, mevcut fırsat yapılarının kapanmasına yol açabilir (della Porta, 2008, s. 223). Gunning (2009, s. 160) ise siyasal şiddet eylemlerine katılan militanların, başlangıçta toplumsal harekette aktivist olarak yer

aldıklarını, ancak hareketin dinamikleri ve dışsal koşulların etkisiyle zamanla şiddet içeren eylemlere yöneldiklerini belirtmektedir. Siyasal fırsat yapıları analizleri genellikle demokratik rejimler üzerine odaklanmakla birlikte, yapısal değişiklikler rejim tipine bağlı olmaksızın fırsat yapıları oluşturabilir. Ancak farklı siyasal sistemler, fırsatlar ve zorluklara dair farklı algılara sahip olabilir. Bu bağlamda, demokratik olmayan sistemlerde de siyasal baskının artışı ya da azalması, siyasal fırsat yapılarının konjonktürel olarak açılıp kapanmasına yol açmaktadır (della Porta, 2009, s. 12-13). Siyasal fırsatlar yaklaşımı, teorik altyapısını mobilizasyon geleneğinden alarak onu geliştiren ve genişleten bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal hareketlerin anlaşılmasında yalnızca kaynakların değil, aynı zamanda siyasi fırsatların da önemli olduğunu gündeme getirmiştir. Siyasal fırsatlar yaklaşımı, toplumsal hareketler ve siyaseti tanımlamada mobilizasyon geleneğini temel alırken, aynı zamanda " çatışmacı siyaset" kavramına da dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşım, toplumsal hareketleri yalnızca siyasal fırsatlarla açıklayarak, protestonun tüm boyutlarını bu çerçeveye hapseder ve protesto eylemlerinin açıklanmasını yalnızca eylem yapma fırsatlarıyla sınırlı tutar (Jasper, 2000'den aktaran Bulut, 2014: 63).

## **2.5 Yeni Toplumsal Hareketler**

Toplumsal yapının ve ekonomik sistemlerin değişmesine bağlı olarak toplumsal hareketlerin de değiştiği görülmektedir. Öncelikle ulus devletlerin ortaya çıkması, endüstri devriminin gerçekleşmesi ve beraberinde işçi sınıfını ortaya çıkarması toplumsal hareketlerin temel hak temelli oluşumuna zemin hazırlamıştır. 1945-60 dönemine bakıldığında işçi sınıfının örgütlü hale geldiği, yaşam standartlarının iyileştiği ve devlet politikası içinde bir yer edindiği görülmektedir. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra işçi sınıfında yeni üretici sınıflar ortaya çıkmıştır: maaşlı meslek sahipleri, "kadınlaşmış" hizmet sektörü ve "etnikleştirilmiş" vasıfsız ya da yarı vasıflı iş gücü (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004, s. 86). Değişen bu toplumsal ve sınıfsal yapı Yeni Toplumsal Hareketler'in de temelini şekillendirmiştir. Artık bu yeni hareketler barış, çevre, kadın, alternatif yaşam tarzları, göçmenler, eşcinseller vb. sınıfsal değil kimlik odaklı konulara ağırlık vermektedir.

1960'ların ortalarından itibaren çeşitli kuramcıların postendüstri, postmodern, bilgi toplumu ve ağ toplumu dönemi gibi tanımladığı bir döneme geçilmiştir. Burada toplumsal

hareketler açısından önemli olan ise hareketlerin aktörlerinin yaşadığı sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik değişimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyoloji, ekonomi, siyasi, psikoloji ve hepsini içerisinde barındıran disiplinlerarası bir alan olarak iletişim bilimlerinde bu yeni toplum düzeni ve toplumun aktörlerinin özellikleri de masaya yatırılmıştır.

Endüstri toplumunda kuşkusuz tüm gelişmelerin merkezinde “kitle” bulunmaktadır. Pasif, manipülasyona açık, yönlendirilebilir olarak tanımlanan kitle endüstri sonrası dönüşen toplumda büyük bir kırılma yaşamaktadır. Öncesinde pasif olduğu kabul edilen kitle bu dönemde artık aktif olarak nitelendirilmekte, ideolojik üretim süreçleri açısından ise ilk defa tüketici konumundan üretüketici<sup>4</sup> konumuna geçtiği görülmektedir. Toplumsal hareketlerin aktöründe yaşanan bu değişimler hareketlerin yapısını da dönüşüme uğratmıştır.

Touraine’ye (1968’den aktaran Tilly, 2008, s. 116) göre yeni tür toplumsal hareketler bürokratik boğuculuğu yıkma ümidini taşımaktaydı. Touraine’nin vardığı sonuca göre hayati görev:

*“henüz” çok yeni olduğu için yapısı ve sorunları bilinmeyen bu yeni toplum biçiminde hangi güçlerin ve sosyal çatışmaların işlediğini açığa çıkarmaktır. Kontrol düzeneğinin hâkimiyeti ile değişimi yaşayanlar arasındaki bu yeni sınıf mücadelesi Mayıs hareketine önemini kazandırmakta ve onu temelli bir kriz anına dönüştürmeyip kapitalist endüstrileşmenin seyri içinde işçi hareketleri gibi bizim toplumumuzda da esaslı ve süren bir olgu olan yeni mücadelenin başlangıcı kılmaktadır.”* (Touraine, 1968’den aktaran Tilly, 2008, s. 116).

Tilly (2008), “yeni toplumsal hareketler” teriminin dışı vurumcu feminizm, eşcinsel hakları, psikodelik maddeler, yerli halklar, çevre ve Touraine’nin postendüstriyel baskıya yönelik eleştirisine kolaylıkla oturmayacak diğer pek çok amaç adına yürütülen hareketleri kapsayacak şekilde genişletildiğini belirtmektedir.

---

<sup>4</sup> Üretüketici kavramı ilk olarak Alvin Toffler tarafından, kullanılmıştır (2008). Toffler kavramı, kapitalist sistem aşamaları olarak sınıflandırdığı Birinci ve Üçüncü Dalga uygarlıklarındaki üretim ve tüketim süreçlerindeki değişime vurgu yapmak için kullanmaktadır. Üretüketici üretim ve tüketim arasındaki ayrımın ortadan kalktığı süreçleri, bir tüketicinin artık aynı zamanda üretici de olduğu durumları ifade etmektedir (Toffler, 2008, s. 17).

Craig Calhoun, “19. Yüzyılın Başlarının Yeni Toplumsal Hareketleri” adlı makalesinde etnik azınlıklar, kadınlar, dinsel canlanış ve işçi hakları adına yürütölmüş 19. yüzyıl hareketlerinin otonomi ve kimlik taleplerini de vurguladığını söylemektedir (Tilly, 2008, s. 117).

1960’ların ortalarından itibaren “kültürel dönemeç” yaşanmış ve yeni bir döneme girilmiştir. 1968’den itibaren teorisyenler kurumsal kanalların dışında yer alan yaşam tarzı, etik, kimlik gibi ekonomi dışı kavramları “yeni toplumsal hareketler” olarak ele almaya başlamışlardır (Calhoun, 1993, s. 385). Bu yeni toplumsal hareketler; feminist hareketler, hayvan hakları hareketleri, çevre hareketleri, eşcinsel hareketleri, kürtaj karşıtı hareketler gibi birçok şekilde çeşitlendirilmiştir. Hepsinden önemlisi, bu hareketler, paradigmatik "eski" toplumsal hareket olan emek hareketine ve sınıfın politikanın merkezi meselesi olduğunu ve tek bir politik ekonomik dönüşümün “tüm toplumsal hastalıkları çözeceğini öne süren” Marksizm ve sosyalizm karşısında yenidirler. Konvansiyonel liberalizmle, sabit bireysel kimlikler ve çıkarlar varsayımıyla kıyaslanarak yeniden keşfedilmektedirler. Böylece yeni toplumsal hareketler, siyasetin geleneksel bölünmüşlüğünü sol ve sağda zorlamakta ve siyasetin tanımını, siyasal faaliyetin hükmü dışında kabul edilen konuları da içerecek şekilde genişletmektedirler (Scott 1990’dan aktaran Calhoun, 1993, s. 386).

Calhoun (1993), bu yeni toplumsal hareketlerin, kısmen Yeni Sol ve 1960’ların ilgili öğrenci hareketleri içerisinde geliştiğini söylemektedir. Ayrıca, yeni toplumsal hareketlerin kavramsal hale gelmesindeki önemin, özellikle Avrupa’da bu konuda tartışan akademisyenlerin Marksist teori ve sosyal demokratik politikaları değıştirme ya da reddetme üzerine yoğunlaşmasından kaynaklandığını söylemektedir.

Post-endüstriyel dönemde üretim ve emek süreçleri de dönüşüme girmiştir. Maddi emeğin yerini maddi olmayan emeğe bıraktığı bu dönemde siyasal aktivizm, sınıf mücadelesi ve devrimci örgütlenme biçimleri de şekil değıştirmektedir. Hardt ve Negri (2004: 86), bunların ölümünün gerçekleştiğini ve bu ölümün en önemli

nedenlerinden birinin bizzat çokluğun geçirdiği dönüşüm olduğunu belirtmektedirler.

Gouldner (1978a ve 1978b) ve Giddens (1999), işçi sınıfının yenilgisini, kapitalist sistemin içinde yeni ücretlilik sistemleri ve teknolojik gelişmelere paralel olarak işçi sınıfının dışında farklı ücretli çalışan kategorilerinin ortaya çıkması ile açıklamaktadırlar. Gouldner (1978a ve 1978b), ortaya çıkan bu yeni orta sınıfın işçi sınıfından yalnızca aldığı ücret ve yaptığı işle değil, materyalist değerlerden post-materyalist amaç ve değerlere ve sınıf temelli siyasal kutuplaşmadan değer temelli siyasal kutuplaşmaya geçişin simgesi sayılmalarıyla da ayrıştığını söylemektedir. Bu yeni dönemde araçsal sorunların yerini yaşam sorunlarına bıraktığı görülmektedir. Bu bağlamda yeni orta sınıfın benimsediği değerler en iyi ifadesini işçi hareketlerinde ya da herhangi bir sınıf hareketinde değil “Yeni Toplumsal Hareketler”de bulmaktadır (Coşkun, 2006, s. 68).

Geleneksel devlet ve sivil toplum ikiliğinin devam eden analitik faydası 1970’lerde de sorgulanmaya devam etmiştir. Kaynaşma süreçleri yalnızca küresel ve sosyo-politik düzeyde değil, aynı zamanda temel siyasi aktörler olarak vatandaşlar düzeyinde de gözlemlenebilmektedir. Bu dönemde, ahlaki ve ekonomik gibi özel eylem biçimlerini politik kaygılardan ayıran sınırlar bulanık hale gelmiştir. Gelişmiş Batı toplumlarının oldukça dramatik bir siyasi gelişme modelinin sınırlarını görülmektedir: kamu politikaları vatandaşlar üzerinde daha doğrudan ve daha görünür bir etki kazandıkça, vatandaşlar da siyasi elitler üzerinde daha acil ve daha kapsamlı bir kontrol elde etmeye çalışmaktadırlar (Offe, 1985, s. 817).

Sosyal bilim literatürünün, yeni kaygıları ve hareketleri ele alan büyük kısmı; “yeni protesto hareketleri”, “yeni siyaset”, “yeni popülizm”, “neoromantizm”, “antipolitik”, “düzensiz siyasi davranış” ve “düzensiz siyaset” gibi yeni paradigmanın siyaseti içerisinde, çatışmayı yürüten araçlar olarak yer alan terimleri kullanarak, basitçe kopma ve süreksizliği vurgulamakta ve açıklamaktadır (Offe: 1985, s. 825-826).

Offe'ye göre (1985, s. 831-832) yeni hareketlerin aktörleri, kendilerini yerleşik siyasal ve ekonomik kodlarla tanımlayamamakla birlikte, bu hareketlerin tabanı bütünüyle belirsiz de değildir; yeni orta sınıf, eski orta sınıfın unsurlarından (çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar) ve doğrudan emek piyasasında bulunmayanlardan, yani öğrencilerden, işsizlerden ve ev kadınlarından oluşmaktadır (Coşkun, 2006, s. 74). Postendüstriyel dönemde, Offe'nin de vurguladığı gibi yeni aktörler sahneye çıkmış, toplumun sınıflarında dönüşüm yaşanmıştır. Yeni bir orta sınıfın merkezde olduğu bu dönemde, sınıfsız toplum tartışmaları da gündeme gelmektedir.

Balibar (1993, s. 224); sınıfların kaybolmasının, kimlik ya da töz kayıplarının hem bir gerçek hem de bir yanılsama olduğunu söylemektedir. Bir gerçektir, çünkü uzlaşmazlığın fiili olarak evrenselleşmesinin sonu, bir yandan işçi sınıfının öte yandan burjuva devletin yaklaşık bir yüzyıldır ulusal burjuvazilere ve proletaryaları görece birleştirdikleri yerel kurumsal biçimleri yıkarak evrensel bir sınıf mitini “gerçeksizleştirmeye” varmaktadır. Buna rağmen bir yanılsamadır, çünkü sınıfların “tözel” kimlikleri toplumsal aktörlerin pratikleri karşısında bir sonuç olmaktan öteye gitmemektedir.

Toplumsal hareketlerin 20. yüzyıldaki durumuna bakıldığında hareketin karakterinde ve yayılmasında önemli değişimler yaşandığı görülmektedir. Tilly, bu yüzyıldaki önemli gelişmeleri şöyle sıralamaktadır:

- Toplumsal hareket organizatörleriyle yerel otoriteler, özellikle de kamu düzeni ve kitlelerin kontrol altına alınmasında uzmanlaşmış polis arasındaki (bazı) ilişkilerin rutinleşmesi,
- Kampanyaların, toplumsal hareket etkinliklerinin ve MBSB gösterilerinin iletişim araçlarının değişmesine paralel olarak değişmesi,
- Radikal ve reformcu hareketlerin toplumsal hareket kampanyalarını benimsemesi,
- Toplumsal hareketin erken geliştiği ülkelerin dışındaki ülkelerdeki yerel ve ulusal politik kültürlerde toplumsal hareket kampanyalarının, repertuvarlarının ve MBSB gösterilerinin önemli ölçüde kabul görmesi.

20. yüzyıl toplumsal hareketleri otoritelerle kısmen uzlaşıırken yeni medya araçlarını da repertuvarlarına kattıkları görülmektedir. Bu dönemde değişen ve yaygınlaşan iletişim araçları sayesinde medya, toplumsal hareketlere benzersiz fırsatlar ve erişim imkanları sunmuştur. Radyo, televizyon, elektronik posta, düşünce anketleri ve kampanyalardaki değişimleri tetikleyen tüm yazılı basının dünya çapında yayılması, toplumsal hareket etkinliklerinde de değişimlere neden olmuştur (Tilly, 2008, s. 137). Kitle iletişim araçları toplumsal hareketlerin duyulmasını, etkinlik alanlarını önemli ölçüde artırsa da tamamen kendi kontrollerinde olmayan bir repertuvar olarak, ayrıca toplumsal hareketlere mesafeli bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tilly (2008), toplumsal hareketlerdeki önemli değişimlerin aslında 21. yüzyılın başlarında gerçekleştiğini söylemektedir. 20. yüzyıla karşılaştırıldığında, uluslararası alanda örgütlenmiş eylemcilerin ağırları, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler ve uluslararası finans kurumları gibi uluslararası alanda göze çarpan hedefler, bunların tümü son dönem toplumsal hareketlerde, özellikle dünyanın nispeten zengin ve bağlantılı yerlerinde belirgin bir biçimde öne çıkmaya başlamıştır. Tilly, yaşanan teknolojik gelişmelerin toplumsal hareketlerin dönüşümüne yaptığı katkısının yanı sıra getirdiği dezavantajlarla ilgili de uyarılarda bulunmaktadır:

1. Teknolojik determinizmden sakının: Toplumsal hareketlerin en yeni özelliklerinin söz konusu teknik yeniliklerinden değil de hareketlerin sosyal ve siyasi bağlamlarındaki değişimlerden kaynaklandığına dikkat edin.
2. 21. yüzyılın iletişim yenilikleri, 19. ve 20. yüzyılda olduğu gibi her zaman iki taraflı işlemiştir: Bir tarafta, birbirleriyle temas halindeki eylemcilerin koordinasyon masraflarını azaltma; diğer tarafta, yeni iletişim araçlarına ulaşamayan kimselerin daha kati şekilde dışlanması ve dolayısıyla iletişim eşitsizliğinin artırılması.
3. 21. yüzyılın toplumsal hareketlerinin çoğunun 20. yüzyılın sonlarında başat olan yerel, bölgesel ve ulusal organizasyon biçimlerine bel bağlamaya devam ettiğini unutmayın.
4. Küreselleşmenin toplumsal hareketlerin dünyadaki dağılımını şekillendirdiğine işaret ederken küreselleşmeyle küreselleşme karşıtlığının karşı karşıya gelmesinin şimdilerde toplumsal hareket sahnesine hâkim olduğu kanısına prim vermeyin (Tilly, 2008, s. 157-158).

Dijital iletişim araçları, uluslararası eylemciliği belli yönlerden değiştirmiştir. Artık, eski toplumsal hareketlere özgü nispeten yoğun ağlar yerine eylemciler arasında iletişim ve koordinasyon için hayati önem taşıyan gevşek yapıli bağlar görülmektedir. Birbirine sanal ortamlar üzerinden bağlanan toplumsal hareketin aktörleri arasındaki- yerel meselelerin hareketin söylemi içine sokulması için geniş bir bakış açısı geliştirmek suretiyle bir bütün olarak hareket etmesi beklenen- özdeşleşim zayıflamıştır. Toplumsal

hareketlere katılım üzerindeki ideoloji etkisinin zayıfladığı görülmektedir (Tilly, 2008: 169).

Dezavantajların yanı sıra dijital iletişim teknolojilerinin harekete sağladığı avantajlar da bulunmaktadır. Toplumsal hareketler içinde kaynakları yetersiz örgütlerin stratejik avantajlarının, dijitalin olanakları sayesinde arttığı gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra yerel hareketler artık yerel kalmamakta ulus ötesi ulaşım imkânı sayesinde küreselleşme karşılığı, çevre hareketleri, hayvan hakları gibi kampanyaların geniş bir düzlemde destek görme ihtimali artmıştır. Örgütlenme bağlamında eski yüz yüze etkinlikler sanal etkinliklerle birleşmiş, hareketin aktörleri ve destekleyicilerinin sayısı artma imkânı bulmuştur.

## **2.6 Feminizm**

Feminizm en genel tanımıyla, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını talep eden ve kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisinde değişikliği hedefleyen siyasal bir akım olarak tanımlanmaktadır (Arat, 2010, s. 29).

Feminist hareket, temelde üç dalga ile kategorileştirilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başındaki feminist hareketler, birinci dalga feminizm; 1960'ların başı, 1970'lerin sonuna kadar olan feminist hareketler, ikinci dalga feminizm (Hırata vd., 2015, s. 156; Acar Savran, 2013; Walby, 2011, s. 8); 1990'ların başındaki hareketler ise üçüncü dalga feminizm (Neves, 2006) olarak tanımlanmaktadır. Hareketin dijital medyaya taşınmasıyla birlikte ise çevrimiçi feminist olarak da adlandırılan dördüncü dalga feminizm yeni bir alt kategori olarak feminist harekete eklenmiştir (Crossley, 2017). Birinci dalga feminizm (1848-1920) ve ikinci dalga feminizm (1963-1980) tarihsel olarak kesin bir şekilde tanımlanırken, üçüncü dalga feminizm 1991'den itibaren başlatılmakta ancak dijitalleşmenin, feminist harekette yeni bir dalgayı başlatıp başlatmadığı feminist teorisyenler tarafından tartışılmaktadır. Temel olarak üçüncü dalga feminizmin bitip yeni bir dalganın başladığı tarih olarak ise 2008 gösterilmektedir (Grady, 2018, s. 18-19).

Feminist harekete baktığımızda, kadınların ezilmesinin tanımlanması ve siyasal stratejiler konularında birbiriyle çatışan üç temel akım karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; liberal, radikal ve Marksist / sosyalist feminizmdir (Abbot vd., 2005, Atan, 2015; Hırata vd., 2015; Özsöz, 2008). 1960'ların sonundan itibaren yaşanan kültürel kırılmalar ile birlikte feminist hareket içerisinde de ayrışmaların yaşandığı görülmektedir. Sınıf siyasetinden

kimlik siyasetine geçişte feminist hareket de farklılaşmıştır. Bu anlamda üç temel feminizmle birlikte artık ekofeminizm, siyah feminizm, sol feminizm, postfeminizm gibi feminizmlerden söz edilmektedir (Abbot vd., 2005, s. 28; Notz, 2012, s. 9).

Bu bölümde feminist teori; birinci dalga, ikinci dalga, üçüncü dalga ve dördüncü dalga kategorileri altında tarihsel süreçleri bağlamında anlatılacaktır. Bunun yanı sıra *dalga feminizmi* değerlendirmeleri ele alınacaktır.

### 2.6.1 1. Dalga Feminizm

Bireysel özgürlük, kanun önünde eşitlik, fırsat eşitliği, ahlaki eşitlik, kişisel özerklik, doğumdan kaynaklı değil liyakat temelinde ödüllendirme veya cezalandırılma, hiyerarşi ve bir bireyin diğeri üzerinde güç kullanmasının rasyonel olarak savunulmasının reddedilmesi, yönetilenlerin rızası ve vicdan özgürlüğü fikrinin konması gibi değerler, liberal taahhütlerin kapsamını oluşturmaktadır (Abbey, 2011, s. 1). Liberal feminist olarak adlandırılan birinci dalga feministler de kadınlara yönelik liberal taahhütlerin, kapsayıcılığının bu bağlamda genişletilmesini savunmaktadır. Notz (2012), liberal feminist hareketlerin ortaya çıkış amacını, mevcut yapı içerisinde kadınların iş, siyaset ve aile ilişkilerinde erkeklerle eşit koşullara ulaşma talebi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, ilk feministler kadınların yükseköğrenimden, oy kullanma hakkından, mülkiyet hakkından ve mesleki hayata katılımdan mahrum bırakılmalarını bir adaletsizlik olarak görmekte ve bu duruma karşı kadın hakları savunuculuğu yapmaktadır. Birinci dalga feministler, kadınların özgül ve sistematik bir ezilmişlik yaşadıklarını dile getirmektedir. Onlara göre, erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkiler doğal bir temele dayanmaz ve bu ilişkiler siyasal müdahalelerle dönüştürülebilir. Bu doğrultuda, birinci dalga feministler, feminizmin bir siyasal talep olarak ancak evrensel bir insan hakları anlayışı çerçevesinde şekillenebileceğini savunmaktadır. Bu görüşlerini ise Amerikan ve ardından Fransız devrimleriyle temellenen birey hakları kurumlarına dayandırmaktadırlar (Fraisie 1992'den aktaran Hirata vd., 2015, s. 155).

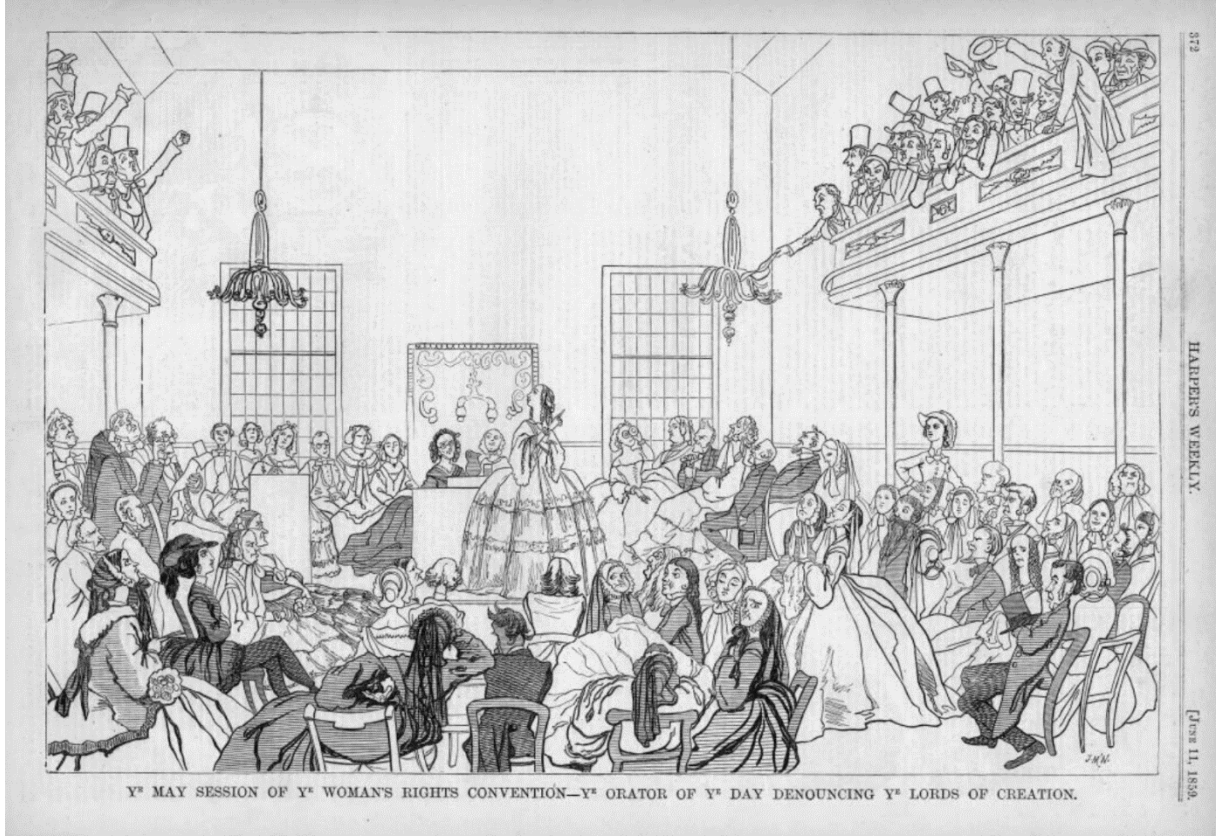
Birinci dalga feminizmin temelini Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" (Vindication of the Rights of Women) adlı eseri oluşturmaktadır. Wollstonecraft (1792), eserinde, kadınların oy kullanması, eğitimde fırsat eşitliği ve kadınların mülkiyet haklarına vurgu yapmaktadır. Wollstonecraft'ın eseri feminist hareketin başlamasını

tetikleyen metin olarak ele alınsa da kendisinden önce de bu süreci başlatan olayların cereyan ettiği görülmektedir. Amerikan Devrimi sırasında Abigail Adams, çıkarılacak yeni kanunlarda kadın temsiliyetinin de olması gerekliliğini savunmuştur. 1790 yılında, Massachusetts’de Amerikalı Judith Sargent Murrey, “On the Equality of the Sexes” (Cinsiyetler Arasındaki Eşitlik Üzerine) adlı bir eser yayınlamıştır. Eylül 1791 tarihinde ise Paris’te, Fransız Devrimi’nin erken aşamalarında, sonrasında giyotinle idam edilen Olympe de Gouges, Les Droits de la Femme (Kadın Hakları) adlı bir broşür yayınlamıştır (Donovan, 2014, s. 21).

Kadının eş ve anne olarak eve ait olduğu varsayımı 17. ve 18. yüzyıllar boyunca evrensel kabul olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydınlanma Dönemi olarak da tanımlanan 18. yüzyılın ortasından itibaren, özellikle 19. yüzyılın başlarında önemli tarihsel dönüşümler yaşanmıştır. Bunların başında Sanayi Devrimi gelmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte feodal devletlerden ulus devlet sistemine geçen toplumların artık kentleştiği görülmektedir. Bu yeni endüstri sistemi kadını özel alandan tecrit ederek iş yeri ile ev mekanını birbirinden ayırmıştır. Pozitivizmi temel alan Aydınlanma düşüncesi, akılcılığı kamusal alanla, akıl dışılığı ve ahlakı ise özel alanla ve dolayısıyla kadınla özdeşleştirerek erilliği yüceltmıştır (Donovan, 2014 s. 25).

Bu dönemde, kadının hiçbir yasal ve kamusal varoluşu bulunmamaktadır. Kadın evlilikten sonra yasal kimliğinden yoksun bırakmakta; evli kadının mülkiyet hakkı, miras ve çocukları üzerinde kontrolü bulunmamaktadır (Donovan, 2014: 25-26). Bu sorunlar, 19. yüzyıl kadın hakları hareketinin başlangıç noktalarını oluşturmaktadır. Birinci dalga feminist hareket, siyasi hak talepleriyle sınırlı kalmamakla birlikte oy verme hakkı talebi üzerinden tanımlanmaktadır.

Birinci feminist dalga, 1848’deki Seneca Falls kongresiyle başlatılmaktadır. Bu kongrede yaklaşık 200 kadın, kadınların sosyal, medeni ve dini durumunu ve haklarını tartışmak için New York’un taşrasındaki bir kilisede bir araya gelmiştir (Grady, 2018). Kongrede; oy kullanma hakkı da dahil olmak üzere belirli eşit haklar talep eden 12 karardan oluşan bir liste kabul edilmiştir. Bu kongre kapsamında; Elisabeth Cady Stanton’ın, 19-20 Temmuz 1848 tarihinde Seneca Falls, Newyork’ta yayımladığı “Declaration of Sentiments” (Duygular Bildirgesi), 100 kadın ve erkek tarafından imzalanmıştır (Donovan, 2015, s. 29).



**Görsel 1.1.** Amerikan feminist hareketinin ilan edildiği ilk Kadın Hakları Kongresi, Temmuz 1848, Seneca Falls, New York (<https://time.com/5917131/seneca-falls-myth/> Erişim Tarihi: 09.12.2022).

Liberal feminizmin temel düşünceleri:

1. Akla inanç. Wollstonecraft gibi bazı düşünürlere göre, Akıl ve Tanrı neredeyse eş anlamlıdır. Birey, aklı içinde tanrısal bir kıvılcım barındırır; bu kişinin vicdanıdır. Frances, Wright ve Sarah Grimke gibi feministler, gerçeğin en güvenilir kaynağının herhangi bir yerleşik kurum ve gelenek değil, bireysel vicdan olduğunun göz önünde tutulması gerektiğini belirtirler. Massachusetts Kolonisi'nde Anne Hutchinson (1591-1643) tarafından ifade edilen benzer bir karşıtlık, sapkın düşünce olarak damgalanmıştı.
2. Kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı. Başka bir deyişle kadınların ve erkeklerin ontolojik olarak özdeş oldukları inancı.
3. Toplumsal değişime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun eğitim -özellikle eleştirel düşünebilmek için eğitilmek- olduğuna inanç.
4. Bireyin diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan, akılcı ve bağımsız olan özerk bir varlık olduğu görüşü.
5. Sonuç olarak, aydınlanma kuramcılarının doğal haklar doktrinine bağlı kalması. (Donovan, 2015, s. 33)



**Görsel 1.2.** Kadınlar, Kadınların Özgürlük Birliği tarafından oy hakkı mesajını yaymak için düzenlenen bir poster yürüyüşü için olukta duruyor (<https://www.smithsonianmag.com/smart-news/london-exhibit-reveals-stories-forgotten-suffragettes-180968050/>. Erişim Tarihi: 9.12.2022).

Liberal feministler, kamusal alanda bireysel haklar elde etmeye, politika ve ekonomiye katılım gibi konulara odaklanmaktadır. Liberal feminizmin önemli amaçlarından biri erkeklerle kadınlar arasındaki fırsat eşitsizliğidir. Bu bağlamda kamusal alanda varlıklarının tanınması ve erkeklerle eşit vatandaşlık haklarına sahip olmaları hareketin temel amacı olarak karşımıza çıkmaktadır (Abbot vd., 2005, s. 32). Birinci dalga feminizm, kadınların özel alana hapsedilmesine karşın özel alanla ilgilenmedikleri için kendisinden sonraki feministler tarafından eleştirilmişlerdir.

Birinci dalga feminizmde liberal feminizmin karşısında Marksist / sosyalist feminizm yer almaktadır. Bireysel değerlerin ilerletilmesine ve kadınların yasal haklarına odaklanan liberal feminizm, kadınlarla erkeklerin her alanda eşitliği için mücadele veren bir feminizm olarak tanımlanmaktadır. Liberal feminizmin stratejisi kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliği sağlayıp kapitalist sistemle uyumlu eylem politikaları üretmek iken Marksist/sosyalistler feministler kapitalist karşıtı bir politikayı savunmaktadırlar. Bu

bağlamda, mevcut toplumsal yapının köklü bir altüst yaşaması gerektiğini söylemektedirler (Hırata vd, 2015, s. 158).

Kimi kaynaklarda materyalist feminizm olarak da adlandırılan Marksist feminizm; toplumsal örgütlenmenin somut, yapısal yönlerine ve özellikle ailenin rolü, cinsiyete dayalı iş bölümüne odaklanmaktadır. Marksist feministler, kadının aile içindeki rolünün kapitalizme üç temel şekilde fayda sağladığını öne sürmektedirler:

1. *Kadınlar ücretsiz ev işi yapmakta ve mevcut işçilere bakım sağlamaktadır*
2. *Kadınlar ayrıca, yeni nesil işçileri yeniden üretmekte ve sosyalleştirmektedir*
3. *Kadınlar kapitalizmin ürettiği mal ve hizmetleri tüketmektedir (Abbot vd., 2015, s. 36).*

Bu çerçevede Marksist feministler, kadınların ücretsiz emek gücü olarak çalıştırıldığını ve ev içi emeğin görünmez kılınmasını eleştirmektedir. Marksist feminizm, kadınların ezilmişliğini maddi bir temele dayandırmaya çalışarak, üretim tarzları ya da kapitalizm ile kadınların toplumsal statüsü arasındaki bağlantıyı açıklamayı hedeflemektedir (Özsöz, 2008, s. 52). Ayrıca Marksist feminizm, toplumdaki eşitsiz cinsiyete dayalı iş bölümünün çalışan kadınların çifte yük altında kalmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre, kadınlar bir taraftan ev içi ücretsiz emeklerinin kocaları veya eşleri tarafından sömürülürken, diğer taraftan cinsiyet ayrımcılığının hâkim olduğu emek piyasalarında düşük ücretli ve düşük statülü işlere mahkûm edilmektedir (Berktaş, 2011, s. 10-11).

Marksist feminizm, Marks ve Engels'in çalışmalarının bir ortak ürününü, felsefesi olarak kabul etmektedir. Engels "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" eserinde kadınların ezilmişliğine vurgu yapmaktadır. Engels, eserinde aile kavramıyla ilgili şöyle demektedir:

"... Erkeğin iktidarı üzerine kurulmuştur, açık amacı babalarının kim olduğu tartışmasız belli olan çocuklar üretmektedir ve bu çocuklar günün birinde baba servetinin öz mirasçıları olacakları için bu tartışmasız babalık gerektirir. Şimdi artık evlilik bağına çözebilen ve kadını aldatabilen esasen yalnızca erkektir... Erkek ve kadın hukuki açıdan evlilikte eşit haklara sahip oluşlarında da durum daha iyi değildir. İki tarafın bize daha önceki toplumsal durumlardan miras kalan hukuki eşitsizliği, kadının ekonomik ezilişinin nedeni değil, bilakis sonucudur." (2018, s. 49-62).

Marksist feminist teori yerini, bu çalışmada ikinci dalga feminizm olarak ele alınan radikal feminizme bırakmış olsa da birçok farklı feminizm türünden biri olarak sosyalist

feminizm, sol feminizm gibi tanımlamalarla hala hareketin içerisinde yer almaktadır. Özellikle küresel kapitalizm içerisinde cinsiyete dayalı iş bölümü, yeniden yükselen işçi hareketleriyle birlikte sınıf içerisinde kadın mücadelesi ve ev içi şiddetin ekonomi politikası gibi konular üzerine bu konuda feminist alan yazın bulunmaktadır (Holmstorm, 2012).

### 2.6.2 2. Dalga Feminizm

*“Kendi vücudunuzu kontrol edebilmeniz demokrasinin temelidir. Edememeniz ise hiyerarşi ve totaliter rejimlerin temelidir.”*

Gloria Steinem<sup>5</sup>

İkinci Dünya Savaşı sırasında, erkeklerin cephede savaşıyor olması kadınların şehirlerde daha aktif rol almasına neden olmuştur. Kadınların; fabrikalarda silah, kurşun üretimi, gemi ve uçak mühendisliği, çiftçilik gibi işlerde çalışmaya başladığı görülmektedir. Ancak savaşın bitmesi ve erkeklerin memleketlerine geri dönmesiyle kadınların çalışma hayatına “mecburi” katılımının sonlandırılmaya çalışıldığı, kadının “esas alanı” olarak görülen özel alanına dönmesi ve ev içi işlere odaklanmaları istendiği görülmektedir (Remington ve Johanna, 2018).

Çalışma hayatındaki az katılım ve eşitsiz maaş ödemesi, eşitsiz yasal haklar, kadınların “anne” ve “eş” gibi rollerle sadece ev içine kapatılması baskıları 1960’ların başından itibaren yeni bir feminist hareketi ortaya çıkarmıştır. İkinci dalga feminizm olarak adlandırılan hareketin mihenk taşı olarak Simone de Beauvoir’ın “İkinci Cins” (1949) kitabı gösterilmektedir. İkinci dalga feminizm, 1960’lar ve 1970’lerin başında önce Amerika ve İngiltere, İskandinavya, Batı Almanya, Fransa gibi Batı Avrupa ülkelerinde; ardından 1970’lerin ortalarında İspanya, İtalya ve Portekiz gibi Güney Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır (Shorrocks, 2018, s. 128). İkinci dalga hareketin ortaya çıkışı tüm ülkelerde kadınlara eşit maaş, çocuk bakım hizmetleri, eşit roller ve kürtaajın yasallaşması gibi konular üzerinden olmuştur. Kadının kamusal alan ve ekonomik alandaki eşitlik taleplerinin yanı sıra özel alan olan ev içi emeklerinin de görünür kılınması ve “anne”, “eş” gibi toplumsal rollerle tanılanması eleştirisi yine ikinci dalga feministler tarafından gündeme getirilmiştir. İkinci dalga feminizm, kadınların oy hakları

---

<sup>5</sup> Reversing Roe: ABD’deki Kürtaaj Yasası (2018) belgeseli röportajından alınmıştır.

taleplerinin ötesine geçerek patriyarka<sup>6</sup> sistemde bu eşitliği temellendirmenin toplumsal çıkmazlarına odaklanmış ve bu engelleri aşmayı amaçlamaktadır.

Hırata vd. (2015), özellikle 1970'lerin başında değişim yaşayan feminist hareketin kırılma noktalarını bir örnekle şöyle açıklamaktadır:

*“Öncü düşüncesini eleştiren ve siyasal adanmışlığı yer yer feminist militanların hayatlarının tümüyle davaya adanması olarak gören 70'li yıllar feminizminin ayırıcı özelliği, erkeklere kadınlar adına konuşma hakkını tanımayan karma olmayan gruplar anlayışıdır. Siyah Amerikalıların Black Power (Kara Güç) ve sonra da Black Panter (Kara Panter)<sup>7</sup> hareketlerinin öne sürdükleri istekleri kendi hareketlerine taşıyan feministler böylelikle, evrenselci değerlerin egemen grupların değerleri olduğunu ifşa ederek 1980-1990 yıllarının çokkültürlükçü hareketlerinin yolunu açarlar.” (s. 157)*

İkinci dalga olarak adlandırılan bu yeni feminizme geçişle birlikte hareket siyasal tartışmanın yanı sıra bir kimlik tartışmasına da girmiştir. Farklılıkların yok sayıldığı, bütüncül bir hareket olarak nitelendirilen birinci dalga feminizm, yeni feministler tarafından bu anlamda eleştirilmektedir. Karşı cinslerle eşcinseller, burjuvalarla proleterler, beyazlarla siyahlar, annelerle anne olmayanlar gibi farklı kimliklerin farklı mücadeleler gerektirdiği, ikinci dalga feminizmle birlikte gündeme gelmiştir. Kimlik siyaseti odaklı bu yeni feminizm, yeni toplumsal hareketleri tetikleyen 1968 Öğrenci Hareketleri'nden kuşkusuz beslenmiştir. İkinci dalga feministler, ataerkil cinsiyet baskısının modern sistem biçimini yansıttığı görüşünü taşımaktadır. Bu nedenle ataerkil sistemin kaldırılmasını başat hedef olarak almaktadırlar (Notz, 2012, s. 19)

Savaş sonrası ortamda kadınların, yine, çoğunlukla özel alan içinde tanımlanması, eşitsiz maaş ödemeleri gibi yaşanan sorunlar, 1960'ların başında doğum kontrol hapının çıkması gibi gelişmeler kadın hareketlerinin alevlenmesine yol açmıştır. Özellikle Amerika ve İngiltere başta olmak üzere feminist hareket bağlamında birçok gelişme yaşanmıştır. 1960'larda Yeni Sol gruplardan kırılma yaşanmış, 1963 yılında Betty Friedan'ın “The Feminine Mystique” (Kadının Gizemi) eserini yayınlamış; 1964 yılında feministler vatandaşlık yasasına “cinsiyet” kavramının girmesini kabul ettirmişler; 1966 yılında, Amerika'nın en büyük feminist örgütü olarak sayılan National Organization for Women (NOW, Ulusal Kadın Organizasyonu) kurulmuş, 1968 yılında İngiltere, Ford'da çalışan kadınlar ilk defa eşit maaş yasası için eylem gerçekleştirmişler; 1969 yılında Kate Millett

---

<sup>6</sup> “Patriyarka”, Yunanca patet (baba) ve archie (köken ve komutanlık) sözcüklerinin birleştirilmesinden gelmektedir. Baba köken, yani ataerkil anlamına gelmektedir (Hırata vd., 2015, s. 245).

<sup>7</sup> Black Panther Partisi (Kara Panter Partisi, BPP), ABD'de Siyahların gündelik ve politik yaşamda uğradıkları ayrımcılıklara karşı mücadele etmek için 1966 yılında kurulmuş olan ve silahlı yapılanması olan Siyahi Marksist-Leninist sosyalist bir partidir (Caunes ve Özdoğan, 2015, s. 165).

“Sexual Politics” (Cinsel Politika) eserini yayımlamıştır (Poirot, 2004, s. 204). Millett’in kitabı ikinci dalga radikal feminizmin başvuru kitaplarından biri olarak sayılmaktadır.

1970 yazı ikinci dalga feminizm için büyük önem taşımaktadır. Millett (2016), 1970 yazını hem “kadınların oy hakkının 50. yılı” hem de “feminizmin yapılanmasında büyük bir dalga” olarak tanımlamaktadır. Bu dönem feminizminin önemli değişimlerinden biri hareketin medyanın gücünü keşfetmesi olarak görülmektedir. Feminist aktivistler artık Times, New York Times gibi gazete ve dergilerde haber ve kapak olarak yer almaya başlamış, medyanın harekete kattığı “kendini duyurma”, etki ve feminizmin kamusal kimliğinin oluşturulmasındaki rolü fark edilmiştir.

1970’lerde İngiliz Kadın hareketi “Yedi Talep” olarak adlandırılan bir liste oluşturmuştur. Oxford’da düzenlenen Kadınların Özgürlüğü Hareketi Konferansı’nda (1970) ise dört talep üzerinde uzlaşa sağlanmıştır (Walby, 2011, s. 28):

1. Eşit iş için eşit maaş
2. Eşit eğitim ve eşit fırsatlar
3. Bedava doğum kontrolü ve isteğe bağlı kürtaj
4. Bedava, 24 saat kreşler.

1978’de düzenlenen başka bir konferansta ise bu talepler; kadınların cinselliği, lezbiyenlere uygulanan ayrımcılığın sonlanması, kadınlara yasal ve ekonomik özgürlük gibi başlıklar da eklenerek yeniden düzenlenmiştir.

İkinci dalga feminizmin geniş bir toplumsal tabana yayıldığı görülmektedir. Bu hareket, sosyoloji disiplini de derinden etkilemiştir. Bu dönemde, kadınların yaşamlarına odaklanan araştırmalar artış göstermiş; toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve cinsiyet rolleri gibi kavramlar kullanılarak cinsiyetler arasındaki eşitsizlik üzerine kuramlar geliştirilmiştir. İkinci dalga feminizmde cinsiyetin politik bir kavram olduğu vurgusu büyük önem taşımaktadır. Millett, Cinsel Politika kitabında cinsiyetin, politik göndermelerle yüklü bir statü kategorisi olduğunu söylemektedir (2016, s. 24). Eserinde, kapsamlı bir patriyarka eleştirisi yapmaktadır. Kadınların baskı görmesindeki temel nedenin patriyarkal cinsiyet/toplumsal cinsiyet sisteminden kaynaklandığını ilk ortaya atan radikal feministlerden biri olan Millett, Cinsel Politika kitabında, erkek-kadın ilişkilerinin tüm güç ilişkileri için temel paradigma olduğunu bu nedenle de cinsiyetin

politik olduğunu vurgulamaktadır (Tong, 1998, s. 49). Kadınların özgürleşmesi için kamusal alanın erkek egemenliğinden ve özel alanın da patriyarkal baskıdan azade edilmesi gerektiğini söylemektedir. Millett'e göre patriyarkal ideoloji, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları ileri boyuta taşımaktadır. Patriyarkal sistem içerisinde; erkekler maskülen ve baskın, kadınlar ise feminen ve itaatkâr olarak tanımlanmaktadır. Bu roller kilise, eğitim sistemi, aile gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla devam ettirilmektedir. Cinsiyet rollerinin biyolojik kimlik değil sınıf bağlamı tanımlandığını söylemektedir. Jean Genet'nin otobiyografik romanı "Hırsızın Günlüğü" incelemesinde bu argümanını açıklamaktadır. Genet'nin romanında yazar hem erkek hem de kadındır. Gençken, fakir ve suçlu, bunun yanı sıra bir "drag queen"<sup>8</sup>, bir "maricone"<sup>9</sup> olarak betimlenmektedir çünkü homoseksüel davranışlar sergileyen bir kadın rolündedir. Yaşlandığında ise ün, zenginlik ve güvenceli bir yaşamı elde eder, burada ise erkektir. Millett, bu karakter tanımlamaları ve kadınlığın zayıf gençlik, erkekliğin ise bilge yetişkinlik olarak kodlanmasını cinsiyetin politik tanımının ve geleneksel heteroseksüel toplumun bir yansıması olarak eleştirmektedir (2016, s. 17). "Kadınlık" ve "erkeklik" rollerinin geleneksel toplumsal roller olduğu ikinci dalga feministler tarafından gündeme getirilmiştir.

Radikal feministler, kadınların erkeklerin tahakkümü altında olduğunu ve erkeklerin, kadınların egemenlik altında alınmalarından çıkar sağlayan esas grup olduklarını söylemektedir. Radikal feminizme göre patriyarka olarak tanımlanan bu tahakküm sistemi kapitalizmden bağımsız bir toplumsal eşitsizlik sistemi olarak ele alınmaktadır. Kapitalizmden kaynaklanan, toplumsal eşitsizlik analizlerinin parçası olarak sayılmayan bir dizi olgu, sosyal bilimlere radikal feministler aracılığıyla dahil edilmiştir. "Kişisel olan politiktir" sloganının da vurguladığı gibi, yaşamın kişisel yönleri bu analizin bir parçası haline getirilmiştir. Bu bağlamda ev işlerini kimin yaptığı ya da karşılıklı konuşurken kimin söz kestiği gibi durumlar, erkek egemen sistemin bir parçası olarak görülmektedir (Walby, 2016, s. 14). Radikal feministler kadın hareketini; birinci dalga feminizmde yer alan liberal feministlerin ele aldığı kadınların iş yaşamına katılımı, eşit maaş ve oy hakkı gibi konuların ötesinde, vatandaşlık hakları hareketleri, yeni sol politikalar, barış hareketleri gibi bir yeni toplumsal hareket olarak inşa etmektedir.

---

<sup>8</sup> Kadın elbiseleri giyerek eğlendirme amaçlı performans gerçekleştiren insan, özellikle bir erkek. (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/drag%20queen>. Erişim Tarihi: 11.12.2022)

<sup>9</sup> Eşcinsel (<https://www.urbandictionary.com/define.php?term=maricone>. Erişim Tarihi: 11.12.2022)

Radikal feminizm, statükonun korunmasına ve özellikle de kadınların bastırılmasının temel nedeni olarak gördükleri cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemine karşı bir ideolojiye sahiptir (Tong, 1998, s. 45-46).

Erkeklerin üstün konumlarına dair farklı eleştiriler getiren radikal feminizmde, kadınların cinselliğine ve bedenlerine el konulması öne çıkarılmaktadır. Bu eleştirilerin merkezine ise erkek şiddetinin yerleştirildiği görülmektedir. Cinselliğin, kadınların değil erkeklerin arzu mevhumu uyarınca toplumsal olarak inşa edildiği eleştirilmekte ve erkeklerin kadınlara dayattığı kadınsılık anlayışıyla kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin cinsellik üzerinden gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Radikal feminizm, patriyarka bağlamında, heteroseksüelliğin çağdaş toplumlarda toplumsal olarak kurumsallaştırıldığını ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin diğer yanlarını da örgütlediğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, radikal feministler, kadınların maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddeti, taciz ve tecavüzü kendi bağlamlarında özel olaylar olarak değil, kadınları denetim altında tutan bir sistemin sonucu olarak ele almaktadır (Walby, 2016, s. 14). Radikal feminizm; özcülük eğilimi, örtülü ya da açık biyolojik indirgemecilikle tarihsel değişimi anlamayan bir evrenselci ideolojiyle hareket ettiği yönünde eleştirilmektedir (Tong, 1998; Walby, 2016). Ayrıca, kadınların etnik ya da sınıfsal temeldeki bölünmüşlüklerini göz ardı etmesi radikal feminizme getirilen eleştirilerden biridir (Walby, 2016, s. 15).

İkinci dalga feminizm içerisinde patriyarka tartışmalarında radikal feministlerin karşısında Marksist/sosyalist feministler karşımıza çıkmaktadır. Radikal feministler patriyarkayı kapitalizmden ayrı bir sistem olarak tanımlarken Marksist/sosyalist feministler patriyarkayı kapitalizmin bir türevi olarak görmekte, kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin sermayenin emek üzerindeki egemenliğinden kaynaklandığını söylemektedir (Walby, 2016, s. 15). Marksist/sosyalist feminizm, toplumsal yapının ana unsurunun sınıf ilişkileri olduğunu ve bir sınıfın diğer sınıf tarafından ekonomik sömürüye maruz kalmasının cinsiyet ilişkilerinin doğasının da belirleyicisi olduğunu savunmaktadır. Marksist/sosyalist feminizmde aile, kadının ev içindeki görünmez emeği ve yaşadığı ideolojik ayrımcılıklar sorunlaştırılmaktadır. Walby (2016), Marksist/sosyalist feminizmin temel yaklaşımlarını şu şekilde özetlemektedir: Aile, işçilerin günlük bakım ihtiyaçlarını – yemek yapma ve çamaşır yıkama gibi – düşük maliyetle karşılayarak sermaye için kazanç sağlamanın yanı sıra, sonraki işçi kuşağını

retme işlevi görür. Bu ihtiyaçların düşük maliyetle karşılanmasının temel sebebi, kadınların ev kadını olarak bu işleri ücretsiz şekilde üstlenmesi ve geçimlerinin kocaları tarafından sağlanmasıdır. Böylelikle, sermaye ev içindeki eşitsiz cinsiyetçi iş bölümünden ekonomik kazanç elde etmektedir. Bazı Marksist feministler ise kapitalizmi ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini daha dar kapsamlı ekonomik analizlerle aıklaamaktadır. Bu yaklaşıma göre, cinsiyet ilişkileri tamamen kapitalizmin ekonomik ilişkilerine indirgenemez; aksine, bu ilişkiler büyük ölçüde erkeklik ve kadınlık söylemleri üzerinden inşa edilmektedir. Diğer yandan, bazı Marksist feministler, sınıf ilişkilerinin maddi analizine bağlı kalarak bu analizleri, cinsiyet ilişkilerinin ideoloji ve kültür bağlamındaki yönlerini ele alan yaklaşımlarla birleştirmektedir (s. 15-16).

Radikal feminizm özcülükle eleştirilirken Marksist/sosyalist feminizm ise kadınların sorunlarını kapitalizme indirgemesiyle eleştirilmektedir. İkinci dalga feminizm içerisinde bu iki feminizm eleştirisi bağlamında ikili-sistem teorisi ve toplumsal yeniden üretim teorisi tartışmaları da önemli bir yer tutmaktadır. Marksist/sosyalist feminizm ve radikal feminizmin sentezi olan ikili-sistem teorisi ve kadınların ezilmesi ile kapitalizmi birlikte aıklaamaya çalışan toplumsal yeniden üretim teorisi ayrı ayrı feminist teorilerin eksikliklerini tespit ederek, bütüncül bir feminist teori oluşturma çabalarından hareketle ortaya çıkmıştır (Dildar, 2021, s. 36).

İkili-sistem yaklaşımına göre kapitalizm ve patriyarkanın cinsiyet ilişkilerinin yapılanmasında birlikte rol oynadıkları kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Zillah R. Eisenstein patriyarka ve kapitalizmi kapitalist patriyarka olarak tek sistemde birleştirmektedir. Eisenstein’a göre patriyarka ve kapitalizm birbirine sıkı bağlarla bağlıdır ve hatta tek bir sistem haline gelmiştir. Patriyarka denetim, meşruiyet ve düzeni denetim altına alan sistemi temsil ederken kapitalizm, ekonomik sistemi oluşurmaktadır (Flammang, 1981).

İkili-sistem içerisinde toplumsal cinsiyeti iki sistemi ayırarak analiz eden teorisyenler de mevcuttur. Juliet Mitchell bu isimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mitchell, patriyarkayı yalnız psişik ve kültürel alanda faaliyet gösteren ideolojik yapı olarak tanımlamaktadır (Dildar, 2021, s. 37). Mitchell, ekonomik düzeyin kapitalist ilişkilerle, bilinçdışının ise patriyarkanın yasalarıyla düzenlendiği görüşünü savunmaktadır. Bilindışını çözümlemek için Ferud’un çalışmalarına başvuran Mitchell, bu kavramı,

günümüz toplumlarında maddi temelli olmayan patriyarkal ideolojinin devamlılığını açıklamak üzere tartışmaktadır (Gardiner, 1992).

Hartmann, Juliet Mitchell gibi patriyarka ve kapitalizmi analitik olarak birbirinden ayrı bir şekilde ele almaktadır. Ancak Mitchell'den farklı olarak, patriyarkal ilişkileri ideolojik ya da bilinçaltı düzeyinin bir yansıması olarak değil, erkeklerin kadınların emeklerini sömürme sürecinde temel bir belirleyen olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, patriyarka, Hartmann tarafından maddi bir temele dayanan bir yapı olarak tanımlanmaktadır. (Dildar, 2021, s. 38; Young, 1981, s. 47). Hartmann'ın analizlerinde, kadınların erkekler tarafından sömürülmesi, ev içi işler ücretli emek olmak üzere iki temel alan üzerinden incelenmektedir (Walby, 2016, s. 18).

İris Young ise ikili-sistem analizleriyle ilgili sorunları bir makalesinde ele almakta ve temel sorunun, kapitalizm ve patriyarka arasındaki ayrımın yeterince açık şekilde tanımlanmaması olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca, ikili sistem teorisyenlerinin, patriyarka ile kapitalizmi farklı toplumsal düzlemlerde ele alarak bu ayrımı kurmaya çalıştığını belirtmektedir. Young'a (1981) göre, bu ayrım neyleştirilmediği takdirde, patriyarka ile kapitalizm arasındaki analitik fark oluşturulamamakta ve açık bir şekilde ortaya konulamamaktadır.

İkili-sistem teorisyenleri analizlerinde patriyarkal yapıları çok içermemeleri konusunda da eleştirilmektedir. Hartmann ve Eisenstein'ın çalışmalarında olduğu gibi cinsellik ve şiddetin kısıtlı bir alanda ele alındığı görülmektedir. Tezlerin birçoğunda maddi ya da kültürel düzey patriyarkanın belirleyici ögesi olarak tanımlanmaktadır. Walby, bunun yanlış olduğunu ve daha fazla sayıda yapının ikili-sistemin patriyarkal yanı olarak kuramlaştırılması gerektiğini söylemektedir. Bu anlamla radikal feministlerin çalışmalarını cinsellik, şiddet ve kültüre öncelik veren analizler; Marksist/sosyalist feministlerin çalışmalarını ise ev işi, ücretli çalışma, kültür ve devlete öncelik veren analizler olarak ayırmakta, bu kategorilerin birleştirilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır (2016, s. 20).

İkinci dalga feminizmin literatüre ve harekete kazandırdığı en önemli kavramlardan biri toplumsal cinsiyettir. İkinci dalgayla birlikte feministler artık toplumsal cinsiyet kavramı ile kadının toplumdaki eşitsizliğini kültürel, ekonomi-politik ve sosyolojik olarak eleştirmektedir. Toplumsal cinsiyet; cinsiyetin biyolojik temelden ibaret olmadığı

savıyla, bu biyolojik temelin üzerine kurulan ve toplumsal bağlama göre şekillenen bir örüntü olarak tanımlanmaktadır (Bora, 2005: 37). Kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet; kadının kadına, kadının erkeğe, erkeğin kadına ve erkeğin erkeğe karşı cinsiyet temelli davranışlarını kapsamaktadır (Butler, 2016, s. 50).

Toplumsal cinsiyet, cinse dayalı ayrımlarda toplumsallığın belirleyici olduğunu savunan Amerikalı feministler tarafından kullanılmıştır (Scott, 2013, s. 62). Kavramı günümüzdeki anlamıyla ilk kez, 1972 yılında Ann Oakley ortaya çıkarmıştır. Oakley, “Sex, Gender and Society” (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum” adlı kitabında toplumsal cinsiyeti ele almaktadır. Oakley, “cinsiyet”in biyolojik bir kavram, “toplumsal cinsiyet”in ise psikolojik ve kültürel olduğunu söylemektedir (Oakley, 1972, s. 157). Toplumsal cinsiyet; kişinin cinsiyetine uygun davranış, roller ve kişilik özelliklerini öğrenme ve içselleştirme sürecinin nihai ürünü olarak tanımlanmaktadır. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet, doğal değil toplumsaldır ve kamu kurumları, hayat içerisindeki eylemler, önyargılar tarafından şekillenmektedir (Oakley, 1972). Biyolojik cinsiyette “kadın” ve “erkek” kavramları kullanılırken toplumsal cinsiyette “feminen” ve “maskülen” kavramları karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet; iktidar ilişkilerinde cinsiyet farklılıkları odaklı kadın ve erkeklerin toplumda farklı deneyimlerine işaret etmektedir. Kadının en küçük yapı olan aileden toplumun geneline kadar anne, abla, eş, kız kardeş gibi tanımlandığı birçok feminen ve edilgen roller aracılığıyla erkeklere göre daha dezavantajlı olması toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınan temel eleştirilerden biridir. Toplumsal olarak yapılandırılmış toplumsal cinsiyet olgusu; okul, hastane, medya gibi kurumlarda toplumsal olarak yaygınlaştırılmakta; kutlamalar, törenler, gelenekler gibi kültürel pratiklerle ise eklemlenmektedir (McCann ve Kim, 2003, s. 14).

İkinci dalga feminizm döneminde feminist hareket içerisinde artık bütüncül bir sınıf hareketinden farklı alt yapılanmalara kayıldığı da görülmektedir. Kimlik siyaseti bağlamında daha önce “kadın” olarak tek çatı altında toplanan feministler, ileride üçüncü dalga feminizm olarak adlandırılacak, yeni bir dalgayı başlatmışlardır. Bu kimlik tartışmasının yanı sıra cinsel yönelim de ikinci dalga feminizm hareketi içerisinde seslendirilen konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1969 yılında Rita Mae Brown’un lezbiyen olması sebebiyle New York NOW gazetesinden kovulması, NOW başkanı Betty Friedan’ın organizasyonun yönetim kurulunda “lezbiyen olmanın

tehlikeleri” temalı bir konuşma gerçekleştirmesi genelleştirici bir feminist hareketinin sorgulanmasını başlatmıştır (Poirot, 2004, s. 221). Yine Friedan tarafından “lavanta tehdidi”<sup>10</sup> (radikal lezbiyenler) olarak stigmatize edilen lezbiyen gruplar ilk defa kendi sorunlarının heteroseksüel kadınların sorunlarından farklı olduğunu dile getirmeye başlamışlardır. “Lezbiyen”, “biseksüel” gibi cinsel yönelim tanımlamalarının daha önce kullanılmadığı feminist hareket içerisinde kimlikler konusunda yeni bir tartışma yaşanmaya başlanmıştır.

İkinci dalga feminizmin eleştirdiği önemli konulardan bir diğeri ise kürtajdır. Almanya, İsveç gibi gelişmiş Avrupa ülkelerinde ve Amerika’da, ancak 1970’lerde kürtaj yasal hale getirilmiştir. Avrupa’da demokrasisi gelişmiş ülkelerde kürtaj karşıtı hareketlere çok rastlanmamakta, gelişmekte olan, az gelişmiş ülkeler ve Amerika örneğinde kürtaj konusunun büyük sorun olduğu görülmektedir (Keskin, 2014, s. 18). Yaşanan farklı süreçler; ülkelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Amerika’ya baktığımızda, zamanın başkan adayı Ronald Reagan’ın, kürtaj konusunu Protestan halkın oyunu kazanmak için kullanılabilecek “duygusal bir motivasyon” olarak kullandığı görülmektedir. Neoliberal politikalar çerçevesinde “Make America Great Again” (Amerika’yı yeniden harika yap) sloganıyla aile yapısının kutsallaştırılması stratejisini uyguladığı görülmektedir. Nitekim, Amerika’da 1973 senesinde kürtaj yasal bir hak olana dek birçok kürtaj karşıtı hareket agresif eylemler gerçekleştirmiş, medyada yine kürtaj karşıtı söylemler başat olarak yer almıştır. Kürtaj Amerika’da Cumhuriyetçi siyasiler tarafından politik enstrüman olarak kullanılmaktadır. Kürtaj hakkı, yalnızca ikinci dalga feminizmin sorunlarından biri değildir. Amerika’da Donald Trump’ın da başkanlık döneminde kürtaj karşıtı bir politika izlediği, Türkiye’de de kürtaj yasal olmasına rağmen birçok devlet hastanesinin kürtaj karşıtı bir tavır sergilendiği görülmektedir. Bu konu ilgili üçüncü dalga ve dördüncü dalga feminist başlıklarında örneklendirilerek ele alınacaktır (Remington ve Johanna, 2018).

---

<sup>10</sup> “Lavender Menace”. İlk olarak 1969’da Betty Friedan tarafından lezbiyenliğin “tehlikeleri”ni vurgulamak için kullanılan tanım. Daha sonra lezbiyen kadın aktivistler bu tanımlamayı benimsemiş, kendi hareketlerini tanımlamak için kullanmışlardır. “Lavender Menace” kendilerini daha sonra “Radikalezbiyenler” olarak tanımlamışlardır. (<https://www.lgbtqhistory.org/lesson/the-lavender-menace/>. Erişim Tarihi: 12.12.2022)

### 2.6.3 3. Dalga Feminizm

Üçüncü dalga feminizm, 1990'ların başlarında ikinci dalga feminizmin pratiklerine ve toplumsal algılardaki yanlışlıklara karşı gelişen bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu tepki, genellikle feminizmin yalnızca üst-orta sınıf beyaz kadınlara yönelik bakış açısını eleştiren bir anlayışı ifade etmektedir. Üçüncü dalga feminizmin temel hedefi, kadın hareketlerinin daha geniş bir düzlemde yayılmasını sağlamaktır. Üçüncü dalga feministler, ikinci dalga feminizmin kadınlık algısını reddederek evrensel bir kadınlık anlayışının yanı sıra, kadın sorunlarının sadece beyaz kadınlara özgü olmadığını vurgulamış ve bu sorunlara bireysel, yerel ve küresel düzeyde daha kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu bağlamda üçüncü dalga feministleri; kadın şiddeti, cinsellik, kadınların güçlendirilmesi gibi mikro politikalarla daha fazla ilgilenmiş, ayrıca önceki dalgaların aksine çok daha çeşitli toplumsal sorunları ele almışlardır (Taş, 2016: s.171).

1980'ler ve 1990'ların ilk yarısında feminist tartışmaların büyük bir bölümünü liberal hümanist teori ile kültürel feminizm olarak da adlandırılan kadın merkezli teori arasındaki çatışmalar oluşturmaktadır. 1990'ların ikinci yarısına gelindiğinde ise feminizmde postmodernist teorinin etkileri görülmeye başlanmıştır. Üçüncü dalga feminizm olarak kavramlaştırılan 20. yüzyıl feminizminde postmodern ve postyapısallı teorilerin etkisi ile feminizme küresel feminizm, ekofeminizm gibi mikro feminizmlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Küresel feminizm Batılı olmayan dünyadaki kadınların sorunlarına dikkat çekerken, ekofeminizm erkek egemenliği ile doğal dünyanın yağmalanması arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Donovan, 2013: s. 350).

Üçüncü dalga feminizm, tüm kadın sorunlarını genelleyici bir perspektiften ele almak yerine, bireysel düzeyde kadınların karşılaştığı sorunlara odaklanmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda, feminist hareketin temel eğilimi, kadınların sorunları üzerinden siyaset yapma yaklaşımına yönelmiştir. Üçüncü dalga feministleri, kadını hem cinsiyet rolü hem de bir kimlik olarak ele almakta, kadının bireysel deneyimlerinin özgünlüğüne vurgu yapmaktadırlar. Bu, ikinci dalga feminizminin mutlak eşitlik ve ortak mücadele anlayışından farklı bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci dalga feminizm, kadınların toplumsal eşitlik mücadelesini, genellikle tüm kadınları kapsayan bir çerçevede sürdürürken; üçüncü dalga feminizm, kadınlar arasındaki farklılıkları değerli ve önemli kabul ederek bu farklılıkları siyasal bir kaynak olarak kullanmayı savunmuştur.

Bu bakış açısıyla feminist hareketin, belirli gruplarla sınırlı kalmak yerine daha geniş bir toplumsal tabana yayılmasını amaçlamıştır (Leslie ve Drake, 1997).

1990'lı yıllarda, feminist hareketin perspektifi; kültür, kimlik, ırk, etnik köken gibi toplumsal faktörleri daha fazla vurgulamaya başlamıştır. Bu dönemde, kimlik odaklı ve farklılıkları öne çıkaran bir feminizm anlayışı, özellikle ikinci dalga feministlerden bir ayırım noktası oluşturmuştur. İkinci dalga feminizmi, kadınların mücadelesinde ırk, kimlik, cinsel yönelim, etnik köken gibi farklılıkların birleştirici değil, ayrıştırıcı bir unsur olarak görülmesine karşı çıkmakta ve tüm kadınların aynı ezilmişlik deneyimi paylaştığı görüşünü savunmaktadır. Buna karşın, üçüncü dalga feminizmi, kadınların karşılaştığı çeşitli baskı ve ezilmişlik biçimlerinin anlaşılmasını savunmaktadır. Bu yaklaşım, kadınlar arasındaki ortak noktaların bulunarak bir toplumsal dönüşüm sağlanmasına olanak tanıyacak bir strateji izlemeyi amaçlamaktadır. Üçüncü dalga feministler, yalnızca kadınların erkeklerle karşı karşıya geldiği eşitsizlikleri ele almakla kalmamış, aynı zamanda savaş, güvenlik, ekonomik kalkınma, çevre sorunları, sosyal eşitlik, sosyal gruplara saygı ve adalet gibi daha geniş toplumsal meselelerde de alternatif kadın bakış açıları geliştirmeye çalışmışlardır.

Feminist hareketin gelişimini ve dönüşümünü içinde bulunduğu dönemin toplumsal ve politik dinamikleriyle ilişkilendirerek ele almak gerekmektedir. Üçüncü dalga feminizmin başlangıcı olarak kabul edilen 1980'ler sonu, 1990'lar başı döneme baktığımızda yeni iletişim teknolojileriyle birlikte küresel düzeyde haberleşmenin ve etkileşimin arttığı görülmektedir. Postmodern olarak tanımlanan bu dönemde büyük anlatılar yapısökümcü bir anlayışla ele alınmaya başlamış; bireysellik, kimlik siyaseti, kültür ve eylemselliğin yanı sıra söylem ve temsil gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Bu dönüşümlere bağlı olarak feminist hareket de kendi içerisinde yeni bir döneme geçmiştir. Üçüncü dalga feminizm çoğulcu bir feminizm anlayışına sahiptir. Kendinden önceki ikinci dalga feminizme getirdiği en büyük eleştirisi farklılıkları yok sayan genelleyici bir feminist teoriyi reddetmekte ve çoğulcu bir feminist hareketi savunmaktadır (Kinser, 2004: s. 138-139).

Üçüncü dalga feminist hareketini başlatan önemli derlemeler arasında, Barbara Findlen'in editörlüğünü üstlendiği "Listen Up" (1995), Rebecca Walker'ın derlediği "To Be Real" (1995), Leslie Heywood ve Jennifer Drake'in derlemesi "Third Wave Agenda" (1997), ve Jennifer Baumgardner ile Amy Richards'ın "Manifesta" (2000) öne çıkmaktadır

(Baumgardner & Richards, 2000; Heywood & Drake, 1997; Walker, 1995). Bu çalışmalarda ve üçüncü dalga feminizmi üzerine yapılan diğer tartışmalarda, teorinin ön planda olmasından çok, kişisel hikayeler, bireysel anekdotlar ve "büyük anlatı"ya karşı bir eleştiri olan tikelci, "kendin yap"çı feminizm anlayışı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, üçüncü dalga feminizminin postmodern bir ifadesi, "özgürlük karşıtı" bir yaklaşımı benimsemiş ve gerçekliği bir "söylem" olarak anlamlandırma eğilimindedir. Yani, üçüncü dalga feminizmi genellikle maddi temelleri göz ardı ederek toplumsal gerçekliği metinler üzerinden inşa etmeyi savunmaktadır. Bu yaklaşım, ikinci dalga feminizminin, özellikle annelik ve kadınlık gibi kavramları merkez alarak geliştirdiği bakış açılarına karşı bir eleştiri içermektedir. Çoğu üçüncü dalga metninde, ikinci dalga feministleri; katı, ahlakçı ve haz karşıtı olarak tasvir edilmiş ve bu, genç feministlerin bir tür ergen isyanı olarak yorumlanmaktadır (Donovan, 2013: s. 384).

Üçüncü dalga feminizminin ideolojik temelini oluşturan öne çıkan isimlerden biri Judith Butler'dır. Butler, "Cinsiyet Belası" (1990) eserinde "kadın" toplumsal cinsiyetinin inşasının "heteroseksüel matriks" içinde mümkün kılındığını söylemekte buna karşı tez olarak cinsiyet kimliklerinin performatif açıdan tanımlanması gerektiğini savunmaktadır:

*"Bedensel kategorilerin doğallıktan çıkarılması ve anlamının çözülmesi stratejisiyle performans teorisine dayalı biz dizi parodik pratiği öneriyorum... bunlar, beden, cinsellik, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kategorilerini kesintiye uğratarak ikici çerçevenin ötesinde yeni yıkıcı anlamlandırmalara imkân sağlayabilir" (Butler, 1990: s.17).*

Donovan (2013), Butler'ın toplumsal cinsiyeti kültürel olarak yıkılması gereken, heteroseksüel kurumun bir ürünü olarak görmesi ve onu sadece söylemsel formasyona indirgemesiyle eleştirildiğini belirtmektedir. Üçüncü dalga feminizme getirilen eleştirilerden bir diğeri de -postmodern teoriye yöneltilen eleştiri gibi- büyük anlatıları reddederken ikinci dalga feminizmin sorunlu olduğunu söylediği taraflara bir çözüm önerisi sunmamasıdır.

Üçüncü dalga feminizme Türkiye'nin feminist hareketleri içerisinden bakıldığında karşımıza İslami feminizm ve Kürt feminizmi gibi feminizmin kesişimselliğiyle ortaya çıkan farklı akımlar olduğu görülmektedir.

Üçüncü dalga feminizm bağlamında, postkolonyal feminizmle ilişkili olarak ortaya çıkan yaklaşımlardan biri de İslami feminizmdir. 1980'li yılların sonlarından itibaren Müslüman toplumlarda gelişmeye başlayan bu yaklaşım, Batı merkezli feminizmin kadın

sorunlarına yönelik söylemini belirli ölçülerde benimsemekle birlikte temel referans noktası olarak İslami değerleri esas alarak ondan ayrılmaktadır. İslam dünyasında ve genel olarak Küresel Güney’de kadın hareketlerinin ortaya çıkışı, büyük ölçüde modernleşme süreçleriyle bağlantılıdır. Bu hareketler çoğunlukla, içinde bulundukları bağlamlarda şekillenen anti-kolonyal, anti-empyralist ve milliyetçi/ulusçu ideolojilerle etkileşim içinde gelişmiş ve bu ideolojik yapılarla bütünleşerek biçimlenmiştir (Cangöz, Gönc Şavran, Suğur ve Yeşildal, 2021: s. 49).

1990’lardan itibaren Kürt hareketi ve İslami siyasetin yükselişiyle birlikte, ana akım Türk feminizmi ile devlet arasındaki ilişkinin çok boyutlu bir hal aldığı görülmektedir. Aynı yıllarda, kimlik politikalarının yükselişi hem Batı feminizmi hem de Türkiye’deki feminizm için bir endişe kaynağı olarak ifade edilmektedir (Diner ve Toktaş, 2010: s. 47). Siyah ve lezbiyen feministlerin Batı’daki ikinci dalga feminizmi beyaz ve heteroseksüel temelleri nedeniyle eleştirmesine benzer şekilde, Kürt ve İslamcı feministler de ana akım Türk feminizmini etnosentrik olmakla ve diğer kimlikleri dışlamakla eleştirmişlerdir. 1990’larda Kemalizmin devlet örgütlenme konusundaki üniter ve milliyetçi yaklaşımı Kürt milliyetçiliği tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Aynı zamanda, politik İslam da Kemalist laiklik yorumuna meydan okumuştur. Bir yandan kimlik politikalarının yükselişi, diğer yandan Kemalizme yönelik artan eleştirilerle birlikte, Türk feminizmi içinde bir kutuplaşma ve parçalanma ortaya çıkmıştır. Türkiye’deki çağdaş feminist hareket içindeki ayrışma noktalarını ve bölünmelerini anlayabilmek için de özellikle Kürt hareketi ve İslami hareket tarafından şekillendirilen çağdaş Türk siyaseti dinamiklerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Diner ve Toktaş, 2010).

#### **2.6.4 4. Dalga Feminizm**

İkinci dalga feminist hareketin kazanımlarının, sadece feminizm için değil, aynı zamanda kadınlığın inşasında da önemli değişimlere yol açtığı görülmektedir. Bu değişim, kadınlık kimliğinin toplumsal olarak yeniden şekillendirilmesinde derin sonuçlar doğurmuştur. Feminist literatürde, 21. yüzyılın başlarında genç kadınların Batı popüler kültüründe, kamu politikalarında ve akademik alanda daha önce hiç olmadığı kadar görünür hale geldiği yaygın bir şekilde kabul edilmektedir (Rogan, 2023: ss. 25). Bu durum, yalnızca Batılı genç kadınlar için daha fazla görünürlük sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kadınlık kavramlarının toplumsal olarak nasıl üretildiğini ve temsil edildiğini de köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Bu dönüşümler, en belirgin şekilde medya ve popüler

kültürde görülmektedir. 1970'lerdeki feministlerin ana endişelerinden biri, kadınların medyada sınırlı ve tekdüze temsillerinin, cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiği yönündeydi. O dönemde kadınlar, genellikle itaatkâr veya edilgen bir biçimde konumlandırılmakta ve medyayla ilişkileri çoğunlukla sembolik bir yok oluş veya nesneleştirme olarak görülmekteydi. Ancak 1990'larda, medyadaki kadın temsillerinin büyük bir dönüşüm geçirdiği gözlemlenmektedir. Bu dönemde Batı'daki kadınlık, güçlenme, seçim özgürlüğü, bireysellik ve kendini gerçekleştirme gibi neoliberal değerlerle şekillenen "kız gücü" söylemleriyle öne çıkmaktadır. Bir zamanlar kendilerini eşler, anneler ve pasif cinsel nesneler olarak tanımlayan kızlar, artık bağımsız, kendi ayakları üzerinde duran ve cinsel açıdan özerk bireyler olarak teşvik edilmeye başlanmıştır. Neoliberalizmle birlikte, genç kızlar yeni ideal vatandaşlar olarak inşa edilmiş ve seçim özgürlüğü, bireysel haklar gibi kavramlar, bu yeni kadın kimliğiyle özdeşleştirilmiştir (Rogan, 2023: ss. 26).

Özellikle Amerikan medyasında üretilen içeriklere bakıldığında da bu yeniden tanımlanan “güçlü ve özgür kadınların” ideolojiden yoksun ele alındıkları dikkat çekmektedir. Dönemin popüler dizileri Friends, Sex and The City, Ally Mcbeal gibi başrolünde kadınların olduğu dizilerde kadın karakterlerin ekonomik özgürlüklerini elinde bulunduran, özel ilişkilerinde yönelimlerini açıkça belirtebilen ve partnerlerini kendileri seçen, orta ve orta-üst sınıf beyaz kadınlar oldukları dikkat çekmektedir. Ayrıca bu kadınların kendi özgürlükleri ideolojiden bağımsız çizilmiş, karakterler apolitik olarak ele alınmıştır (Rogan, 2023). Türkiye’de de benzer şekilde medya içerikleri üzerinden aynı konuların ele alındığı görülebilmektedir. 2004 yılında Sex and The City’nin Türkiye uyarlaması olarak yayınlanan “Omuz Omuza” da apolitik, ekonomik özgürlüğü elinde, kendi sevgilisini kendisi seçen, ana temasının “gerçek aşkı arayan, çalışan yalnız kadınlar” olan bir dizi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yayınlandığı dönemde dizi karakterleri dönemin feminist kadınlarını temsili olarak popülerleşmiştir. Dolayısıyla neoliberalizmin yeni feminist kadınları siyasetten azade, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak toplumda yer alan, bireysellikleri ön plana çıkarılan “postfeministler” olarak resmedilmektedir.

Dördüncü dalga feminizm, özellikle teknolojik olanakların ve sosyal medyanın büyük gelişmeler yaşamasıyla birlikte, 2008 yılından itibaren başlatılmaktadır. İnternet, kadınların daha önce kabul edilen toplumsal normlara ve cinsiyetçi görüşlere karşı seslerini yükseltebileceği bir platform sunmaktadır. Munro (2014), dijital medyanın

feministlere, küresel ölçekte topluluklar oluşturma ve bu topluluklar aracılığıyla sosyal ağlar üzerinde fikir alışverişinde bulunma, bilgi paylaşma ve harekete geçme çağrılarını yapma gibi önemli işlevler sunduğuna dikkat çekmektedir. Web'in kamusal doğası, toplumsal sorunlar etrafında hareketlerin görünürlüğünü artırmak ve geniş kitlelere ulaşan kampanyalar düzenlemek için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu dijital topluluklar, bazı teorisyenler tarafından feministleri birleştiren ve onların deneyimlerinden beslenen kolektif kimliklerin sanal ortamda inşa edildiği bir "bağlantılı eylem" olarak tanımlanmaktadır ve bu süreç, daha fazla siyasi katılımı teşvik etmektedir (Vromen ve diğerleri, 2014, s. 82). İkinci dalga feminizmin bilinç yükseltme fikirleri, kadınların çevrimiçi platformlarda kadın düşmanlığı, cinsiyetçilik ve taciz gibi deneyimlerini paylaştığı forumlarda yeniden üretilmektedir. Bates (2014), bu deneyimlerin acı, öfke ve sayısal güç ile birleşerek daha geniş çaplı toplumsal eylemleri tetikleyebileceğini belirtmektedir. Ayrıca, "kişisel olan politiktir" feminist sloganına atıfta bulunarak, bu deneyimler genellikle kişisel sosyal medya hesaplarından veya bloglardan yayımlanmaktadır. Bu bağlamda, feministler, kampanyaları paylaşarak, dilekçeleri imzalayarak ve kişisel bilgisayar ağları üzerinden kamusal konularda harekete geçerek siyaseti kişiselleştirmektedir (Eudey, 2012). Dördüncü dalga feminizmin bir diğer önemli özelliği, sanal ortamda yapılan siyasi tartışmaların ve eylemlerin, fiziksel alanlardaki engellerden daha az etkilendiği, dolayısıyla daha kapsayıcı bir alan sunduğudur. Cochrane (2013), dijital platformların, doğrudan çatışma veya şiddet tehdidi oluşturmadığı için artan katılımı teşvik ettiğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra, dijital alanların sunduğu anonimlik, katılımcıların kişisel kimliklerini koruyabilmelerine olanak tanıırken, cinsiyet, yaş, etnik köken ve engellilik gibi özelliklerin görünmez olmasına da imkân tanımaktadır.

Dördüncü dalga feminizm, hâlâ gelişmekte olan bir hareket olup, üçüncü dalga feminizmin siyahi kadınların maruz kaldığı dışlanmayı sona erdirme çabalarını sürdürmektedir. Bunun yanı sıra, cinsiyet eşitliği ve beden pozitifliği gibi geleneksel hedeflerin yanı sıra, trans kadınların cinsiyet kimliklerini seçme hakları için mücadele etmelerinin ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Columbia Üniversitesi Kadın Araştırmaları Barnard Merkezi'nin yaptığı #Fem Geleceği: Çevrimiçi Feminizm adlı araştırma, 18-29 yaş arasındaki kadınların sosyal ağları güçlü bir şekilde kullandığını ortaya koymaktadır (Cohen vd., 2019). Bu çalışma, kadınların dijital alanlardaki varlıklarının arttığını ve toplumsal eşitsizliklerin hâlâ derinleştiği bölgelerde Twitter gibi

yeni teknolojilerin daha yaygın bir biçimde benimsendiğini göstermektedir. Çevrimiçi girişimler ve web siteleri, özellikle Birleşik Krallık'ta, önemli bir destekçi kitlesi kazanmıştır. Örneğin, "Her Gün Cinsiyetçilik Projesi" ve "3. Sayfa Yok" gibi girişimler ile "F Kelimesi" ve "Kadın Odası" gibi platformlar büyük ilgi görmüştür. Ayrıca, #MeToo ve #TimesUp hareketleri de dünya çapında geniş bir yankı uyandırmıştır. Bu tür çevrimiçi hareketler, internetin hem bir aktivizm platformu hem de tartışma alanı olarak hizmet edebileceğine dair güçlü bir inancı yansıtmaktadır. Dördüncü dalga feminizmin bir diğer belirgin özelliği, beden olumlama değildir. Amerikan Ulusal Tıp Kütüphanesi tarafından 2019 yılında yapılan bir araştırmaya göre beden pozitifliğinin, geleneksel estetik standartları altüst etmeyi ve tüm cilt renklerinin, cinsiyetlerin ve vücut tiplerinin kabul edilmesini teşvik etmeyi amaçladığı ifade edilmektedir (Kakroda ve Sole, 2023: ss. 92). Medyada sunulan güzellik standartları, kadınları belirli bir beden tipine, açık ten rengine, ince vücuda ve düz, açık renk saçlara sahip olmaya teşvik etmektedir. Bu dar güzellik anlayışları, kadınların bedenlerinden memnuniyetsiz olmalarına ve yeme bozukluklarına yol açabilir. Sosyal medyada, beden pozitifliğiyle ilgili etiketler ve hashtag'ler kullanılarak, beden kabulüne dair pek çok fotoğraf paylaşılmakta ve bu fotoğraflar, transgender ve engelli bireyler de dahil olmak üzere çok çeşitli vücut tiplerini yansıtmaktadır. #AllBodiesAreBeautiful gibi etiketler, sağlıklı bir vücut imajını takdir etmeyi amaçlamaktadır. Ancak, beden pozitifliği hareketi, özellikle genç, Kafkasyalı, engelli olmayan kadınların öne çıktığı sosyal medya gönderilerinde kapsayıcılık konusunda eleştirilmiştir. Ayrıca bazı araştırmalar, hareketin obeziteyi ve fazla kilolu olmayı yüceltirken, buna bağlı sağlık sorunlarını göz ardı ettiğini ileri sürmektedir. Ancak, bu eleştiriler, insanların kiloları nedeniyle yaşadıkları damgalama ve aşağılanmanın yol açtığı psikolojik zararları göz ardı etmektedir. Dördüncü dalga feminizmin bir diğer önemli özelliği, Donald Trump'ın başkanlık kampanyası öncesinde ve sırasında yaptığı kadın karşıtı açıklamalara karşı dünya çapında düzenlenen Kadın Yürüyüşleri'dir. Bu yürüyüşlerde, üreme hakları, LGBTQ+ hakları, cinsiyet ve ırk eşitliği, işçi hakları, göçmenlik reformu, sağlık reformu, dinsel ayrımcılık ve çevre sorunları gibi konularda toplumsal değişim talep edilmiştir. 7 milyondan fazla insan, bu gösterilere katılarak etkinliğe destek vermiştir. Yürüyüşler, iyi organize edilmiş ve sosyal medya üzerinden geniş çapta duyurulmuş olup, tarihin en büyük toplumsal gösterilerinden biri olmuştur. Çevrimiçi savunuculuğun gerçekten toplumsal değişimi teşvik edip etmediği, tartışmalı bir konu olarak kalmaktadır. Çevrimiçi aktivizmin etkisinin, gerçek dünyadaki

değişimle bağlantılı olup olmadığı konusunda şüpheler bulunmaktadır. "Slaktivizm" terimi, sosyal medya üzerinden yapılan ancak acil toplumsal sorunları ele almakta yetersiz kalan eylemleri tanımlamak için kullanılmaktadır. İnternetin feminizmi yeniden canlandığına dair bir görüş bulunsa da bu tür çevrimiçi etkinliklerin dönüştürücü bir siyasi eyleme yol açıp açmadığı halen tartışma konusudur. Dördüncü dalga feminizmin politik potansiyeli, hâlâ dışlanmış kadınlara ses sağlama amacı gütmektedir. Batılı demokrasilerde kadınların siyasetteki yetersiz temsili, çevrimiçi aktivizm trendinin bir sonucu olabilir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta Westminster'deki koalisyon hükümetinde, 23 kabine rolünden yalnızca dört tanesi kadınlar tarafından yürütülmektedir. Liverpool Üniversitesi'ne göre, 2010 İngiltere genel seçimlerine hazırlık döneminde, kadın politikacılar, erkek meslektaşlarına göre daha az resmi bağlamlarda tartışılmış ve sıklıkla fiziksel görünüşleri, politik meselelerden önce gündeme getirilmiştir. Bu durum, feminizmin içindeki kesişimsellik ve dışlayıcılık gibi temel meselelerin önemini koruduğunu göstermektedir (Kakroda ve Sole, 2023). Dördüncü dalga feminizm, bu sorunları ele alarak toplumsal eşitlik mücadelesini sürdürmektedir.

Yeni medya ortamında aşırıcılık ve dijital platformlara özgü grup ve ideolojilerin yükselişi üzerine pek çok araştırma yapılmış olsa da bu olguların tarihsel kökenlerini göz ardı etmemek gerekmektedir. Özellikle politik ve radikal şiddet bağlamında ele alındığında, kadın düşmanlığının kendisi yeni bir fenomen değildir. Savaş ve çatışma koşullarında cinsiyete dayalı şiddet ya da toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla şiddetin desteklenmesi, uzun süredir var olan yapısal bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde "erkek üstünlüğü" ideolojisi altında örgütlenen çeşitli topluluklar ve alt gruplar, kadın düşmanlığının çeşitlenen biçimlerini temsil etmekte ve bu fikirlerin çevrimdışından dijital ortama nasıl taşındığını ortaya koymaktadır. Ataerki, tarihsel olarak kurumsallaşmış ve köklü bir erkek egemenliği sistemi olarak varlığını sürdürürken feminizme yönelik radikal karşıtlık biçimlerinin de kadın hakları hareketinin başlangıcından bu yana toplumda yer edindiği görülmektedir (Henshaw, 2023).

Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'taki erken dönem feminist hareketlerinin üyeleri, özellikle Beyaz Saray önünde tutuklanan kadınlar örneğinde olduğu gibi, çoğunlukla sivil itaatsizlik gerekçesiyle yasal yaptırımlara maruz kalmıştır. Bu kadınların bazıları, 1917 yılı Kasım ayından önce defalarca, örneğin sadece "kaldırımında oturma" gibi önemsiz addedilebilecek gerekçelerle gözaltına alınmıştır. Ancak, Amerika Birleşik

Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasıyla birlikte, bu tür eylemler devlet tarafından daha ciddi bir tehdit olarak algılanmaya başlamıştır (McArdle, 2017). Kadınlar yıllar içerisinde gerek güvenlik güçleri gerekse de siviller tarafından hem sözlü hem de yazılı taciz, fiziksel şiddet ve cinsel saldırılara maruz kalmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Kasım 1917'de "Dehşet Gecesi" olarak anılan günde, Ulusal Kadınlar Partisi'nden süfajetler tutulanmış, işkence görmüş ve insanlık dışı koşullarda tutulmuştur (McArdle, 2017; Cartes Olson, 2021). Bu olay kamuoyunda bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Benzer bir deneyimi Birleşik Krallık'ta ise Kadınların Sosyal ve Politik Birliği üyesi feministler yaşamıştır. "Kara Cuma" olarak anılan olayda, 1910 yılında Parlamento'ya yaptıkları yürüyüş sırasında yüzlerce kadın fiziksel ve cinsel saldırıya uğramıştır (Raw, 2018).

Kadınların devlet temelli maruz kaldığı şiddetten güç alan erkeklerin gösterdiği şiddet devam etmekte ve kadın karşıtı ya da feminizm karşıtı hareketlerin birleşerek örgütlendiği görülmektedir. 1970'li yıllarda ortaya çıkan ulusötesi erkek hakları hareketi, köklerini 19. yüzyıl sonlarından itibaren dolaşımda olan düşüncelerden almaktadır. Bu düşünceler arasında, erkeklerin aslında baskı altında olan cinsiyet olduğu ve kadınlara verilen hukuki ve siyasi hakların erkeklerin dezavantajına işlediği yönündeki iddialar yer almaktadır (Rafail ve Feriatis, 2019; Horta Ribeiro vd., 2021). 20. yüzyılın sonlarında yürütülen aktivizmin ardından, erkek hakları savunucuları dijital ortamda da faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bugün çevrimiçi topluluklar, erkeklerin aile hukuku ve duygusal ilişkilerde adaletsizliğe uğradıkları, feminist söylemler tarafından mağdur edildikleri ya da aile içi şiddet yasalarının onları dışladığı gibi uzun süredir dile getirdikleri şikayetleri yeniden üretmektedir. Bunun yanında, üniversitelerdeki (Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da) cinsel şiddet politikalarının erkekleri mağdur ettiği yönündeki algılar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair verilen itibarsızlaştırılmasına yönelik girişimler gibi daha güncel temalar da bu söylemlere eklenmektedir (Rafail ve Freitas, 2019).

2000'li yılların başında erkek hakları söyleminin dijital ortama taşınması, bu yapıların hem daha geniş kitlelere ulaşmasını hem de kendi içlerinde farklı yönelim ve alt gruplar oluşturmasını mümkün kılmıştır. Dördüncü dalga feminizm bağlamında dijital dönemde ortaya çıkmış anti-feminist akımları şöyle sıralamak mümkündür:

- **Erkek Hakları Aktivistleri (MRA – Men's Rights Activists):** Erkek haklarını savunan bu topluluklar çevrimdışı hareketin bir uzantısı olarak dijital alana

taşınmış, özellikle aile hukuku, velayet hakları ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri içindeki konumu gibi başlıklarda yoğunlaşan tartışmalar yürütmektedir (Horta Ribeiro vd., 2021).

- **Kendi Yoluna Giden Erkekler (MGTOW – Men Going Their Own Way):** Bu grup, kadınlarla her türlü ilişkiyi reddederek hem bireysel düzeyde kadınlardan hem de kadın egemenliğinde olduğunu düşündükleri toplumdan uzak durmayı amaçlamaktadır (Fitzgerald, 2020).
- **Kadın Tavlama Sanatçıları (PUA – Pick-Up Artists):** Cinsellik merkezli erkek üstünlüğünü savunan bu gruplar, kadınları elde etmek için aldatıcı ya da manipülatif yöntemleri meşrulaştıran stratejileri uygulamakta ve yaymayı amaçlamaktadır (Liang Lin, 2017).
- **Red Pill (Kırmızı Hap) Toplulukları:** Erkek yanlısı ve feminist karşıtı görüşleri, komplo teorileri ve devlet karşıtı söylemlerle harmanlayan bu yapılar, toplumsal cinsiyet eşitliğini tehdit eden daha radikal bir ideolojik çerçeve sunmaktadır (Horta Ribeiro vd., 2021).
- **İstemsiz Bekarlar (Incels – Involuntary Celibates):** Cinselliğin erkekler için temel bir hak olduğu inancına sahip olan bu topluluklar, kadınlara karşı yoğun bir öfke beslemekte ve aynı zamanda, kendilerini cinsel olarak dışlayan sosyal hiyerarşiye yönelik büyük bir kızgınlık duymaktadırlar (Fitzgerald, 2020; Liang Lin, 2017).

Yukarıda sıralanan topluluklar ulusötesidir. Irk ve etnik köken açısından çeşitlilik göstermektedir ve dijital ortamda varlıklarını devam ettirdikleri nedeniyle kolaylıkla erişilebilir durumdadır. Birçok durumda şiddet yanlısı aşırılıkçı ideolojilerle yakından bağlantılı oldukları bilinmektedir (Henshaw, 2023). Kadınlara yönelik fiziksel ve sözlü şiddeti artıran, kadın düşmanı söylemlerin sıkça dolaşıma girmesine neden olan gruplardan en önemli öne çıkan ikisi Red Pill ve Incel’ler denebilir.

Red Pill felsefesi, The Matrix adlı filme yapılan bir göndermedir. Filmde başkahraman, kırmızı hap ile mavi hap arasında bir seçim yapmak zorundadır; kırmızı hapı yutmak, rahatsız edici ve sarsıcı bir gerçeği görmesine yol açarken mavi hap ise bireyin sahte ve konforlu bir gerçeklikte yaşamaya devam etmesine olanak tanımaktadır. Red Pill’de bu anlatı, mecazi biçimde bir “uyanış”ı simgelemektedir. Feminizmin erkekleri aldattığı, sömürdüğü ve toplumsal düzenin erkekler aleyhine işlediği yönündeki inanca uyanmak

anlamını taşımaktadır. Bir genç erkek hareketi olan Red Pill Joseph B. Mountford’a (2018) göre, toplumda kadınların etik, sosyal ve ekonomik konumlarını sorunsallaştıran feminist yaklaşımlara şüpheyile yaklaşan ve ilerlemeci toplumsal dönüşüm anlayışını reddeden bir düşünce sistemi olarak tanımlanmaktadır. Bu öğretiyi benimseyen bireyler, biyolojik determinizme dayalı klasik bir cinsiyet anlayışını savunmakta ve cinsiyet rollerinin doğuştan gelen, değiştirilemez sosyal roller olduğunu öne sürmektedir. Genellikle erkekler tarafından oluşturulan ve bu düşüncelerin sosyal medya gibi dijital platformlarda açıkça ifade edildiği çevrimiçi topluluklar ise “manosfer” olarak adlandırılmaktadır. Manosfer içinde yer alan bireyler, Red Pill öğretisinin sosyal yaşamda geçerli olduğuna inanan kişiler olarak değerlendirilmektedir.

Red Pill hareketi, 2009 yılında ortaya çıkmış, çevrimiçi tartışma platformları etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda, hareketin önde gelen figürleri fikirlerini yaymak amacıyla bloglar ve vloglar gibi dijital mecralardan faydalanmaktadır. Red Pill, geleneksel erkekliğin ortadan kaldırılmasını ve erkeklere yönelik kasıtlı zararları hedeflediğini düşündüğü “sinsi” bir feminist kampanyaya karşı alternatif bir erkeklik modeli inşa etmeyi amaçlayan bir topluluk olarak tanımlanmaktadır (Kelly, 2017). Red Pill, Erkek Hakları Hareketi, Return of Kings (RoK) gibi oluşumlar, bu erkeklik modelini yaşam tarzı ve kişisel gelişim içerikleri aracılığıyla takipçilerine önermekte ya da dayatmakta; böylece feminist ve toplumsal dönüşümlere tepki olarak bilinçli bir şekilde inşa edilmiş yeni bir erkeklik biçimi ortaya koymaktadır. İnşa edilen bu erkeklik modeli; cinsel fetih, toplumsal tahakküm ve kişisel gelişim gibi geleneksel hegemonik hedefleri gerçekleştirmeye yönelmekte ve bu süreci kadın düşmanı bir felsefe temelinde yürütmektedir (Gotell ve Dutton, 2016; Connell ve Messerschmidt, 2005). Ayrıca bu anlayış, feminizmin temel argümanlarını sorgulamaktadır (Ging, 2017). Mountford (2018), bu gelişmelerin, anti-feminist erkeklik biçimlerinin gelecekte hangi yönelimlerde şekillenebileceğine dair önemli içgörüler sunma potansiyeli taşıdığını belirtmektedir.

Erkek Hakları Hareketi ve Red Pill oluşumları, kökenlerini feminist karşıtı tepkisel yaklaşımlardan almaktadır. Bu gruplar, toplumsal cinsiyet çalışmalarında sıklıkla tartışılan “erkeklik krizi” ve “feminist mistik” gibi kavramları altüst ederek kendi söylemlerini inşa etmektedir (Messner, 2016). Bu doğrultuda, erkeklerin kadınlardan daha fazla toplumsal cinsiyet baskısına maruz kaldığı iddiası öne çıkmaktadır (Gotell ve Dutton, 2016).

Bu yaklaşım, post-feminizmin yükselişi ve toplum genelinde feminizmin temel hedeflerine ulaştığı yönündeki algının yaygınlaşmasıyla daha da güç kazanmıştır (Lyons, 2017). Özellikle ekonomik güvencesizlik yaşayan, toplumsal olarak dışlanmış hisseden ve işçi sınıfına mensup erkeklerin, liberal ve ilerlemeci toplumsal dönüşümler karşısında giderek artan bir şekilde etkilendiği görülmektedir (Messner, 2016). Bu gruplara dahil erkeklerin çoğu, sınıfsal bağlamda şekillenmiş bir hegemonik erkeklik anlayışını benimseme eğilimindedir (Connell ve Messerschmidt, 2005). Red Pill düşüncesine benzer anti-feminist inançlar, onlarca yıldır var olmakla birlikte, Red Pill hareketi, bu inançları tanıtmak ve politik olarak güçlendirmek için etkili bir alan oluşturmuştur.

Mccall (1992), feminist bir perspektiften bakıldığında, Red Pill gibi hareketlerin ele aldığı toplumsal cinsiyet rollerinin, Pierre Bourdieu'nun "sembolik şiddet" olarak tanımladığı söylem ve eylemlerle örtüştüğünü ifade etmektedir. Sembolik şiddet ile ilişkilendirilebilecek nokta, bireylere kültürel belirleyiciler ve toplumsal kodlar aracılığıyla atanan toplumsal cinsiyetlerin, belirli sosyal beklentilere yol açması ve bu beklentilerin çoğunlukla atanan toplumsal cinsiyetle paralel bir şekilde şekillenmesidir. Bu sosyal beklentiler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden sapma gösteren bireyler için örtük bir şekilde istenmeyen durum ya da baskı unsuru oluşturabilir. Geleneksel toplumsal cinsiyetlerle paralel seyreden sosyal beklentiler, toplumun genel normlarıyla birleştiğinde, aslında belirli sosyal gruplar için bir tür sembolik şiddet pratiği olarak yorumlanabilir (Akalin, 2024, s. 13).

"İstemsiz bekarlar" olarak Türkçeye çevrilebilecek Incel'ler, kadınlara yönelik şiddeti açıkça yücelten ideolojileri nedeniyle en fazla kamuoyu ilgisini çeken gruplardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ideoloji, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da meydana gelen yaklaşık 50 kişinin hayatını kaybettiği olaylarla doğrudan ilişkilendirilmiştir (Gilmore, 2019; Hoffman ve Ware, 2020, Hoffman vd., 2020; O'malley vd., 2020). 2010'lu yıllarda gerçekleşen Incel saldırılarının ardından, bu grupların faaliyet gösterdiği başlıca platformlardan biri olan Reddit, ilgili toplulukları yasaklamıştır. Ancak buna rağmen Incel forumları, çevrimiçi toplulukları ve medyası halen kolayca bulunabilir durumdadır (Henshaw, 2023). Incel'ler Türkiye'de de aktif olarak dijital ortamda yayılmaktadır. 4 Ekim 2024'te önce İkbâl Uzuner ve Ayşenur Halil'i öldüren ardından intihar eden 19 yaşındaki Semih Çelik'in de işlediği cinayetlerin ardından yapılan incelemede Incel'lerle iletişimde olduğu ortaya çıktı (<http-1>).

Bu durum, manosfer içinde yer alan bireylerin şiddet içermeyen içeriklerinden, zamanla aşırılıkçı ve şiddet çağrıştıran içeriklere yönelmesinin ne kadar kolay olduğu gösteren daha büyük bir sorunun parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Konu hakkında yapılan araştırmalar, daha az aşırı ve aşırı topluluklar arasındaki sınırların bulanıklaştığını ve manosfer genelinde aşırılıkçı söylemlerin giderek daha fazla baskın hale geldiğini ileri sürmektedir (Liang Lin, 2017). Mevcut dijital ortamda, sözde “ılımlı” şiddet içermeyen gruplar, kullanıcıları daha uç görüşlere yönlendiren birer geçiş kanalı gibi işlev görmektedir. Bu yönlendirme süreci, özellikle Youtube gibi platformlardaki algoritmalar tarafından kolaylaştırılmaktadır (Fitzgerald, 2020; Horta Ribeiro vd., 2021).

Araştırmalar, Incel düşüncesi gibi şiddet temelli erkek üstünlükçü ideolojilerle, nefret ve şiddet temelli diğer topluluklar – neo-Naziler, kimliği hareketler, beyaz üstünlükçüler ve komplo teorilerine dayalı aşırılıkçı gruplar gibi- arasında karşılıklı etkileşimler olduğuna da dikkat çekmektedir (Clarke ve Turner, 2020; DiBranco, 2020). Bu durum, manosferin yalnızca kadın düşmanlığı ile sınırlı kalmadığını, aynı zamanda çok daha geniş kapsamlı bir sağ aşırılıkçı ideolojik yelpazenin parçası haline geldiğini göstermektedir.

Red Pill hareketinin en meşhur temsilcileri arasında günümüzde hala tartışmalı eylemleri ve haklarındaki hukuki süreçler devam eden Tate kardeşlerdir. Kadın düşmanlığını yayan anti-feminist söylemleriyle ünlenen kardeşlerin öncüsü olarak Andrew Tate görülmektedir. Sosyal medya fenomeni olan Andrew Tate’in esas kariyeri profesyonel kickboksörlüktür. Emekliliğinin ardından, popüler televizyon programı Big Brother’a konuk olarak katılmış; ancak bir kadını kemerle dövdüğü görüntülerinin ortaya çıkmasının yanı sıra, homofobik ve ırkçı paylaşımlarının gündeme gelmesi üzerine programdan çıkartılmıştır. Tate kardeşlerin, birlikte kurduğu yetişkinlere yönelik bir webcam sitesi üzerinden büyük gelir elde ettiği iddia edilmektedir. Tate, bu sitede yaklaşık 75 webcam modeli bulunduğunu ve bu kadınları “kız arkadaşları” olarak tanımladığı açıklamasını yapmıştır. Ancak yedi kadın, Tate kardeşleri cinsel sömürü, tecavüz, darp ve insan kaçakçılığıyla suçlayarak kamuoyuna açıklamalarda bulunmuştur (Smith vd., 2025).

Andrew Tate’in toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkiler hakkındaki yorumları, kadın düşmanlığı ve anti-feminist söylemlerle örtüşmektedir. Tate, kendisine seksist denilmesi üzerine “Kadınları seviyorum ama toplum hakkında gerçeği söylüyorum” şeklinde cevap vererek kadınları “zayıf”, “savaşamayacak”, ve “baskı altında kırılma eğiliminde” olarak

tasvir etmektedir. Tate, dünyadaki “en akıllı insanların erkek olduğunu” söylemlerinde sıklıkla dile getirmektedir. Ayrıca, ilişkilerdeki kadınların erkeklere “ait” olduğunu iddia etmektedir. Bunun sebebini de kadınlarının doğası gereği itaatkâr ve biyolojik olarak monogami arzusuyla donanmış, erkeklerin ise biyolojik olarak cinselliği arzulaması olarak açıklamaktadır. Bunun yanı sıra cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel saldırıya dair görüşlerini dile getirirken mağdur suçlayıcı bir dil kullanmaktadır (Smith vd., 2025).

Tate kardeşler ve iki Rumen kadın 2022’nin sonlarında Bükreş’te tutuklanmışlardır. Organize Suç ve Terörizmi Araştırma Müdürlüğü, dört sanığın 2021 yılında Romanya’nın yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de “insan ticareti suçunu işlemek amacıyla” bir suç örgütü kurduğunu iddia etmektedir (AP, 2025 haber linki kaynakça düzeltilecek). İngiltere’de de 2012’den bu yana cinsel saldırı iddiaları kapsamında haklarında dava bulunan Tate Kardeşler, seyahat yasaklarının kalkmasının ardından Amerika Birleşik Devletleri’ne gittiler.

#### **2.6.4.1 Woke Kültürü**

Woke Kültürü’nün en güçlü şekilde yankılandığı coğrafya, tıpkı Red Pill hareketinin ve manofrenin geliştiği yer olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri olarak görülebilir. Francesca Sobande, Woke Kültürü’nü şöyle anlatmaktadır:

“Wokeness (uyanıklık) kavramına dair kamusal söylemler geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Bu söylemler, sistematik ırkçılığa, kapitalizme ve yapısal baskılara karşı direniş ve dayanışma eylemlerine göndermeler yapmaktadır. Aynı zamanda, bu kavram, sosyal adaletle ilgili meseleleri ele alan pek çok medya platformunun da temel kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bazen “woke” terimi özellikle ırkçılığa karşı mücadele eden ve ayrımcı güç ilişkilerine karşı sosyal cesaretle meydan okuyan aktivistlerle ilişkilendirilmektedir” (Sobande, 2019, s. 3).

Woke Kültürü; ırkçılık, Afro-Amerikan karşıtlığı ve belirli ekonomik ile yapısal baskı mekanizmalarının hedef aldığı toplumsal gruplara yönelik politik söylemlere karşı, sürekli bir farkındalık ve direniş pratiğini savunan bir bilinç hareketi olarak değerlendirilebilir. Bu kültürel ve politik duruş, özellikle sosyal alanlarda ve dijital mecralarda hedef haline gelebilecek ya da temsiller aracılığıyla maruz bırakıldıkları anlamlar nedeniyle zarar görebilecek azınlık gruplarına ya da tarihsel olarak dezavantajlı konumda yer alan bireylere odaklanmaktadır. Bu çerçevede, ana akım feminizm, ayrılıkçı feminizm ve Marksist feminizm gibi kadın özgürlüğünün mevcut toplumsal durumunu

kendi ideolojik bakış açıları doğrultusunda eleştirel biçimde sorunsallaştıran feminist yaklaşımlar da Woke Kültürü içinde kendilerine yer bulmaktadır.

Woke Kültürü, Red Pill hareketini ya da manosfer içinde kadınlara yönelik geliştirilen yaftalayıcı söylemleri kategorik olarak problemli ve toplumsal açıdan zararlı olarak değerlendirme eğilimindedir. Bu kültürel bakış açısı, bireylerin bu tür cinsiyetçi ve ayrımcı söylemlere karşı farkındalık geliştirmesi ve söz konusu söylemlerin toplumsal sonuçlarına karşı “uyanık” kalması gerektiğini savunmaktadır. Red pill öğretisi, kadın-erkek ilişkilerini çoğu zaman faydacı, stratejik ve adeta rekabet temelli bir oyun bağlamında ele almakta, bu yaklaşım da özellikle kadınlar aleyhine gelişen manipülatif pratiklere zemin hazırlamaktadır (Akalin, 2024). Bu çerçevede, Woke perspektifinden bakıldığında, Red Pill düşüncesi, kadınlara yönelik yapısal baskı mekanizmalarının yeniden üretilmesine olanak tanıyan bir ideolojik yapı olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşıma göre, kadınların ve erkeklerin sosyal rollerini belirleyen faktörler, evrimsel ve genetik düzeyde sabittir ve bu belirlenimler modern toplumlarda dahi geçerliliğini sürdürmektedir.

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetin değişmez ve doğallaştırılmış biçimlerde sunulmasına yönelik bu indirgemeci yaklaşım, Woke Kültürü açısından hem eleştirel hem de müdahale edilmesi gereken bir söylem üretmektedir. Bu tür söylemler, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal adaletsizliğin yeniden üretilmesine istemeden de olsa katkı sağlayabilmekte ve eşitsiz toplumsal yapıların devamlılığını destekleyebilmektedir (Akalin, 2024, s. 15-16).

Woke Kültürü, sosyal adalet talepleri çerçevesinde zaman zaman aşırılığa kaçan ya da abartılı söylemlere yer vermesi nedeniyle, bazı çevrelerce aşırı olmakla eleştirilmektedir. Sibel Kibar (2022), Woke hareketinin mevcut değerleri, bilimsel verileri ve haber kaynaklarını bütünüyle reddetmeye başladığı noktada tehlikeli bir nitelik kazandığını ifade etmektedir. Kibara’ya göre, “woke” olma hali, iktidar yapılarına karşı farkındalık geliştirme açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilse de bu farkındalık halinin zaman zaman gerçeklikle bağdaşmayan kurgular üzerinden şekillendiği ve bu nedenle eleştirel aklı zayıflattığı görülmektedir (Kibar, 2022, s. 72).

Red Pill hareketi de Woke Kültürü’nü, sıklıkla aşırılıklara kaçmakla ve kimi zaman gerçeklikle örtüşmeyen söylemler üretmekle suçlamaktadır. Bu eleştiriler, Woke

anlayışının toplumsal duyarlılık çerçevesinde geliştirdiği söylemlerin sınırlarını aştığı ve rasyonel tartışma zemininin dışına taşıdığı yönünde şekillenmektedir. Scott Aikin (2019), Red Pill hareketini bir tür “aydınlanma” süreci olarak tanımlamakla birlikte, bu hareketin niteliğini “karanlık aydınlanma” olarak nitelendirmektedir. Bu ifade, Red Pill düşüncesinin klasik Aydınlanma değerleriyle değil, mevcut demokratik düzenin ve liberal değerlerin eleştirisi üzerinden şekillenen daha radikal ve muhafazakâr bir ideolojik zeminle ilişkili olduğunu ima etmektedir.

Red Pill hareketi, bu yönüyle alternatif sağ ideolojisinin yükselişine zemin hazırlayan bir toplumsal taban oluşturmuştur. Alternatif sağın temel argümanlarından biri, liberal demokrasinin işlevsiz olduğu ve mevcut sosyal yapılarla radikal biçimde hesaplaşılması gerektiğidir. Bu bağlamda, aydınlanma döneminde kiliseye karşı konumlanan düşünörlere benzer şekilde, Red Pill savunucuları da kendilerini çağdaş bir “otorite” figürü olarak gördükleri Woke Kùltürü’ne ve onun savunucularına karşı konumlandırmaktadırlar. Aikin’in (2019) ifadesiyle bu yeni “katedral” ya da “kilise” benzetmesi, özellikle Woke ideolojisini benimseyen bireylerin geleneksel ve dijital medya aracılığıyla oluşturduğu sosyal grupları temsil etmek için kullanılmaktadır.

Woke Kùltürü ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı ve cinsel yönelime dayalı eşitsizlikler gibi toplumsal sorunlara karşı farkındalık oluşturmayı ve bu alanlarda aktif eylemi teşvik etmeyi amaçladığı takdirde, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylere dayattığı normatif eylem biçimlerine de eleştirel bir yaklaşım geliştirmeye açık olabilmektedir. Bu nedenle, Woke perspektifinden geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, yalnızca bireysel kimlikleri sınırlandırmakla kalmayan, aynı zamanda yapısal düzeyde bir sosyal baskı mekanizması olarak da değerlendirilmektedir.

#### **2.6.4.2 Alternatif Sağ ve Anti-Feminizm İlişkisi**

Kadın düşmanlığı, dışlayıcı sağ ideolojilerin temel özelliklerinden biri olarak öne çıkmakta olup çoğunlukla ataerkil yapılarla örtüşen ve feminist yaklaşımlara karşıtlık içeren bir görüşten beslenmektedir. Bu özellik, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere çeşitli Batı ölkelerinde yükselişe geçen ve “Alt-Right” (Alternatif Sağ) ile “Alt-Lite” (Alternatif Hafif Sağ) gibi çeşitli fraksiyonları bünyesinde barındıran ideolojik yapılanmalarda da gözlemlenmektedir. Söz konusu kadın düşmanlığı, “neo-maskülenizm” (yeni erkeklik söylemi), erkek hakları savunuculuğu ve manosfer olarak

adlandırılan çevrimiçi platformlar aracılığıyla açık bir şekilde tezahür etmektedir (Shaw, 2018, s. 185-186).

Post-Fordist üretim modeli, küreselleşme ve neoliberal politikalar, Batı toplumlarında beyaz erkeklerin tarihsel olarak sahip olduğu ekonomik ve kültürel ayrıcalıklı konumu derinlemesine sarsmıştır. Ucuz emek arayışıyla gerçekleşen üretimin dış ülkelere kaydırılması ve kadınların artan ekonomik bağımsızlığı 20. yüzyılın ortalarından itibaren erkeklere sunulan geleneksel ekonomik ayrıcalıkların aşınmasına neden olmuştur. Sanayi üretimine dayalı, erkek geçim sağlayıcının merkezde olduğu toplumsal yapıdan; esnek üretim, hizmet sektörü ve güvencesizliğin öne çıktığı post-Fordist bir yapıya geçiş, toplumsal cinsiyet ilişkilerini köklü biçimde dönüştürmüştür (Kimmel ve Ferber, 2000).

Neo-maskülenist hareketlerin yükselişi ile birlikte toplumsal cinsiyet akışkanlığı ve LGBTQ+ haklarına karşı bir direniş geliştiği görülmektedir. Geleneksel erkeklığe yapılan vurgu, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere sağ ideolojinin aşırı uçlarında ortaklaştırıcı bir ideolojik zemin oluşturmaktadır (Kimmel ve Ferber, 2000).

Shaw (2018), alternatif sağ hareketine özgü anti-feminist söylemlerin özellikle modern liberal feminizme yönelik olduğunu belirtmektedir. Bu feminizm biçimi; kimlik politikaları, politik doğruculuk ve çok kültürlülük ile sıkı sıkıya ilişkilendirilmekte ve bu unsurlar sağ çevreler tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. İlerici kimlik politikaları, özünde sağcı bir neoliberal ekonomik düzenin söylemsel meşrulaştırıcısı olarak işlev görmektedir. Alternatif sağ hareketi içerisindeki kadın düşmanlığı da bu kimlik politikalarına ve bunlarla bağlantılı olarak gelişen feminizm anlayışına tepki bağlamında şekillenmektedir (Shaw, 2018, s. 190).

Alternatif sağ, feminizme yönelik bu karşı duruşunu, -neoliberalizm ve küreselleşmeye karşı yaptıkları gibi- geliştirdikleri söylemlerle ortaya koymaktadır. Alternatif sağ görüşüne göre neoliberal emek rejimlerinin geleneksel erkeklik normlarını zayıflatmakta ve küreselleşme Batılı toplumları ucuz iş gücüyle tehdit etmektedir. Neoliberal feminizm de erkeklere ait olduğu varsayılan sosyal alanlara müdahale etmektedir. Bu görüşler, özellikle son yıllarda en yoğun anti-feminist kampanyaların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan olaylarda açık bir biçimde gözlemlenmektedir. Daniel Odin Shaw (2018), bu konuya dair “Gamergate” örneğini vermektedir. Oyun sektöründeki önde gelen kadınlara yönelik yürütülen çevrimiçi nefret kampanyası olan Gamergate, kendilerini alternatif sağ

ve erkek hakları gruplarıyla özdeşleştiren birçok genç erkeğin radikalleşmesinde kilit bir unsur olarak görülmektedir. Bu süreçte video oyunlarını feminist bakış açısıyla analiz eden medya araştırmacı Anita Sarkeesian, en yoğun saldırgan taciz yaşayan kadınlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Shaw, 2018, s. 190). Bu öfke patlaması, geleneksel olarak erkek egemen olan oyun kültüründe kadınların artan ticari ve politik gücüne karşı bir tepki olarak değerlendirilmektedir. Kültürel olarak erkeklere ait olduğu düşünülen bu alanlardan kadınların dışlanmaya çalışılması, sağın milliyetçi politikalarında merkezi bir yere sahip olan ekonomik korumacılığın kültürel bir yansıma olarak görülmektedir.

Alternatif sağın feminizme karşı yürüttüğü karşıt eylemlerin enstrümanlarından biri de “politik doğruculuk” kavramıdır. Erkek grupları ve genel olarak alternatif sağ hareketi açısından politik doğruculuğun toplumsal alanda, özellikle üniversite kampüsleri ile medya ortamlarında egemen hale gelmesi önemli bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu durumun, alternatif sağın yoğunluklu olarak ortaya çıktığı ve yayıldığı, Amerika Birleşik Devletleri’nde açık örnekleri Donald Trump dönemiyle birlikte açıkça görülebilmektedir. Shaw (2018), ülkede birçok yükseköğretim kurumunda muhafazakâr konuşmacıların protesto edildiğini ya da konuşma platformlarından dışlandığını belirtmektedir. Bununla birlikte, ırk ve toplumsal cinsiyet meselelerine ilişkin toplumsal duyarlılığın belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Feminist oluşumlar, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve cinsiyet kimliği bağlamında ilerici görüşler savunmakta ve kendi normatif sınırları dışında kalan görüşleri eleştiriye tabi tutmaktadır. Bu durum, pek çok birey tarafından kapsayıcılığı önceleyen ve kimlik temelli eşitlik taleplerine daha duyarlı bir toplumsal yapı kurma çabası olarak değerlendirilmektedir (Shaw, 2018, s. 190).

Feminizmin hak temelli savunusuna karşın, sağ ideoloji açısından bu gelişmeler, çoğu zaman ifade özgürlüğüne yönelik baskıcı bir tehdit olarak algılanmaktadır. Donald Trump’ın siyasi söylemlerindeki politik doğruculuk karşıtı tutumu bu bağlamda, alanında uzman akademisyenlerce, ifade özgürlüğünü liberal çevrelerin müdahalelerine karşı savunma arzusu olarak yorumlanmaktadır. 1990’ların sonlarıyla birlikte popüleritesi azalan politik doğruculuğun, 2010’ların ortalarından itibaren sağ popülist siyasetin dünyada ivme kazanması ve sosyal medyanın da yayılabilirlik etkisiyle yeniden gündeme geldiği görülmektedir. Kumtepe, politik doğruculuğun yeniden gündeme gelmesini şöyle anlatmaktadır:

*“2015 yılında Jonathon Chait’in New York Magazine’de yayımlanan ve politik doğrucuları ‘karşıt fikirleri ezmek için öfkeli çeteler’ olarak değerlendirdiği yazısı ve sonrasında ABD Başkanı Donald Trump’ın seçim kampanyasının önemli bir kısmını politik doğruculuğa karşı savaşa ayırması kavramın kullanım sıklığını artıran en önemli etkenlerdir. Trump’a göre ‘Amerika’yı yeniden büyük yapmak’ için en önemli gerekliliklerden biri de politik doğruculuğu yenmektedir. Trump sayesinde kavramı hiç duymayanlar da artık duymuş olacak ve sosyal medyanın da etkisiyle kavramı artık neredeyse bilmeyen kalmayacaktır” (Kumtepe, 2023, s.303).*

Sağ popülist siyaset, politik doğruculuğa karşı çıkması gerektiğini birkaç başlıkta temellendirmektedir. Buna göre yeni sağ ideoloji; kimlik politikalarının toplumun çözülmesine yol açacağı, konuşma kodları, pozitif ayrımcılık ve müfredat düzenlemeleri nedeniyle kapsayıcı bir yönetime olan inancın yok olacağı ve bunun sonucunda azınlığın çoğunluk üzerinde tahakküm kurmasına neden olacak totaliter bir yaklaşıma zemin hazırlayacağını savunmaktadır (Kumtepe, 2023, s. 304). Yeni sağ ideoloji, toplumsal kurumların inşasında geleneksel değerlerin ve yerleşik alışkanlıkların temel bir rol oynadığını savunmaktadır. Bu yaklaşım, ulusal kimlik, dini inançlar ve aile kurumu gibi toplumsal yapı taşlarının hem korunmasını hem de yeniden yapılandırılmasını gerekli görmektedir. Bu bağlamda Yeni sağ siyasetçiler; ahlaki ve kültürel meseleleri gündemin merkezine yerleştirerek toplumun geniş kesimlerinde “ötekilik”, etnik farklılıklar ve toplumsal dönüşüm gibi unsurlara yönelik var olan korkuları harekete geçirmiş; bu yolla muhafazakâr bir kültürel milliyetçiliğin yükselişine zemin hazırlamışlardır (Hall, 1994, s. 169).

#### **2.6.4.3 Dijitalleşen Dünyada Yeni Eylem Türleri: Linç, İfşa ve İptal Kültürü**

Alternatif sağın siyasi, kültürel ve sosyolojik olarak toplumun her tabanında etkisini arttırdığı dönemde yeni toplumsal hareketler de dönüşümler yaşamaktadır. Çağın dijitalleşmesiyle birlikte aktivizm de sadece çevrimiçi ortama kaymamış, geldiği bu yeni alanda yeni eylem türleri yaratmıştır. Alternatif sağ ile birlikte aşırı görüşlerin fiziksel ve çevrimiçi dünyada eylemlerini sertleştirmesinin karşısında yeni toplumsal hareketler bağlamında aktivizm de linç, ifşa ve iptal kültürü gibi yeni eylem yöntemlerine başvurmaktadır.

İptal kültürü terimi, belirli kişi veya grupların saldırgan söz ya da eylemlerle suçlanmaları durumunda, sosyal baskı mekanizmaları aracılığıyla kültürel dışlanmalarını amaçlayan kolektif eylem stratejileri olarak tanımlanmaktadır (Norris, 2023). Norris bu olgunun,

tarihsel bağlamda yeni olmamakla birlikte, çağdaş biçimlerine dair örneklerinin geçmişte de gözlemlenebilir olduğunu belirtmektedir. Nathaniel Hawthorne'un "The Scarlet Letter" (Kızıl Damga) adlı eserinde, 1640'lı yılların Puritan Boston'unda genç bir kadın olan Hester Bryne'in zina suçu nedeniyle "A" harfi taşıyarak toplum tarafından damgalanması, kültürel dışlanma pratiğinin bir örneğini temsil etmektedir. Günümüzde ise benzer şekilde, bireylerin ahlaken uygunsuz ya da saldırgan olarak değerlendirilen söylem ve davranışlarına karşı kolektif öfke ve toplumsal kınama yoluyla tepki verilmekte; bu durum, hedef kişilerin kamuoyunda itibar kaybına uğramasına yol açmaktadır (Norris, 2023, s. 148).

Bu tür uygulamalar sıklıkla, uzun yıllar boyunca hukuki yaptırımlardan muaf kaldığı düşünülen güçlü figürleri hedef almaktadır. Örneğin; Harvey Weinstein ve Jeffrey Epstein gibi kişiler, özellikle cinsel taciz ve istismar iddiaları bağlamında, toplumun ahlaki normlarını ciddi bir şekilde ihlal ettikleri gerekçesiyle bu tür tepkilerin odak noktası olmuşlardır.

#BlackLivesMatter ve bu tezin konusunu da oluşturan #MeToo hareketi gibi dijital aktivist hareketler iptal kültürünün en sesi duyulur örneklerinden sayılmaktadır. Dijital mecralarda başlayan bu hareketler yalnızca sosyal medya ile sınırlı kalmamış, ünlü figürlere yönelik suçlamaların yer aldığı çevrimiçi içerikler, geleneksel kitle iletişim araçlarında da geniş yer bulmuştur.

## **2.4 #MeToo / #SenDeAnlat Hareketi**

### **2.4.1 Dünyada #MeToo Hareketi**

#MeToo hareketi ilk olarak, 24 Ekim 2017'de Twitter'da trend olmuştur. Etiket, Afrika kökenli Amerikalı kadın hakları savunucusu Tarana Burke başlatmıştır. 2006 yılında oyuncu Alyssa Milano'nun, Hollywood yapımcısı Harvey Weinstein tarafından uğradığı tacize tepki olarak Twitter'da kullanmasıyla, etiket bir kadın hareketi olarak ivme kazanmıştır (Atwater vd., 2021; Mendes vd., 2018; Lang, 2019). Weinstein tarafından tacize uğradığını açıklayan diğer ünlü isimler arasında Ashley Judd, Gwyneth Paltrow ve Angelina Jolie gibi aktrisler yer almaktadır. Bu paylaşımın ardından etiket, ilk 24 saatte 85 ülkede 12 milyon kez kullanılmıştır (Hebert, 2018 s. 322; Mendes vd., 2018 s. 237; Rhode, 2019). Uluslararası feminist çalışmalarda #MeToo hareketi, dijital feminist hareketler içerisinde en çok ses getiren hareket olarak nitelendirilmektedir. Tacize

uğrayan kadınların bu etiket ile sosyal medya üzerinden deneyimlerini paylaştıkları ve ifşa kültürüne dahil oldukları görülmektedir.

#MeToo hareketi, tacize ve tecavüze uğrayan kadınların ve aynı zamanda erkeklerin seslerini duyurmada harekete geçmelerine olanak sağlamıştır. Time Dergisi “2017 Yılın İnsanı” olarak “Sessizliği Kıranlar” adıyla, uğradıkları taciz ve tecavüze sessiz kalmayan kadınları seçmiştir (Hebert, 2018, s. 322). “Sessizliği Kıranlar” içerisinde sadece Hollywood’da taciz ya da tecavüze uğrayan kadınlar değil; çiftçiler, bakıcı ya da temizlik görevlisi olarak evlerde çalışan kadınlar, hastanede çalışan kadınlar gibi farklı sektörlerde çalışan kadınlar yer almaktadır.

Hareketin önemini gösteren sonuçlardan biri kadınların ifşaları sonucunda taciz ya da tecavüz faili erkeklerin işlerini ve toplum içerisinde itibarlarını kaybetmeleridir. Kadına yönelik taciz ve tecavüz olaylarında genel olarak suçu işleyen değil suça maruz kalan kadının toplum tarafından damgalanması, sosyal ve ekonomik kayba uğradığı görülürken, #MeToo hareketi ile birlikte suçun faili sorumlu tutulmaya başlanmıştır. Hareketin feminist aktivizmde başarılı örnek olarak gösterilmesinin bir diğer nedeni ise #MeToo hareketi ile yaşadığı taciz ya da tecavüzü anlatan kadınların beyanlarına inancın artması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tepkiye olumlu bir sonuç olarak daha önce yaşadıklarını anlatmaya korkan birçok kadın, tecrübelerini paylaşma cesareti bulmuştur (Hebert, 2018, s. 323). Hareket sayesinde kadınların uğradığı taciz ve tecavüz geleneksel medyada da dolaşıma girmiş, hukuki boyutunda Amerika’da konu hakkında yeni yasa önerileri yapılmış, yönetmelik değişiklikleri görülmüş, siyasi kampanyalar yürütülmüştür (Rhode, 2019: s. 379).

#MeToo hareketinin çağdaş bağlamda kazandığı çarpıcı görünürlük, cinsellik ve iktidar ilişkilerine dair daha eleştirel ve politik bir sorgulamanın ön plana çıktığı yönünde anlamlı bir dönüşüme işaret etmektedir. Bu durum, önceli dönemlerde hâkim olan “seksüelleşme” eksenli söylemden, toplumsal cinsiyet temelli tahakküm biçimlerinin sorgulanmasına doğru bir kayma yaşandığını göstermektedir. Hareketin sosyal medya aracılığıyla doğuşu ve ardından gelen küresel düzeydeki yaygın görünürlüğü, medyanın- bireylerin mahrem yaşantılarına giderek daha fazla nüfuz ettiği bir dönemde; cinsel kimliklerin öz temsil biçimleriyle yeniden kurgulandığı, feminizmin yükselen meşruiyetiyle birlikte, SlutWalk, Black Lives Matter, The Women’s Room ve Everyday Sexism gibi önceki sosyal ve feminist hareketlerin yarattığı zemin üzerinde değerlendirilmelidir.

#MeToo etiketi yalnızca küresel Kuzey’de değil, Güney Kore, Japonya, Endonezya ve Filistin gibi farklı coğrafyalarda da karşılık bulmuş, 85’ten fazla ülkede dolaşıma girmiştir. Bu küresel yankı, büyük ölçüde hareketin kapsayıcı söylemi ve sınıfsal, etnik ve cinsel kimlikler arasındaki sınırları aşabilme potansiyelin, göstermektedir. Her ne kadar kampanya başlangıçta Amerika Birleşik Devletleri’nde beyaz, heteroseksüel kadınların deneyimlerinin ifşasıyla kamuoyunun gündemine gelmiş olsa da kısa sürede queer bireylerin, latin ya da siyahi kadınların ve farklı uluslardan kişilerin anlatıları da hareket içerisinde görünürlük kazanmıştır. Ayrıca, hareketin seküler kadınların deneyimlerine odaklanmasına karşın, dini kurumlarda yaşanan cinsel ve cinsiyetçi şiddetin de tartışmaya açılmasına vesile olduğu görülmektedir (Gill ve Orgad, 2018). #MeToo’nun Batılı beyaz kadın deneyimlerini merkeze alması yönündeki eleştirilere rağmen, hareketin kamusal görünürlüğüne önemli katkılarda bulunan beyaz olmayan kadın figürler olduğu dikkat çekmektedir. Bunlar arasında 2018 Altın Küre Ödülleri’nde yaptığı “ufukta yeni bir gün” temalı konuşmasıyla geniş yankı uyandıran Oprah Winfrey, Meksikalı oyuncu Salma Hayek ve hareketin 2006’daki kurucusu ve 2017’deki dijital yeniden doğuşunu destekleyen Afrikalı-Amerikalı sivil haklar savunucusu Tarana Burke yer almaktadır (Gill ve Orgad, 2018: s. 1317-1318). Bu çerçevede, #MeToo pek çok kişi tarafından sınıf, ırk ve cinsellik eksenlerinde feminist dayanışma olanaklarını genişleten umut verici bir zemin olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, #MeToo hareketinin dışında bırakılan veya yeterince temsil edilmeyen yalnızca cinsel kimlikler değildir. Hareketin merkezinde yer alan cinsel şiddet teması, özellikle ücretli emek bağlamındaki denetimlere odaklanarak belirli alanları görünür kılmıştır. Harvey Weinstein skandalı ve ardından gelen çoğunlukla medya ve kültür endüstrilerinde yer alan ünlü kadınların anlatıları, #MeToo söylemini belirgin biçimde iş yeri temelli cinsel şiddete yönlendirmiştir. Ancak bu bağlamda dahi, odak noktası belirli meslek grupları ve sektörlerle sınırlı kalmıştır. Kadın istihdamının yoğun olduğu sağlık, sosyal hizmetler, perakende, idari işler, konaklama, yiyecek hizmetleri, imalat ve misafirperverlik gibi alanlarda çalışan kadınların deneyimleri büyük ölçüde söylem dışında kalmıştır. Ayrıca ev içi şiddet meselesi #MeToo söyleminde yeterince yer bulmamıştır. Bu nedenle, ev içi şiddetle mücadele eden örgütler ve aktivistler, #MeToo’nun yarattığı kamusal görünürlükten yararlanarak mücadele alanlarını gündeme taşımaya çalışmaktadır.

#MeToo hareketinin feminist hareketler içerisinde eleştirildiği ve incelendiği dikkat çeken alanlardan biri de hareketin kesişimsellik bağlamında medyada nasıl temsil edildiği

konusudur. Hareket; cinsel taciz ve saldırı gibi toplumsal sorunları yalnızca bireysel deneyimler üzerinden değil, aynı zamanda bu deneyimlerin içinde yer aldığı toplumsal cinsiyet normları, güç ilişkileri ve yapısal eşitsizlikler çerçevesinde ele alarak, söz konusu meseleleri daha geniş bir toplumsal analizle değerlendirmeye açmıştır. Bu bağlamda, mağdurların kamusal alandaki algılanış biçimleri, büyük ölçüde toplumsal cinsiyet kalıplarına, ırk ve sınıf farklılıklarına göre şekillenmektedir. Cinsiyet normları, bireylerin maruz kaldığı şiddetin nasıl algılandığını ve mağdurlara yönelik kamuoyunun nasıl oluştuğunu doğrudan etkilemektedir (Leung ve William, 2019: s. 352).

Kesişimsellik perspektifi, bu noktada kritik bir rol oynamaktadır. Kavram, bireylerin birden fazla sosyal kategoriye (ırk, cinsiyet, sınıf vb.) aynı anda tabi olduğunu ve bu kategorilerin birbirleriyle kesişerek özgün deneyimler ortaya çıkardığını savunmaktadır. Bu yaklaşım, beyaz kadınlarla latin / siyahi kadınlar arasındaki toplumsal cinsiyet deneyimlerinin aynı şekilde işlenemeyeceğini ileri sürmektedir (Leung ve William, 2019). #MeToo hareketi kapsamındaki kesişimsel farkındalık, 2017’de Buzzfeed tarafından yayımlanan bir dizi haberle gündeme gelmiştir<sup>11</sup>. Bu haberlerde, ünlü R&B sanatçısı R. Kelly’nin çoğunluğu Afrikalı-Amerikalı genç kadınlardan oluşan bir grup kadına yönelik cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığı ve uzun yıllar boyunca genç ve reşit olmayan renkli kadınları hedef aldığı iddia edilmiştir. Aynı yılın Ekim ayında, The New York Times ve The New Yorker, film yapımcısı Harvey Weinstein’a yönelik benzer istismar kalıplarını gün yüzüne çıkarmış ve her iki vaka arasında belirgin yapısal benzerlikler kurulmuştur.

“Surviving R. Kelly” adlı belgesel (Hampton, 2019), Kelly’nin yıllara yayılan sistematik istismar pratiklerini daha ayrıntılı biçimde belgelemektedir. Belgesel göre Kelly, Atlanta ve Chicago’daki evlerinde genç kadınlardan oluşan ve kamuoyunda “cinsel tarikat” olarak anılan bir yapı kurmuş, bu yapıda yer alan kadınları sosyal izolasyona maruz bırakmış, onların hareket özgürlüğünü kısıtlamış, fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamış ve mutlak bir itaat kültürü inşa etmiştir. Kadınlar, bu koşullarda “beyin yıkama”ya benzer bir manipülasyona maruz kaldıklarını ve cinsel olarak aşağılayıcı eylemlerde bulunmaya zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı aileler, kızlarının bu yapının halen bir parçası olduğunu ve onları kurtarmak için mücadele ettiklerini belgelemiştir.

---

<sup>11</sup><https://www.buzzfeednews.com/article/jimderogatis/parents-told-police-r-kelly-is-keeping-women-in-a-cult>

R. Kelly’ye ilişkin bu iddiaların kamuoyuna yansımaları, hareketin kesişimsel adalet boyutunu tartışmaya açmış, özellikle Afrikalı-Amerikalı kadınların yaşadıkları cinsel şiddeti kamuoyuyla paylaşırken maruz kaldıkları ırksal ve toplumsal baskılar görünür gelmiştir. Mağdurlar, kendi toplulukları tarafından suçlanma veya dışlanma kaygısıyla sessiz kalmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, beyaz kadınların Harvey Weinstein vakasında yaşadıklarıyla karşılaştırıldığında, ırk ve cinsiyetin eş zamanlı işlediği daha karmaşık bir güç ilişkilerini ortaya koymaktadır (Leung ve William, 2019: s. 355).

Benzer şekilde, ünlü komedyen Bill Cosby hakkında ortaya atılan tecavüz ve cinsel saldırı suçlamaları da medya temsilleri ve ırk, sınıf etkileşimleri açısından dikkat çekici bulunmaktadır. Hakkında 60’tan fazla kadın tarafından suçlama yöneltilen Cosby’nin vakası, yüzeyde R. Kelly davasıyla benzerlik taşımaktadır. Her iki isim de siyah erkek ünlülerdir ve her ikisinin de mağdurları da büyük ölçüde siyahi kadınlardan oluşmaktadır (Mallenbaum, Ryan ve Puente, 2018). Ancak medya söylemleri bu iki davayı farklı biçimlerde işlemiştir. Cosby vakasında, medyada ön plana çıkan mağdurların çoğu beyaz kadınlardır. Leung ve Williams (2018) bu durumun, kamuoyunda mağdur algısının beyazlıkla özdeşleştirilmesine yol açtığını belirtmektedir. Oysa Cosby’nin mağdurlarının yaklaşık dörtte biri kadın siyahi bireylerden oluşmaktadır. Buna rağmen, örneğin siyahi süpermodel Beverly Johnson’ın anlatısı medya tarafından yeterince gündeme taşınmamıştır. Sınıf faktör, beyaz kadınların mağduriyet anlatıları üzerinden görünmez hale getirilmiştir.

Cosby’yi açıkça suçlayan ve kamuoyunda geniş yankı uyandıran isimlerin başında Andrea Constand, Barbara Bowman, Carla Ferrigno ve Janice Dickinson gibi beyaz kadınlar gelmektedir. Bu durum Cosby mağdurlarının temsilinin büyük ölçüde beyazlık çerçevesinde yapılandığını göstermektedir (Mallenbaum, Ryan ve Puente, 2018).

R. Kelly belgeselinin ardından, kesişimsellik tartışması yalnızca sosyal medyada değil, Amerika’da ana akım medyada da daha görünür hale gelmiştir. Özellikle R. Kelly’nin mağduru olan siyah kadınların hem cinsiyet temelli şiddetle hem de ırksal stereotiplerle mücadele etmeleri gerektiği gerçeği, #MeToo hareketi içinde önemli bir kırılma ve dönüşüm noktası yaratmıştır. Beyaz kadın mağdurların görünürlüğü ve toplumsal destek alması, siyahi kadınların çoğu zaman dışlanması ya da sessizleştirilmesiyle keskin bir karşıtlık oluşturmaktadır.

Bu süreç, #MeToo hareketinin ilk evresinde göz ardı edilen yapısal eşitsizlikleri gün yüzüne çıkarmış ve kesişimsel feminizm çerçevesinde hareketin genişlemesine katkıda bulunmuştur. Kesişimsellik kuramı, toplumsal cinsiyet adaletinin yalnızca cinsiyet temelli değil, aynı zamanda ırk ve sınıf temelli olarak da ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. #MeToo, özellikle ilk ortaya çıktığı Amerika Birleşik Devletleri'nde, kesişimsellik perspektifi sayesinde daha kapsayıcı ve eleştirel bir doğrultuda evrilmiştir.

#### **2.4.2 Türkiye’de #SenDeAnlat Hareketi**

Türkiye’de #SenDeAnlat hareketinin ilk defa 2015 yılında, Özgecan Aslan’ın öldürülmesine tepki olarak Twitter’da kendini gösterdiği bilinmektedir.<sup>12</sup> Cinayetin ardından, Türkiye’de kadınlar cinayete tepki vermek ve kadınların yaşadığı her türlü taciz ve tecavüze dikkat çekmek için #SenDeAnlat etiketi ile birlikte kendi tecrübelerini paylaşmışlardır. İlk kez 2015’te karşılaştığımız bu hareket, Türkiye özelinde kadınların toplumsal yaşamları içerisinde yaşadıkları sistematik tacizin ciddi boyutlarını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu tezin de konusunu oluşturan ve Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayıp dünyaya yayılan #MeToo hareketinin bir devamı olarak Türkiye’de #SenDeAnlat hareketi ilk defa 2020 yılında görülmektedir. Aralık 2020’de Leyla Salinger isimli bir sosyal medya hesabının Hasan Ali Toptaş’a yönelik taciz iddialarını sosyal medyada paylaşmasının ardından, yaklaşık 20 kadın da Toptaş tarafından taciz ve cinsel saldırıya maruz kaldıklarını açıklamışlardır. Bu açıklamaların ardından Twitter’da çok sayıda kadın, özellikle edebiyat dünyasındaki erkek yazarlar ve yöneticiler başta olmak üzere, kendilerine taciz ya da mobbing uygulayan kişileri sosyal medya üzerinden ifşa etmeye başlamıştır. Söz konusu paylaşımlar kısa sürede Twitter’ın “trendtopic” olarak adlandırdığı en çok konuşulan konular arasında girmiştir. Kadınlar yaşadıkları taciz olaylarını #SenDeAnlat etiketinin yanı sıra #UykularınKaçsın, #UykularınızKaçsın, #SusmaBitsin gibi etiketlerle sosyal medyadan paylaşmışlardır. Kullanılan bir diğer önemli etiket ise “Susma Bitsin”dir. Bu etiket ilk olarak, Filmmor Kadın Filmleri Festivali kapsamında düzenlenen “Vakti Geldi: Film Endüstrisinde Cinsel Taciz” başlıklı panel sırasında, sinema ve televizyon sektörlerinde yaşanan cinsel taciz vakalarının ele alındığı tartışmalar bağlamında ortaya çıkmıştır. Panelin ardından sosyal medyada da

---

<sup>12</sup> Özgecan Aslan cinayetine ardından başlayan #SenDeAnlat hareketi ve cinayetin Twitter’da yer alışının toplumsal cinsiyet bağlamında ayrıntılı analizi için “Özgecan Aslan cinayeti: Twitter üzerinden eleştirel bir okuma” tezine bakılabilir (Keçeli, 2015).

kullanılmaya başlanan bu ifade, tacize karşı kolektif bir farkındalık ve dayanışma çağrısı niteliği taşımaktadır (Altyazıfasikül, 2019). Türkiye’de #MeToo hareketi bağlamında edebiyat dünyası dışında ön plana çıkan bir diğer sektör film ve dizi endüstrisi olmuştur. Hareket, farklı disiplin ve alanlarda sosyal medya aracılığıyla yürütülen ifşa pratiklerinin önünü açmıştır. Özellikle müzik ve televizyon gibi popüler kültür alanlarında yaşanan bazı vakalar, bu hareketin görünürlüğünü artırmıştır Şarkıcı Sıla Gençoğlu’nun, oyuncu Ahmet Kural tarafından maruz bırakıldığı fiziksel şiddeti kamuoyuna duyurması ve yargı sürecini başlatması, toplumsal düzeyde önemli bir farkındalık yaratmıştır. Benzer biçimde, oyuncu Ozan Güven’in partnerine yönelik fiziksel şiddet uyguladığına ilişkin iddialar sosyal medya platformlarında ifşa edilmiş ve yargıya intikal etmiştir. Bu sürecin sonunda, Türkiye’de ilk kez bir oyuncu, özel yaşamındaki şiddet iddiaları sebebiyle oynadığı diziden çıkarılmıştır.

2018 yılı, küresel ölçekte #MeToo hareketinin etkisinin yoğun biçimde hissedildiği bir dönem olmuştur. Hollywood başta olmak üzere birçok ülkede kadınların maruz kaldığı cinsel taciz ve istismar vakalarının kamuoyuna taşınmasıyla birlikte, Türkiye’de de benzer bir farkındalık dalgası olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye televizyon sektöründe kayda değer bir gelişme, “Yasak Elma” adlı dizinin 19 yaşındaki kostüm asistanının, dizinin başrol oyuncusu Talat Bulut tarafından cinsel tacize uğradığını kamuoyuna açıklamasıyla yaşanmıştır (http-2). Bu iddia sonrasında yargı süreci başlatılmış ancak somut delil yetersizliği nedeniyle dosya takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır. İddiaları reddeden Bulut, hakkında kamuoyunda suçlayıcı açıklamalar yapan 43 tanınmış isim hakkında karşı dava açmıştır.

Söz konusu olayın ardından, Türkiye’de sosyal medya platformlarında #sende etiketiyle çok sayıda ifşa paylaşımı yapılmış ve birçok kadın benzer deneyimlerini kamuoyu ile paylaşma cesareti göstermiştir. Bu süreçte, oyuncu Hande Ataizi’nin 18 yıl önce yaşadığı bir taciz vakasını açıklaması dikkat çeken gelişmelerden biri olmuştur. Ataizi, söz konusu tacizin yine Talat Bulut tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiş ve yaşananların #MeToo hareketinin Türkiye’deki yansımaları bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (http-3). Bu gelişmeler yalnızca setlerdeki cinsel taciz meselesini gündeme getirmekle kalmamış, aynı zamanda sektördeki yapısal sorunları, örneğin uzun çalışma saatleri, cinsiyete dayalı iş bölümü ve kadınların dizilerdeki temsili gibi konuları da tartışmaya açmıştır. Oyuncu Elit İşcan’ın rol arkadaşı tarafından tacize uğradığını

açıklaması, sektördeki sorunların sistematik doğasına işaret eden bir başka örnek olarak öne çıkmıştır.

Sektörde yaşanan bu türden sorunlarla mücadele etmek amacıyla, kadın yapımcıların öncülüğünde “Mor Yapımcılar” adlı kolektif bir oluşum kurulmuştur. Bu yapı, dernek veya vakıf gibi hiyerarşik bir yapılanmayı benimsememekte, aksine dayanışma temelli bir örgütlenme modeli sunmaktadır. Mor Yapımcılar, kadınların ve diğer dezavantajlı grupların sektörde uğradığı her türlü ayrımcılıkla mücadele etmeyi amaçlamakta ve tacize maruz kalan bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. Kasım 2018’de “Sinema/TV Sektöründe Çalışam Tüm Kadınlara Çağrımızdır!” başlığıyla yayımladıkları bildiriyle, sektördeki tüm kadınları ortak bir dayanışma hattında buluşmaya davet etmişlerdir (Dalaman ve Demirtaş, 2022).

Bu dönemde öne çıkan bir başka vaka ise kurgu asistanı İlay Arıkan’ın, “Akıncı” (2021) dizisinde çalıştığı dönemde, kurgu yönetmeni Mertkan Bozkurt tarafından cinsel saldırıya uğradığı ve tehdit edildiği yönündeki beyanlarıdır.

Akademik çevrelerde ise erkek akademisyenlerin öğrenci ve meslektaşlarına yönelik cinsel taciz ve şiddet uygulamalarına karşı başlatılan #erilakademiye durduruldu kampanyası, bu bağlamda dikkat çeken önemli bir kolektif tepki biçimi olmuştur. Dünya genelinde etkili olan Kadın Grevi ve LasTesis eylemleri de Türkiye’de kitlesel katılımlı sokak protestoları ile karşılık bulmuştur.

### 3 YÖNTEM

Bu çalışmada, Türkiye’deki ulusal gazetelerin internet sayfalarında “SenDeAnlat” hareketi söyleminin nasıl inşa edildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca, “SenDeAnlat” karşıt söylemi varsa nasıl inşa edildiğine bakılmıştır. Örnek olay olarak edebiyat yazarlarından Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak’ın taciz suçlamaları seçilmiştir. Hasan Ali Toptaş, Türkiye edebiyatının “postmodern yazarı” olarak nitelendirilen bir yazardır. Dönem, Varlık, Yazıt, İmge Öykü gibi dergilerde öyküleri yayınlanmış olan Toptaş; Hürriyet, Sabah, Posta, Yeni Şafak, Birgün, SolHaber gibi farklı ideolojik temsilleri olan birçok gazete tarafından eserleri bağlamında övgüyle haberleştirilmiştir. Şair-yazar olan İbrahim Çolak ise muhafazakâr kimliğiyle bilinen bir yazardır. Çolak’ın 2011’de Ankara Kızılay’da açtığı İhtiyar Yayınevi’nin özellikle İslamcı çevrelerin uğrak mekânı olduğu bilinmektedir ([http-4](http://4)). Bunun yanı sıra

intiharının ardından eski AK Parti Milletvekili Aydın Ünal, Yenişafak Gazetesi yazarı İsmail Kılıçarslan gibi isimlerin sosyal medya hesaplarından taziye mesajı yayınlamaları da Çolak'ın hükümete olan ideolojik yakınlığını göstermektedir (<http-5>).

Araştırma kapsamında politik nedenlerin söylemin inşasında etkili olup olmadığını saptamak amacıyla hükümete muhalif olarak adlandırılacak eleştirel kesimden Birgün ve Evrensel gazetesi ve daha çok hükümete yakın sayılabilecek liberal kesimden Milliyet ve Posta, muhafazakâr kesimden ise Türkiye ve Yeni Şafak gazeteleri seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini oluşturan gazetelerde söz konusu yazarlar hakkında çıkan tüm haberler taranmıştır.

Milliyet ve Posta gazeteleri Demirören Grubu'nun bünyesindedir. Demirören Grubu enerji, sanayi, turizm, inşaat, liman, e-ticaret ve eğitim sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Holdingin Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Demirören Beşiktaş Kulübü'nün eski başkanıdır. Ayrıca 27 Şubat 2012-1 Mart 2019 tarihleri arasında Türkiye Futbol Federasyonu Başkanlığı yapmıştır. AKP iktidarının futbolda şike operasyonu sonrasında önemseydiği bir mevkie getirildiği görülmektedir (Mavioğlu 2012'den aktaran Saran, 2015 s. 138.) Yeni Şafak gazetesi 1998 yılında Albayrak grubu tarafından satın alınmıştır. 23 Ocak 1995'te kurulan Yeni Şafak gazetesinin kurucu kadrosunda siyasal İslam hareketinin etkin isimlerinden Ali Bulaç, İsmail Kara, Hayrettin Karaman, Mustafa Kutlu, Ömer Lütfi Mete, Mustafa Özcan, İsmet Özel gibi isimlerin olduğu bilinmektedir (Saran, 2015, s. 139). Gazete bünyesinde eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Ahmet Davutoğlu, Nabi Avcı, Ömer Çelik gibi isimler köşe yazarlığı yapmıştır. Türkiye gazetesi, İhlas Medya Grubu'nun bünyesinde yer almaktadır. Melih Altınok, Yıldırım Oğur, İbrahim Kahveci, Ceren Kenar gibi AKP'ye yakınlığıyla bilinen yazarların gazetede yazdığı bilinmektedir. İhlas Grubu'nun AKP iktidarı ile farklı sektörlerde ekonomik ilişkileri de bilinmektedir (Saran, 2015, s. 144). Birgün gazetesi künyesinde "Halkın Gazetesi Birgün" olarak kendini tanımlamaktadır (<http-6>). Gazetenin tüzel kişi temsilcisi İbrahim Aydın Artvin Şavşatlıdır. Aydın'ın lise yıllarında Devrimci Yol'da devrimci hareket içerisinde yer aldığı bilinmektedir (<http-7>). Gazetenin ideolojik aidiyetinin sosyalizm olduğu söylenebilmektedir. Evrensel gazetesi tüzel kişi temsilcisi Kürşat Yılmaz'dır. Gazetenin yazarları arasında 8 Ocak 1996'da polislerce öldürülen Metin Göktepe bulunmaktadır. Evrensel gazetesinin Emek

Partisi ile ideolojik yakınlığı olduğu bilinmektedir. Emek Partisi Metin Göktepe davasının hala takipçisidir (http-8). Gazetenin Emek Partisi ile olan yakınlığından dolayı ideolojinin Marksist-Leninist olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışma, eleştirel söylem çözümlemesi ve göstergebilimsel çözümlemeye dayandırılarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda, araştırma kapsamında örneklem olarak seçilen internet gazete haberlerinde toplumsal cinsiyet örüntülerinin muhafazakâr ve liberal ideoloji bağlamında nasıl oluştuğu ve anlamlandırılabilceği van Dijk'ın yöntem ve görüşleri aracılığıyla incelenmiştir. Bu çalışmada ayrıntılı bir haber metni çözümlemesi amaçlanmaktadır. Çözümleme aşamasında, haber metinlerini desteklemeleri nedeniyle haber fotoğrafları analizlerine de yer verilmektedir. Seçilen haber metinlerinde kullanılan haber fotoğraflarını incelemede Barthes'ın kavramlarından yola çıkılarak, göstergebilimsel çözümleme yöntemine başvurulmuştur.

Eleştirel söylem çözümlemesi (EŞÇ), 1970'lerin sonunda dilbilim, sosyoloji, antropoloji, göstergebilim, psikoloji ve iletişim gibi disiplinlerin çalışmalarından ortaya çıkmış bir disiplinlerarası alandır (van Dijk, 1988: 17); toplumsal güç ilişkileri, iktidar yapıları, eşitsizlik, hegemonya, ayrımcılık gibi yapıların dil yoluyla nasıl oluşturulduklarını ortaya çıkarmaya çalışan bir analiz yöntemidir. Dilin özellikle toplumsal ve siyasal bağlamdaki işlevini ortaya koymaya çalışan yöntem, 1980'lerde geliştirilmeye başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet, ırkçılık, medya çözümlemeleri, politik söylemler, kimlik çözümlemeleri gibi konular eleştirel söylem çözümlemelerinin ana konularını oluşturmaktadır (Wodak, 2002, s. 6; Fairclough, 2003, s. 7). EŞÇ, dili bir sosyal pratik olarak, söylemi ise işitsel, yazınsal, görsel metinlerde kullanılan dil olarak ele almaktadır. Sosyal bir pratik olarak söylemi tanımlarken söylemsel olaylar ve durumlar arasında diyalektik bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır (Wodak, 2002, s. 7).

EŞÇ, sosyal bilimlerde özellikle Foucault'nun çalışmalarından etkilenmiştir (Fairclough, 2003: 2). Alanın öne çıkan araştırmacıları arasında Norman Fairclough, Teun A. van Dijk, Ruth Wodak gibi isimler yer almaktadır. EŞÇ'de metin, söylem ve dilin hangi bağlamda alındığını terminolojik olarak da açıklamak gerekmektedir. Öncelikle metin, sadece yazılı ve basılı metinleri işaret etmemektedir. Bir alışveriş listesi, roman, sözlü bir röportaj, içerisinde işitsel ve görselleri de barındıran her türlü medya içeriği metin olarak ele alınmaktadır. Dilin bir elementinin (kavram, birey, kurum vb.) diğer elementlerle sosyal

hayat içerisinde birbiriyle olan bağları ise söylem olarak adlandırılmaktadır (Fairclough, 2003, s. 3).

İdeoloji, EŞÇ’de metinler üzerinden oluşturulan söylemleri analiz ederken merkezdeki ana olgudur. Bir metnin altında yatan ideoloji, o metnin ürettiği söylemin toplumsal etkisini ve metni söyleyenin politik görüşünü tanımlamada kritik rol oynamaktadır. İdeoloji kavramı, tarihsel olarak farklı yaklaşımlar tarafından tartışılmaktadır. İdeoloji kavramı ilk kez 18. yüzyılda Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır (Althusser, 2000, s. 46; van Dijk, 1998, s. 1). Hegel ve Marks’ı kuramsal bir zemin olarak benimseyen sosyal bilimciler, ideolojiyi doğru ve yanlış bilme kavramları çerçevesinde ele almışlardır (Eagleton, 1996, s. 19). Bu bağlamda, “yanlış bilinç” olarak tanımlanan ideoloji, popüler ancak yanıltıcı inançların statükoyu meşrulaştırmak ve özellikle işçi sınıfının gerçek sosyo-ekonomik koşullarını gizlemek amacıyla yönetici sınıf tarafından dayatılan bir düşünce sistemi olarak görülmektedir (Van Dijk, 2015, s. 16). İdeoloji; iktidar, egemenlik ve sömürünün sosyal ilişkileri nasıl oluşturduğu, değiştirdiği ya da devam ettirdiğini gösteren dünya görüşü temsilidir (Fairclough, 2003, s. 9). İdeoloji, toplumsal grupların ya da hareketlerin paylaştığı toplumsal, siyasi ve dini düşünceleri ifade etmektedir (van Dijk, 2015, s. 15, Eagleton, 1996, s. 25). Eleştirel söylem çözümlemesi kuramcılarının da kendisinden etkilendiği Foucault ise ideoloji kavramına farklı bir yorum getirmiştir. Foucault, ideoloji kavramı yerine “söylem”i kullanmaktadır (Eagleton, 1996, s. 26).

İdeoloji kavramı, güç ve iktidar kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Marks ve Engels’e göre ideolojiler, bir çağın en üstün fikirleri olarak iktidar sınıfının baskın görüşünü temsil etmekte ve “üstyapı”nın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle de ekonomik altyapı tarafından belirlenmektedir. Politika, basın, edebiyat ve eğitim gibi fikir üreten araçlar aracılığıyla bu araçları yöneten iktidar sınıfının ideolojileri toplum tarafından benimsenmektedir (van Dijk, 1998, s. 2). Marksist gelenek, genel anlamda ideolojiyi ekonomik temelli bir nedensellik üzerinden açıklarken Gramsci, ideoloji ve toplum arasındaki ilişkiyi “hegemonya” ile açıklamaktadır.<sup>13</sup> Hegemonya, temel baskın grubun sosyal hayat üzerindeki genel yönelimine, toplumun büyük kitleleri tarafından

---

<sup>13</sup> Alman ideolojisinde altyapı ve üstyapı arasında karşılıklı bir etkileşimden söz edilmektedir. Altyapı toplumda üretim güçlerini, biçimlerini ve ilişkilerini içeren dinamik ekonomik bir yapıyı tarif etmektedir. Düşünce, ideoloji ve sosyal ilişkiler olarak tanımlanan üstyapı ise altyapı tarafından oluşturulmaktadır. Marks ve Engels’e göre altyapı üstyapıyı belirlerken tek yönlü bir ilişki yoktur. Üstyapı da oluşturulan toplum biçiminin devamlılığı için altyapıyı etkilemektedir (Erdoğan, 2007, s. 216-217.)

kendiliğinden rıza göstermesi olarak tanımlanmaktadır (Lears, 1985, s. 568). Gramsci ideolojiyi hegemonya kavramı üzerinden değerlendirirken dilbilimi merkeze almaktadır. Buna göre hegemonya dilde başlamakta ve Gramsci, hegemonyayı egemen sınıfın dili ile ezilen sınıfın dili arasındaki ilişkiler üzerinden açıklamaktadır. Devletlerarası ilişkilerdeki siyasal yönetim ve egemenlik anlamında kullanılan hegemonya kavramı, Marksist teori tarafından toplumsal sınıflar arasındaki ilişkileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Gramsci ise bu tanımlamaya “yönetim” ve “hegemonya” ayrımı ile kültürü dahil etmiştir. Raymond Williams, Gramsci’nin hegemonya kavramlaştırmasını şöyle açıklamaktadır:

*“Hegemonya” kavramı “bütün toplumsal süreci” güç ve etkilerin özgül bir biçimde dağılımı ile ilgili olarak değerlendirdiği için daha önceki tanımlanan biçimiyle “kültür” kavramını aşar. “İnsanların” bütün yaşamlarını tanımladıkları ve şekillendirdikleri görüşü ancak bir soyutlamadır. Herhangi bir gerçek toplumda özgül eşitsizlikler vardır ve bu eşitsizlik bu süreci anlama yeteneği için de geçerlidir. Sınıflı bir toplumda öncelikle sınıflar arasında eşitsizlik vardır. Dolayısıyla Gramsci egemenlik ve boyun eğmenin, bir bütün olduğu düşünülen süreç içinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürdü. Hegemonya kavramı, egemen sınıfın geliştirdiği ve yaydığı eklemelenmiş ve biçimsel anlamları, değerleri ve inançları dışlamaz. Yalnızca bunları bilinçten farklı olduğunu kabul eder, yani bilinci bu değerler ve anlamlara indirgemez. Tersine egemen olma ve boyun eğme ilişkilerini pratik bilinç ve tüm yaşama sürecinin yoğunlaşması olarak ele alır. Hegemonya yaşamın tümünü kapsayan pratikler ve beklentiler bütünüdür.” (Williams, 1990, s. 86-87-88).*

İdeoloji tartışmalarında önemli değerlendirmelerde bulunan bir diğer isim ise Louis Althusser’dir. Marksist ideoloji tanımından hareket eden Althusser, ideolojinin toplumsal grubun zihninde egemen olan düşünce sistemi olarak açıklamaktadır (Althusser, 2000, s. 47). Marksist teorinin “devlet baskısı (aygıtı)” ve “devlet iktidarı” ayrımını geliştirerek “Devletin İdeolojik Aygıtları” (DİA) kavramını ortaya atmıştır. Althusser’e göre DİA’lar devlet baskısından farklıdır. Devlet baskısı hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vb. kurumları kapsamaktadır. Devletin ideolojik aygıtları ise birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumların temsilinde ortaya çıkan gerçeklikleri ifade etmektedir. Devletin ideolojik aygıtlarını Althusser (2000, s. 33-32) şöyle kategorize etmektedir:

-Dini DİA (Değişik Kiliseler sistemi)

-Öğretimsel DİA (değişik, özel ve devlet okullar sistemi)

-Aile DİA’sı

-Hukuki DİA

-Siyasal DİA

-Sendikal DİA

-Haberleşme DİA'sı (basın, radyo-televizyon vb.)

-Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb).

Althusser'in devlet baskısı ve devletin ideolojik aygıtları arasında yaptığı en önemli ayrım kamusal ve özel alan ayrımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre devletin baskı aygıtları kamusal alanda yer alırken, DİA'lar özel alanda bulunmaktadır. Althusser'in ideoloji tanımlaması da bu ayrımı irdelerken ortaya çıkmaktadır. Devletin baskı aygıtları “zor kullanarak” işlerken, DİA'lar ideolojiyi kullanarak bireyler üzerinde etki yaratmaktadır (Althusser, 2000, s. 34-35).

Bu çalışmanın yönteminde başvurulan van Dijk'a göre ise ideoloji, grup üyeleri tarafından paylaşılan toplumsal temsillerin temeli olarak tanımlanmaktadır (van Dijk, 2000, s. 8). İdeoloji bir grubun “dünya görüşü” olmasının ötesinde, inançların temelini biçimlendiren prensipler olarak ele alınmaktadır. Dijk, gruplar üzerinde hakimiyet kurmak ya da diğer grupların hakimiyetlerine direnmek amacına bağlı olarak, ideolojilerin temel işlevinin grupların sembolik veya maddi çıkarlarına hizmet etmek olduğunu vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak Dijk, ideolojinin toplumsal alanda varoluşunu şöyle ifade etmektedir:

*“...İdeolojiler böylece hem toplumsal yapının evrensel boyutunda, örneğin toplumsal çekişme, anlaşmazlık, mücadele ve eşitsizliğin toplumsal paylaşımlı zihni 'ekranı' vasfıyla hem de gündelik yaşamdaki yerleşik toplumsal pratiklerin yerel uygulanma düzeyinde mevcuttur.” (Dijk, 1998, s. 8)*

van Dijk, söylemlerin ideolojilerin toplumsal yeniden üretimlerinde ve yapılandırmalarında en önemli unsur olduğunu belirtmektedir. İdeolojilerin oluşum, işleniş, değişim ve yeniden üretim süreçlerini anlayabilmek için söylemsel ifade biçimlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bir toplumsal eylem ve etkileşim türü olarak söylem, kültürün bir parçası olarak toplumsal aktördür ve toplumsal bağlamlarda konumlanmaktadır. Bu bağlamda toplumsal temsiller, ilişkiler ve yapılar konuşma ve metnin içinde kurumsallaşmakta, inşa edilmekte ve meşrulaştırılmaktadır (van Dijk, 2000, s. 8).

Norman Fairclough'a göre eleştirel söylem çözümlemesinin 3 temeli bulunmaktadır: ilişkisellik, diyalektik ve disiplinlerarasılık. Çözümlemenin tek tek şeyler ve bireyler üzerine değil toplumsal ilişkiler üzerine yoğunlaştığını belirtmektedir. Nesneler, olgular, bireyler ve kurumlar toplumsal yaşam içerisinde birbirleriyle ilişki içerisinde dirler. Bu ilişkide güç odaklarından ve toplumu oluşturan her bir yapının birbirileri arasındaki iktidar ilişkilerinden söz etmek mümkündür. Fairclough, söylemi tanımlarken bu sosyal ilişkiler içerisinde anlama vurgu yapmaktadır (Fairclough, 2013, s. 3). Fairclough, söylemin, tanımı yapılırken nesnelerden ayrıştırılamayacağı nedeniyle ilişkilerin diyalektik olduğunu söylemektedir. Diyalektik birbirleriyle zıt ama aynı zamanda birbirlerinden tam anlamıyla ayrılamayan nesneler ve kavramlar olarak tanımlanmaktadır (Fairclough, 2003a, s. 2; 2013b, s. 3). Bu bağlamda eleştirel söylem çözümlemesinde, incelenen olgular, bireyler ve kurumlar da birbirleriyle diyalektik bir ilişki içerisinde dir. Eleştirel söylem çözümlemesi; dilsel, politik ve sosyal tüm olguları çözümlemektedir. Birçok disiplinin iç ve dış ilişkilerini çözümlemesi dolayısıyla da hem içeriksel hem de ideolojik olarak disiplinlerarası bir yöntem değerlendirilmektedir (Fairclough, 2003: 6). Hem yapıların hem de olayların bir niteliği olan ideoloji, söylemsel olayların içindedir ve metinlerde yerleşik olarak bulunmaktadır (Fairclough, 2015, s. 156).

Haber metinlerinde söylem; kullandığı dil, kelime ve cümle yapıları gibi tercihleri bağlamında sosyokültürel bir eylem olarak ele alınmalıdır. Eleştirel söylem çözümlemesinde medya metinleri; öncelikli olarak dilbilgisel bağlamda incelenirken bunun yanı sıra metinlerin ideolojik ve retorik boyutu da çözümlenmektedir (van Dijk, 1988, s. 2). İletişim, sosyal psikoloji, mikrososyoloji, etnografi gibi çeşitli disiplinlerde yürütülen söylem çalışmalarında da söylemin diğer tüm etkenlerden bağımsız sadece metinsel yapılara bakılarak analiz edilemeyeceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda söylem; sosyal bağlamları olan, üreticisi ve tüketicisini birlikte ele almamız gereken katılımcıları bulunan çok katmanlı bir iletişim sürecini ifade etmektedir.

Van Dijk (1988), yazılı ve basılı söylem türlerinde söylemin etkileşimsel doğasını tanımlamanın daha zor olduğunu söylemektedir. Bu tür medya metinlerinde yazar, metin ve okuyucu zaman-uzamsal olarak kolay tanımlanamamaktadır. Böyle bir durumda metinlerin üretimi ve anlamlandırılması söylem kullanımı ile mümkün olabilmektedir. Söylemi çözümlerken metinler üzerinden paylaşılan anlamlar, dil bilgisi, dünya bilgisi ve inançların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Van Dijk, söylem çözümlemesi

yaparken 12 temel prensibi ele almaktadır. Bunlar; metin ve konuşma, içerik, konuşma olarak söylem, grup üyelerinin sosyal eylemi olarak söylem, üye kategorileri, dizilim, yapılandırma, seviye ve boyutlar, anlam ve işlev, kurallar, stratejiler ve sosyal kavramdır (Dijk, 1997, s. 29-30-31).

Söylem analizine konu olan metinler, ele alındıkları haliyle oluşturulan ilk halleri olarak kabul edilmektedir. Söylem; yerel, küresel, sosyal ve kültürel içeriklerin yapısal bir parçasıdır. Metinler birçok yönüyle bağlamsal içeriklerini yansıtmaktadır. Bu içerikler grupların sosyal rolleri, hedefleri, sosyal bilgileri, değer ve normları, kurumsal ya da organizasyonel yapıları içermektedir. Bu nedenle metnin doğal yapısının yanında içeriğin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Söylemi oluştururken grup üyelerinin sosyal eylemleri de dikkate alınması gereken bir diğer öğedir. Gerek bireysel gerekse de grup metinleri bir grubun, kurumun ya da kültürün temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisinden güçsüz bir grubu etkilemek ya da kendisinden güçlü bir gruba karşı gelmek için bir topluluk tarafından üretilen söylemlerin etkileri söylem analizinin ayrılmaz bir parçasıdır. Van Dijk'ın söylem çözümlemesinde ele aldığı vurgu alanlarından biri ise söylemin anlamı ve işlevidir. Bu bağlamda Dijk (1997, s. 31), bir metinde anlamı ararken “Kişi bu cümleyi söylerken ne anlatmak istiyor?”, “Mevcut içerik bağlamında bu ne anlama geliyor?” ve “Bu cümle neden söylenmiş?” sorularını metne yöneltmemiz gerektiğini belirtmektedir.

Van Dijk'ın haber çözümlemesinde metin 3 ayrı yapıda ele alınmaktadır: Makro yapı, süper (şematik) yapı ve mikro yapı. Makro yapıda metnin başlıklar, manşetler, giriş cümlesi gibi unsurları tematik yönden ele alınmaktadır. Bu aşamada, öncelikle metnin genel konusu analiz edilmektedir. Süper ya da şematik yapıda ise haber öğelerinin sırasıyla nasıl düzenlendiği, bir haberin nasıl oluşturulduğu incelenmektedir. Son olarak mikro yapıdaysa, haber metninde anlamın nasıl kurulduğu biçim ve retorik bağlamında analiz edilmektedir (Dijk, 1988: Dijk, 1997).

**Tablo 1.1**

*Van Dijk'ın Metin Çözümleme Modeli (Çobanoğulları ve Koçak, 2021, s. 459)*

| Metinde İncelenen Yapı | İncelenen Genel Yönler | İncelenmesi Gereken Birimler                      |
|------------------------|------------------------|---------------------------------------------------|
| Makro Yapı             | Tematik                | Başlıklar<br>Manşetler<br>Giriş cümlesi/paragrafi |

|                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| (Metnin genel konusunu ifade eder. Metin daha geniş ve soyut bakış açısıyla değerlendirilir.)                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                              | Anahtar sözcükler (mevcut ise)<br>Özet (mevcut ise)<br>Tematik sözcük ve cümleler (mevcut ise)                                                                                                                                                                                                                  |
| Süper Yapı<br>(Haber öğelerinin sırasıyla nasıl düzenlendiğini ifade eder. Metnin parçalarının nasıl haber haline getirildiğini ortaya koyar.)               | Şema                                                                                                                                                                                                                                                                         | Giriş<br>(Başlık, Özet, Giriş Paragrafı)<br>İçerik/Gelişme<br>Kapanış/Sonuç                                                                                                                                                                                                                                     |
| Mikro Yapı<br>(Söylemin fiilen ve doğrudan ifade edilen yapılarını temsil eder. Yerel ve basit düzeydeki unsurları (sözcük, cümle, zamir, isim vb.) kapsar.) | Anlam<br>(Metinde anlatılanlar ne anlama geliyor?)<br>Sözdizimi<br>(Metindeki öğeler nasıl bir araya geldi? Anlatılmak istenenler nasıl meydana getirildi?)<br>Biçim<br>(Metindeki sözcük seçimi nasıldır?)<br>Retorik<br>(Anlatılanlar hangi yol ve tekniklerle aktarıldı?) | Arka Plan, Ayrıntılar, Ön varsayımlar, Niyet, Amaç<br>Cümle şekli, Bağdaşıklık, Bağlılık<br>(Dilbilgisel+Sözcüksel), Referanslar, Tutarlılık, İsimleştirmeler, Cümleler, Sözcükler, Önergeler, Zamirler<br>Sözcük Seçimleri<br>Görsel Unsurlar, Metaforlar, İfadeler, Dil stili, Etkilemeler, Değişler, Sayılar |

Haberlerde söylem oluşturulurken metinlerin yanı sıra fotoğraflar da büyük önem taşımaktadır. Fotoğrafın “kanıt olma” özelliği kimi zaman oluşturulmak istenilen bir temsilin gücünü arttırmada yazılı metnin destekleyici unsuru kimi zaman da temsili tek başına oluşturabilen ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma bağlamında haber metinlerinin çözümlemelerinin yanı sıra haber fotoğrafları da çözümlemeye dahil edilmiştir. Haberlerde kullanılan fotoğraflar Roland Barthes’ın göstergebilimsel çözümlemede düzanlam-yananlam analizi ile analiz edilmiştir (Erol, 2023, s. 68-69).

Bu çalışmada da seçilen haber metinleri analiz edilirken, Van Dijk’ın haber çözümleme modeli temel alınmıştır. Haber metinleri makro, süper ve mikro yapıları bağlamında incelenmiştir. Haberde anlamı yaratmada metin ve fotoğraf birlikte kullanılmaktadır. Bu anlamda çalışmada haber çözümlemelerinin desteklenmesi amacıyla, haberlerde kullanılan fotoğraflar ve görseller de analize dahil edilmiştir. Haber fotoğraflarının ve görsellerinin çözümlemesinde, Barthes’ın görüşlerinden yola çıkılmıştır.

## 4 BULGULAR

Araştırma kapsamında Milliyet, Posta, Türkiye, Yeni Şafak, Birgün ve Evrensel gazetelerinde Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak'ın taciz iddiaları hakkında çıkan tüm haberler taranmıştır. Hasan Ali Toptaş ile ilgili; Milliyet gazetesinde 5, Posta gazetesinde 1, Türkiye gazetesinde 3, Yeni Şafak gazetesinde 2, Birgün gazetesinde 8, Evrensel gazetesinde ise 8 haber olmak üzere toplam 26 haber yapıldığı görülmüştür. İbrahim Çolak ile ilgili ise Milliyet gazetesinde 2, Türkiye gazetesinde 1, Yeni Şafak gazetesinde 1, Birgün gazetesinde 2 ve Evrensel gazetesinde 3 olmak üzere toplam 9 haber çıkmıştır.

Haberlerin eleştirel söylem analizinde van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesinin yanı sıra "Türkiye'deki Gazetelerin İnternet Sitelerinde Çilem Doğan Davası" (Erol, 2021) makalesinin araştırma deseninden yararlanılmıştır. Haberler; haberlerde öne çıkan konular, haberlerde konuşan özneler, sözcük seçimleri ve cümle yapıları, artalan ve bağlam bilgisi ve haber fotoğraf ve görsellerinde anlamın inşası başlıkları altında analiz edilmiştir.

### 4.1 Haberlerde Öne Çıkan Konular

Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlere bakıldığında haberlerin Toptaş'ın çalıştığı yayınevlerinin kendisiyle ilişkisini kesmesi, Toptaş'a yöneltilen taciz iddialarına verdiği cevaplar ve kendisine verilen ödülün iptali üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Birkaç gazetede ise az sayıda haberde bizzat Toptaş tarafından tacize uğramış kadınların beyanları ve #MeToo hareketi bağlamında Toptaş'ın taciz haberlerine yer verilmiştir. İbrahim Çolak ile ilgili yayımlanan haberlere bakıldığında, *Posta* hariç 6 gazetede toplam 9 haber olduğu gözlemlenmiştir. Bu haberlerin konuları İbrahim Çolak'ın intiharı üzerine yoğunlaşmaktadır. Haberlerde taciz iddialarına yer verilmekle birlikte başlık düzeyinde yazarın vefatı öne çıkarılmaktadır. Gazetelerde Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak hakkında çıkan haberlerin başlıkları şu şekildedir:

**Tablo 1.2 Gazete Haber Başlıkları**

|                  | <b>Hasan Ali Toptaş</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <b>İbrahim Çolak</b>                                                                   |
|------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Milliyet</b>  | <p>“TGC, Toptaş’ın Simavi ödülünü iptal etti”</p> <p>“Son dakika... Tacize uğrayan kadınlar konuştu! Kanıtlar derimin altında”</p> <p>“Edebiyat dünyasında MeToo Hareketi”</p> <p>“Hasan Ali Toptaş’ın kadınlardan özür dilemesi yeterli olacak mı?”</p> <p>“Everest, Toptaş ile yollarını ayırdı”</p> <p>“Cinsel tacize skandal savunma”</p> <p>“Sözün bittiği yer! Taciz iddialarının odağındaki Hasan Ali Toptaş Milliyet’e konuştu”</p> <p>“Çizilen sınırın ihlali tacizdir”</p>                                                                                                                                                                                                                 | <p>“Edebiyat dünyasında MeToo Hareketi”</p> <p>“Yazar İbrahim Çolak, intihar etti”</p> |
| <b>Posta</b>     | <p>“Tacizle suçlanan yazar Hasan Ali Toptaş konuştu”</p> <p>“Yazar Hasan Ali Toptaş taciz iddialarını kabul etti, özür diledi”</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                        |
| <b>Türkiye</b>   | <p>“Edebiyat dünyası taciz iddialarıyla sarsıldı. Ünlü yazar Hasan Ali Toptaş’a 20 kadından suçlama”</p> <p>“Taciz iddialarıyla gündeme gelen yazar Hasan Ali Toptaş’a verilen ödül geri alındı”</p> <p>“Yazar Hasan Ali Toptaş özür diledi”</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                        |
| <b>YeniŞafak</b> | <p>“Tacizci yazarlara yayınevlerinden rest: Everest ve İletişim Yayınları Hasan Ali Toptaş ve Bora Abdo ile yollarını ayırdı”</p> <p>“Yirmiden fazla kadının tacizle suçladığı Hasan Ali Toptaş özür diledi”</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>“İbrahim Çolak hayatını kaybetti”</p>                                               |
| <b>Birgün</b>    | <p>“Hasan Ali Toptaş’a verilen bir ödül geri alınıyor”</p> <p>“Yapı Kredi Yayınları’ndan Hasan Ali Toptaş açıklaması: Gündemimizde değil”</p> <p>“Hasan Ali Toptaş taciz özrünü geri alıp ‘vicdanım rahat’ dedi!”</p> <p>“Hasan Ali toptaş’ın filmi de iptal edildi”</p> <p>“Yazar Hasan Ai Toptaş’tan taciz özrü”</p> <p>“TGC, Hasan Ali Toptaş’a verilen ödülü iptal etti”</p> <p>“TRT 2, Hasan Ali Toptaş’ın konuk olduğu programı yayından kaldırdı”</p> <p>“Everest Yayınları, Hasan Ali Toptaş ile yollarını ayırdı”</p>                                                                                                                                                                       | <p>“Yazar İbrahim Çolak yaşamına son verdi”</p>                                        |
| <b>Evrensel</b>  | <p>“Everest taciz vakaları ifşa edilen yazar Hasan Ali Toptaş ile yollarını ayırdı”</p> <p>“Hasan Ali Toptaş ‘yargı’ya sığındı, kadınlardan yanıt geldi: Korkmuyoruz”</p> <p>“Hasan Ali Toptaş’ın romanından uyarlanacak filmin çekimleri iptal edildi”</p> <p>“İletişim Yayınları, taciz vakası ifşalanan Bora Abdo ile ilişkisini kesti”</p> <p>“Kadın Yazarlar Derneği: Kadın beyanı esastır”</p> <p>“Bir savunma eylemi: Ifşa”</p> <p>“TGC, Hasan Ali Toptaş’a 2013’te verilen Sedat Simavi Edebiyat Ödülü’nü iptal etti”</p> <p>“62 kadın örgütünden ortak açıklama: Mücadelemizden asla geri adım atmayacağız”</p> <p>“İstanbul Barosu: Taciz ve cinsel saldırıları ifşa etmek bir haktır”</p> | <p>“Yazar İbrahim Çolak yaşamına son verdi”</p>                                        |

*Milliyet* Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayımladığı haberlerde yazarın taciz suçlamaları sonrasında edebiyat dünyasında kaybettiği itibarını haber başlıklarına taşımıştır. Edebiyat dünyasında prestiji olan Sedat Simavi ödülünün kendisinden geri alınması ve yayınevlerinin kendisiyle çalışmayı sonlandırması gazetenin haberlerinde öne çıkan konular olarak gözlemlenmektedir. Demirören grubuna ait olan ve liberal olarak kabul edilen gazete, Hasan Ali Toptaş hakkında “Cinsel tacize skandal savunma”, “Çizilen sınırın ihlali tacizdir” gibi başlıklarla kadınların uğradığı tacizin karşısında durduğunu belli eden başlıklar atarken, İbrahim Çolak ile ilgili daha çekimser bir tavır sergilemektedir. Çolak’a taciz iddiaları ile ilgili yalnızca “Edebiyat dünyasında MeToo Hareketi” başlıklı haberinde Hasan Ali Toptaş ile birlikte yer vermiş, bunun dışında sadece yazarın ölüm haberini “Yazar İbrahim Çolak, intihar etti” başlığıyla haberleştirmiştir.

*Posta* gazetesine bakıldığında taciz iddialarıyla ilgili sadece iki haber yayımladıkları bu haberlerin ise sadece Hasan Ali Toptaş hakkında olduğu görülmektedir. “Tacizle suçlanan yazar Hasan Ali Toptaş konuştu”, “Yazar Hasan Ali Toptaş taciz iddialarını kabul etti, özür diledi” başlıklarla yazarın taciz haberlerine yer vermiştir. İbrahim Çolak ile ilgili haber yayımlamamıştır.

*Türkiye* de aynı şekilde İbrahim Çolak ile ilgili haberlere yer vermezken, Hasan Ali Toptaş’la ilgili ise 3 haber yayımlamıştır. “Edebiyat dünyası taciz iddialarıyla sarsıldı. Ünlü yazar Hasan Ali Toptaş’a 20 kadından suçlama” başlığına bakıldığında gazetenin, tacizi iddia düzeyinde bırakan, Hasan Ali Toptaş’ı suçlanan mağdur olarak ele alan bir söylem inşa ettiği görülmektedir. *YeniŞafak* gazetesi İbrahim Çolak ile ilgili sadece ölüm haberini verirken Hasan Ali Toptaş ile ilgili toplam iki haber yayımlamış ikisinde de yazarın karşısında yer almıştır. “Tacizci yazarlara yayınevlerinden rest: Everest ve İletişim Yayınları Hasan Ali Toptaş ve Bora Abdo ile yollarını ayırdı” başlıklı haberinde görüldüğü gibi yazarı “tacizci” olarak adlandırmaktadır. İncelenen tüm gazeteler içerisinde bu ifadeyi başlığına taşıyan tek gazete *Yeni Şafak* olmuştur. Ancak ideolojik yanlılığı göz önünde bulundurulduğunda bu söylemi yalnızca, bu tezde “liberal” ya da “postmodern” olarak tanımlanan Hasan Ali Toptaş’ı haberlerinde kullanmış, İbrahim Çolak’ın haberini “İbrahim Çolak hayatını kaybetti” başlığıyla vermiştir.

Muhalef gazetelere baktığımızda sadece *Evrensel* gazetesinin Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerde #MeToo hareketi bağlamında daha ayrıntılı ve bağlamıyla ele alınan haberler

görmemizin yanı sıra yine bu gazetelerde de İbrahim Çolak ile ilgili haberlerin diğer gazetelerle benzer olduğu görülmektedir.

*Birgün* gazetesinin haberlerine baktığımızda Hasan Ali Toptaş ile ilgili yine *Milliyet* gazetesinde olduğu gibi dilediği özür, yayınevlerinin kendisiyle ilişkisini kesmesi, ödülünün geri alınması ve iptal edilen projeleri bağlamında haberler yayımladığı görülmektedir. İbrahim Çolak ile ilgili “Yazar İbrahim Çolak yaşamında son verdi” başlığıyla yazarın ölüm haberine yer vermiştir.

*Evrensel* gazetesi incelenen gazeteler arasında #MeToo hareketi bağlamında yaşanan taciz olaylarına artalan ve bağlamıyla yer veren tek gazete olarak bu yaklaşım sonucunda öne çıkmaktadır. Hasan Ali Toptaş’ın ödülünün iptali, yayınevlerinin kendisiyle çalışmayı bitirmesinin yanı sıra 6 gazete arasında sadece *Evrensel*, haberlerinde kadın örgütlerine ve kadına yönelik şiddete yer vermiştir. Özellikle #MeToo hareketi bağlamında “İstanbul Barosu: Taciz ve cinsel saldırıları ifşa etmek bir haktır” ve “Bir savunma eylemi: Ifşa” gibi başlıklarla kadına yönelik tacize karşı yürütülen yeni eylemleri haberlerine taşımıştır.

Haberlerde öne çıkan konulara baktığımızda, Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak’ın taciz haberleriyle ilgili öne çıkan temalarda yalnızca *Evrensel* gazetesinde, olayların kadın hareketiyle ve bu tez bağlamında özellikle #MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle bağlamını ortaya koyulduğu görülmektedir. Gazetenin başlık düzeyinde bu bağlama vurgu yapması ve öne çıkarması kadın hareketinin medyada görünürlüğü açısından önem taşımaktadır. Bu öne çıkarma sayesinde okuyucu, başlıktan itibaren yazarların bağlamdan kopuk, münferit olaylar olarak kadına yönelik tacizde bulunduklarını okumamaktadır. Kadına yönelik tacizin sistematik bir sorun olduğunu ve söz konusu olay ve suçlamaların birbirinden bağımsız olmadığını okumaktadır.

#### **4.2 Haberlerde Konuşan Özneler**

Haber metinlerinde söylemin inşasında, haberde kimin konuştuğu ve kimlere özne olarak yer verildiği önem taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında seçilen haber metinlerine; “Kadınlar konuşuyor mu?”, “Haber kadınların yanında mı, erkeklerin yanında mı konumlandırmış kendisini?”, “#MeToo / #SenDeAnlat hareketine nasıl bakıyor?” gibi sorularla haberde konuşan öznelerin kimler olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Milliyet gazetesinde yer alan haberlere bakıldığında açıklamalarına başvuru alan kişi ve kurumların şunlar olduğu görülmektedir: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Pen Yazarlar Derneği Yönetim Kurulu, Leyla Salinger, Pelin Buzluk, Amy Marie Spangler, Ayşe Taşkın, Nazlı Karabıyıkoglu, Aslı Tohumcu, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'ndan psikolog ve sosyal çalışmacı Leyla Soydinç, Pelin Batu, Sema Kaygusuz, Buket Uzuner, Hasan Ali Toptaş.

Milliyet gazetesi haberlerinde Hasan Ali Toptaş tarafından tacize uğradığını beyan eden tüm kadınların görüşlerine ve açıklamalarına yer vermiştir. “Son dakika... Tacize uğrayan kadınlar konuştu! Kanıtlar derimin altında” başlıklı haberinde Pelin Buzluk, Amy Marie Spangler, Ayşe Taşkın ve Nazlı Karabıyıkoglu ile gerçekleştirdikleri röportajda Hasan Ali Toptaş tarafından uğradıkları tacizi bizzat kendi ağızlarından haber metninde doğrudan alıntı olarak yayınlamıştır. Hasan Ali Toptaş'la yaptıkları röportajı yayınladıkları “Sözün bittiği yer! Taciz iddialarının odağındaki Hasan Ali Toptaş Milliyet’e konuştu” başlıklı haberde örnek olarak şu şekilde verilmiştir:

*“Tam da bu sırada Hasan Ali Toptaş’tan Milliyet’e konuşma talebi geldi. Biz de gazetecilik ilkeleri gereği kendisine taciz iddialarıyla ilgili merak edilen tüm soruları sorduk. Toptaş’ın ilk gün sonrası “eril faillik” tanımını kullandığı özrünün aslında bir özür olmadığını öğrenmiş olduk bu söyleşiyle. Kadının beyanı esaslı konusunda yaptığı yorumlar, tacizi ‘çayını ben getireyim’ gibi bir cümleye indirgemesi ise bizim için kabul edilebilir ifadeler değil. “Kimseyi taciz etmedim, vicdanım rahat” diyen Toptaş, konuyu yargıya taşıyacağını söylüyor. Şimdi sözün bittiği yerdeviz: Son karar yargının, Toptaş’ın samimiyetiyle ilgili karar ise okurun.” ifadelerine yer vermiştir. (http-9)*

Bu ifadeden anlaşılacağı gibi haber metninde tacize uğrayan kadınları haklı gören, kadın hakkı savunucusu bir söylem kullanılmıştır. Bunun yanı sıra gazetede “Çizilen sınırın ihlali tacizdir” başlıklı haberde, Hasan Ali Toptaş’ın taciz suçlamaları Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nı temsilen kadın bir psikolog ve sosyal çalışmacı Leyla Soydinç’in görüşleriyle haber yapıldığı gözlemlenmektedir. Haberde kadına yönelik taciz olayları, haberde konuşan özne bağlamında alanında profesyonel ve kadın hakkı savunucusu dernek temsilcisi kadın kaynak olarak yer almaktadır.

Posta gazetesine haberin öznesi bağlamında baktığımızda, Hasan Ali Toptaş’la ilgili yapılan iki haberde de biri Hürriyet, bir diğeri Milliyet’te yayınlanan Hasan Ali Toptaş röportajlarını haberleştirdikleri görülmektedir. Gazetenin çoklu kaynak kullanmadığı görülmektedir. Bu haberlerde hem Hasan Ali Toptaş’ın röportajını hem de tacize uğradıklarını açıklayan Pelin Buzluk ve Aslı Tohumcu’nun röportajlarını doğrudan alıntı

olarak verdikleri görülmektedir. Gazetede ayrıca diğer isimlere ek olarak, tacize uğrayan kadınlara desteğini açıklayan bir başka kadın yazar Nermin Yıldırım'ın da görüşlerine yer verilmiştir. *Posta* gazetesinin haberde konuşan öznelere doğrudan alıntı yoluyla konuşturduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca haber girişinde ya da ara başlıklarda da gazetenin kendi görüşü sayılabilecek cümlelere yer verilmemiştir:

*“Sosyal medyada yaptığım açıklama yanlış anlaşıldı”*

*“Kadının beyanı esastır ama...”*

*“Katil bile kafasında öldürme gerekçesini oluşturur”*

*“Beni yok ettiklerinde birileri rahat edecek, bunu anladım” (http-10)*

Gazetenin doğrudan alıntı kullanması ve tarafların her birine eşit alan vermesi, *Milliyet* gazetesinin aksine, yaratmak istediği anlamın inşasını kurarken sözüne başvurduğu konuşanlara yer vermiştir.

*Türkiye* gazetesinin haber kaynakları şunlardır: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Everest Yayınevi, Pelin buzluk, Hasan Ali Toptaş. *Türkiye* gazetesinde Hasan Ali Toptaş ile ilgili yapılan 3 haberde, kadınların beyanları tırnak içinde, doğrudan alıntı yoluyla verilmiştir. Hasan Ali Toptaş'ın tacizle ilgili özür mesajı da yine doğrudan alıntı olarak haber metninde yer bulmuştur. Bunun dışında haber metinlerinde Hasan Ali Toptaş'a yönelik eleştiri olarak verilecek ödüllerin iptali ve Everest yayınevinin kendisiyle çalışmayacağı açıklamalarının verildiği görülmektedir. Gazetede haber öznesi bağlamında taraflardan birine yakınlık dikkat çekmemektedir.

*Yeni Şafak* gazetesi Hasan Ali Toptaş'la ilgili iki haber yayımlamıştır. *Posta* gazetesinde olduğu gibi, *Yeni Şafak* gazetesinin de çoklu kaynak kullanmadığı dikkat çekmektedir. Gazetenin yayımladığı haberlerdeki öznelere bakıldığında taciz suçlamalarında bulunan kadınların ayrıntılı açıklamaları verilmemekle birlikte yalnızca yaptıkları suçlamalara yer verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Hasan Ali Toptaş'ın özrünü ve Everest yayınevinin kendisiyle çalışmayacağı açıklamasına haberde yer verdiği görülmektedir. Gazete, Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberleri ayrıntılı bir şekilde ele almamış, kısa beyanlarla sınırlı tutmuştur.

*Birgün* gazetesine bakıldığında haberin öznesi olarak yer alanlar şunlardır: Mersin Ticaret Odası, Everest Yayınları, Yapı Kredi Yayınları, yapımcı Müge Büyüktalaş ve Ali Aydın, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Hasan Ali Toptaş. Gazete yoğunluklu olarak Hasan Ali

Toptaş’a yöneltilen taciz suçlamalarının ardından gelişen olaylarla ilgili haberler yayımlamıştır. Everest ve Yapı Kredi Yayınları gibi yazarla çalışmama kararı aldığını bildiren yayınevleri, kendisine verilen ödülü geri alan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ya da verilecek ödülü iptal eden Mersin Ticaret Odası gibi kurumların kamuoyu açıklamalarını doğrudan alıntı olarak vererek konuyu haberleştirmiştir. Bunun yanı sıra Hasan Ali Toptaş’ın *Milliyet* gazetesine verdiği röportajı ayrı bir haber olarak yayımlamıştır. *Birgün* gazetesi Hasan Ali Toptaş’ın tacizle suçlanmasıyla ilgili haberlere yer vermesinin yanı sıra, haber metinlerinde kadınların beyanlarına doğrudan ya da dolaylı olarak yer vermemesi dikkat çekmektedir.

*Evrensel* gazetesi araştırma kapsamında incelenen gazeteler içerisinde, #MeToo / #SenDeAnlat hareketi bağlamında kadın hakları savunucularına ve taciz beyanlarında bulunan kadınların kendilerine haberin öznesi olarak neredeyse yayımladığı her haberde yer veren tek gazete olarak öne çıkmaktadır. Gazetenin haberde yararlandığı kaynaklara bakıldığında; İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi, İletişim Yayınları, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, aralarında Ankara Kadın Platformu, Antalya Feminist Kolektif, Antikapitalist Kadınlar, Bartın Kadın Platformu, Eğitim-Sen’li Kadınlar, Halkevciler Kadınlar, İletici Kadınlar Meclisi gibi platformların bulunduğu 62 kadın örgütü, Everest Yayınları, Pelin Buzluk, Amy Marie Spangler, Nazlı Karabıyıkoglu, Aslı Tohumcu, Hasan Ali Toptaş görülmektedir. *Evrensel* gazetesi, kadın hakları savunuculuğu bağlamında kadın örgütlerine haberin öznesi olarak yer veren tek gazete olmasıyla da araştırmada dikkat çekmektedir.

İbrahim Çolak ile ilgili yayımlanan haberlere bakıldığında yalnızca *Milliyet* gazetesinin “Edebiyat dünyasında MeToo Hareketi” haberinde yazara; Hasan Ali Toptaş, Bora Abdo gibi tacizle suçlanan diğer yazarlarla birlikte yer verdiği görülmektedir. Böylece haberin #MeToo / #SenDeAnlat ile bağlamı kurulduğu dikkat çekmektedir. *Posta* ve *Türkiye* gazetelerinde İbrahim Çolak ile ilgili hiçbir haber yayımlanmamıştır.

*Yeni Şafak* ve *Evrensel* gazetesi yazarın intihar haberini ajanslardan aldıkları haliyle yayımlarken İbrahim Çolak ile ilgili haberin öznesi bağlamında farklı haber yapan tek gazete *Birgün* gazetesi olarak karşımıza çıkmaktadır. *Birgün* gazetesinin, yazarın intihar haberini diğer gazetelerle aynı söylemle vermesinin yanı sıra haberin sonuna AKP eski Milletvekili Aydın Ünal’ın ve *Yeni Şafak* köşe yazarı İsmail Kılıçarslan’ın yazarla ilgili attığı başsağlığı tweetlerine haber metninde yer verdiği dikkat çekmektedir. Böylece

haberde, İbrahim Çolak ile AKP arasında ideolojik olarak ilişki kurulmaktadır. Yazarın, iktidarla yakınlığı bağlamı öne çıkarılmaktadır.

#### 4.3 Sözcük Seçimleri ve Cümle Yapıları

Araştırılan gazetelerdeki sözcük seçimleri ve cümle yapılarına bakıldığında gazetelerin ideolojik yanlılıklarıyla paralel metinler yayımladıkları görülmektedir. Kadına yönelik tacizin, gazetelerin genel olarak hassas oldukları bir konu olduğu görülmektedir. Haberlerde, toplumun üzerinde uzlaşa sağladığı bir konu olması sebebiyle taciz karşıtı bir söylem kullandıkları görülmektedir.

*Milliyet* gazetesinin haberlerine bakıldığında; kadın hakları savunusu bağlamında popüler olmuş sloganlardan “Yalnız Değilsin!” ve “Uykularınız Kaçsın!” ifadelerini haberlerinde ara başlığa taşıdıkları görülmektedir. “Cinsel taciz”, “taciz”, “cinsel saldırı” gibi tanımlamaları haberlerinde sıklıkla kullanmıştır. Bunun yanı sıra haberlerin genelinde #MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle bağlantı kurulan söylemler olduğu görülmektedir. Gazete, Hasan Ali Toptaş özelinde yazılan haberlerde “Bizdeki Metoo”, “ifşa” gibi sözcük seçimleri ve haberin içeriğinde edebiyat dünyasından yazarlar ve hatta medya sektörünü de dahil ederek kadınların uğradığı tacizin sistematikliğine dikkat çeken haber içerikleri yayımlamıştır. *Posta* gazetesinin de aynı tonda haberler yaptığı söylenebilmektedir. Bunun nedeni gazetenin, *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetesinin Hasan Ali Toptaş ile yaptığı röportajı doğrudan yayınlamasıdır.

*Türkiye* ve *Yeni Şafak* gazetelerine baktığımızda Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayımladıkları haberlerde sözcük seçimleri arasında şunlar görülmektedir: “taciz iddiaları”, “ifşa”, “cinsel taciz, “#MeToo hareketi”. Bu gazeteler yalnızca Hasan Ali Toptaş’la ilgili yayımladıkları haberlerde olayın tüm ayrıntılarına yer vermiş ve kadınların yanında bir tavır takındıklarını belli eden söylemlerde bulunmuşlardır. Burada dikkat çeken *Türkiye* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin sadece Hasan Ali Toptaş haberlerinde kadınların yanında yer almış olmalarıdır. Her iki gazete de haber metinlerinde “Ben de hareketi başladı”, “Toptaş özür diledi” gibi ifadeleri ara başlıklarına taşımıştır. Ancak, Hasan Ali Toptaş’ın olay sonrası açıklamaları ve iş hayatıyla ilgili gelişmelerine ayrıntılı yer verirken haber öznesinde de değinildiği üzere genelde kurum ve erkeği konuşturan bir söylemle kadınların beyanlarına ayrıntılı olarak yer vermemiştir.

*Birgün* gazetesi Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayımladığı haberlerde taciz suçlamalarını kabul eden, kadınların yanında olduğunu açıkça belli eden bir tavır sergilemektedir. Diğer gazetelerde çoğunluklu olarak “tacizle suçlanan”, “taciz iddialarıyla gündeme gelen” gibi ifadelerle nitelendirilen Toptaş, *Birgün* gazetesinde şu haber cümleleriyle söz konusu iddiaların gerçek olduğu ve fail tarafından da kabul edildiği anlamı yaratılmaktadır:

*“Türk edebiyatının tanınmış isimlerinden Hasan Ali Toptaş, geçmişte çok sayıda kadına cinsel saldırı ve tacizde bulunduğu iddiasıyla gündeme geldi. Toptaş suçlamaları reddetmedi ve özür dilediği belirten bir açıklama yaptı.”* (http-11)

*“20’ye yakın kadını taciz ettiğini itiraf eden yazar Hasan Ali Toptaş’ın ‘Kuşlar Yasına Gider’ adlı romanının film haline getirilmesi projesi iptal edildi.”* (http-12)

Gazete kendi görüşünü belli eder biçimde haber dili kullanmış, dolaylı ya da dolaysız aktarım kullanmamıştır. Bunun yanı sıra haberin içinde; “Önce özür diledi, sonra ‘yalan’ dedi” gibi ifadeleri de ara başlıklarla belirgin hale getirdiği görülmektedir. Gazete, neden-sonuç ilişkisi yaratarak olayların gerçek olduğunu haberlerde vurgulamaktadır.

Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerinde #MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle olan bağlamını sözcük ve cümle seçimleriyle en belirgin ortaya koyan *Evrensel* gazetesidir. Gazete başlıklarından itibaren kullandığı “ifşa”, “taciz”, “cinsel saldırı”, “savunma eylemi” gibi ifadeleri haberin ana metninde ayrıntılandırmaktadır. Gazetenin, haberlerinde, ifşanın ne anlama geldiği, cinsel tacizin ne olduğu, kadın hakları bağlamında gerçekleştirilen toplumsal hareketler ayrıntılı bir biçimde yer almaktadır. “Uykularınız Kaçsın”, “Eril failler”, “Asla Yalnız Yürümeyeceksin” gibi kadın haklarını savunur sloganları da haber metinlerinde öne çıkardığı görülmektedir.

İbrahim Çolak ile ilgili yayımlanan haberlere bakıldığında *Yeni Şafak* hariç incelenen tüm gazetelerde Çolak’ın intiharına benzer şekilde yer verildiği dikkat çekmektedir. Yazarın intihar öncesi Twitter üzerinden kendi yaptığı açıklamayı<sup>14</sup> doğrudan alıntı olarak vererek, yazarın intiharını haberleştirmişlerdir.

*Yeni Şafak* gazetesi diğer gazetelerden farklı olarak, İbrahim Çolak’ın haberinde yazarı intiharının dışında taciz suçlamaları başlatan olarak medyada yer alan Leyla Salinger’in

---

<sup>14</sup> “Kendimi böyle bir sona hazırlamamıştım. İyi bir insan olmakta dileğim, başaramadım. Saatlerce, günlerce yazabilirim ancak bu hiçbir şeyi geri getirmez. Ben, şu saatten sonra eşimin, evlatlarımın, dostlarımın yüzüne bakamam. Kimse tamamıyla suçlu değildir lakin başkalarına söylediğim, 'kendimize yakışanı yapalım' düsturunu kendim için tutamamış olmama gerçek bir pişmanlığım var. Beni seven, beni gözetan tüm dostlarıma, hassaten kahrımı çeken eşime ve evlatlarıma hayırla kalın diyorum” (http-13)

Twitter'daki paylaşımını verirken kadının gerçek ismini vermiştir. Metnin devamında “Daha sonra FETÖ ile ilgili paylaşımları sosyal medyada gündem olan kadın paylaşımlarını sildi ve hesabını kapattı.” ifadelerine yer vermiştir. FETÖ bağlamı ile olayı farklı bir yere taşıyarak olması gereken bağlamı bozmaktadır. Böylelikle Leyla Salinger rumuzlu kişinin beyanlarını “doğru olmayan”, kişinin kendisini de itibarsızlaştırmaya yönelik ifadeler tercih etmiştir. Bunun yanı sıra gazetenin, Çolak’ın attığı tweeti yayınlarken verdiği doğrudan alıntı eksiktir. Tweetin ara cümlelerini keserek “Kendimi böyle bir sona hazırlamamıştım. Beni seven, beni gözetten tüm dostlarıma, hassaten kahrımı çeken eşime ve evlatlarıma hayırla kalın diyorum.” şeklinde vermiştir. Bu alıntı tercihinde, yazarın taciz iddialarını kabul ettiği kısmın kasıtlı olarak çıkartılmış olduğu görülmektedir. *Yeni Şafak*’ın İbrahim Çolak’ın yanında bir tavır takınması söz konusudur. Çolak’ın taciz olayıyla ilgili haber metinlerinde yer vermeyi seçtiği bilgiler ve bu bilgileri veriş biçimi de bunu doğrular niteliktedir.

#### **4.4 Artalan ve Bağlam bilgisi**

Olayların neden-sonuç ilişkileri haberlerde artalan ve bağlam bilgisi ile gösterilmektedir. Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak ile ilgili haberlere bakıldığında farklı bağlamlar kurulduğu dikkat çekmektedir.

*Milliyet* gazetesi Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerinde #MeToo / #SenDeAnlat bağlamını kurmuştur. Haberlerde, olayın yanı sıra kadına yönelik taciz genel bir sorun olarak ele almış, konuyu açıklamak için psikolog, kadın örgütleri temsilcileri ve taciz mağduru kadınların beyanlarına yer vererek bağlamı geniş bir yere taşımıştır. Sözcük ve cümle seçimlerinde “ifşa”, “taciz”, “metoo”, “cinsel taciz”, “kadın ‘yok’ demişse yoktur” gibi ifadeleri kullanması olayların kadına yönelik sistematik tacize ve #MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle olan bağlamını kuvvetlendirmektedir.

*Posta* gazetesinde yayımlanan haberlerin *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin Hasan Ali Toptaş’la yaptığı röportajlar olması gazetenin olayı münferit bir olay gibi yansıtmasına neden olmaktadır. Hasan Ali Toptaş’ı ve taciz suçlamasında bulunan kadınları geniş bir bağlama oturmamıştır. Burada suçun kişiselleştirilmesinden söz edilebilmektedir. Olayla ilgili verdiği haberlerde sadece Hasan Ali Toptaş’ın röportajlarını seçmiş olması kadınları anonimleştirmesi olarak yorumlanabilir. Burada olayın öznesi erkek olarak ele alınmış, erkeğin beyanları üzerinden taciz olayı anlatılmıştır.

*Türkiye* gazetesi Hasan Ali Toptaş'la ilgili haberlerinde #MeToo / #SenDeAnlat bağlamını kurmaktadır. Toptaş'a taciz suçlamasında bulunan kadınların beyanlarına yer vermesinin yanı sıra edebiyat dünyasında tacizle suçlanan Bora Abdo gibi diğer yazarlara da haberlerinde yer vererek olayı kişisel suçtan çıkartıp kadınların sektörde sistematik olarak tacize maruz kaldıkları bağlamını kurmuştur. Bu vurguyu yalnızca Hasan Ali Toptaş'ın taciz haberlerinde yapmıştır. İbrahim Çolak ile ilgili haberlerde böyle bir bağlam kurmamıştır.

*Yeni Şafak* gazetesi haber metinlerinde #MeToo / #SenDeAnlat bağlamını tam kurmamaktadır. Sadece Hasan Ali Toptaş'a yöneltilen suçların "Me Too" hareketine benzer bir hareket başlattığını belirterek hareketin Türkiye'de diğer gelişmelerine yer vermemiştir.

*Birgün* gazetesine bakıldığında tek bir haberde Hasan Ali Toptaş'ın taciz suçlamalarına karşı kadınlardan özrüne yer vermiştir. Bunun dışında yazarın iptal edilen ödül ve işlerine odaklandığı görülmektedir. Gazete, eylemin sonuçlarına yönelik haberleştirme yoluna gitmiştir.

#MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle Hasan Ali Toptaş olayının bağlamını en kapsamlı kuran gazete *Evrensel* gazetesidir. Haberlerinde kullandığı "Everest, taciz vakaları ifşa edilen yazar Hasan Ali Toptaş ile yollarını ayırdı", "İletişim Yayınları, taciz vakası ifşalanan Bora Abdo ile ilişkisini kesti", "Bir savunma eylemi: ifşa" ve "İstanbul Barosu: Taciz ve cinsel saldırıları ifşa etmek bir haktır" başlıklarından da anlaşılacağı üzere olayların kişisel olmadığını ve kadın hareketiyle bağlamı tam olarak kuran tek gazete olarak karşımıza çıkmaktadır. Haber metinlerinde de yeni bir toplumsal hareket olarak ifşanın kadına yönelik tacizle mücadeledeki önemine yer vermektedir. Taciz ve cinsel saldırının ne anlama geldiğini uzman görüşlerine başvurarak anlatmaktadır. Hasan Ali Toptaş olayından yola çıkarak edebiyat, sinema, medya, reklamcılık, hukuk vb. birçok alanda yaşanan taciz vakalarına haberlerinde yer vermektedir. Bunun yanı sıra #MeToo / #SenDeAnlat hareketinin Türkiye'de nasıl başladığını ve öncesindeki kadın hareketlerine de değinmektedir. Böylelikle olayların kadın hareketleriyle bağlamını sağlam bir şekilde kurmaktadır. Gazetenin "İstanbul Barosu: Taciz ve cinsel saldırıları ifşa etmek bir haktır" başlıklı haberinde, Türkiye'deki kadına yönelik şiddetin sistematik olarak neden bitirilemediği de hukuksal bağlamıyla verilmiştir:

*“Sözleşmelerin ve kanunların etkin uygulanmaması nedeniyle kadınlar kamusal, toplumsal ve özel alanda uğradıkları şiddeti dile getirmekten korkmakta ve geri durmaktadırlar. Şiddetin önlenmesi ve gerçek korumanın sağlanabilmesi için “Kadının Beyanı Esastır” ilkesi adalet sistemine tam olarak dahil edilmeli, kadının şiddete, tacize, cinsel saldırıya veya tecavüze uğradığı yönündeki beyanı esas alınarak etkin bir soruşturma yapılmalı ve failler en ağır şekilde cezalandırılmalıdır. Bu noktada İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi olarak gerek mevzuatın etkin uygulanması, gerekse adalete erişimin kadınlar için daha kolay hale gelmesi adına tüm gücümüzle mücadele ettiğimizi yinelemekteyiz.” (http-14)*

Böylelikle *Evrensel* gazetesi, kadına yönelik taciz ve şiddetin hukuksal bağlamında değinen tek gazete olarak da araştırmada öne çıkmaktadır.

İbrahim Çolak’la ilgili haberlerdeki artalan ve bağlama bakıldığında *Milliyet*, *Posta*, *Türkiye* ve *Evrensel* gazetelerinde yazarın sadece ölüm haberinin verildiği dikkat çekmektedir. *Milliyet* gazetesinin Hasan Ali Toptaş’ın taciz olaylarını verdiği sadece tek bir haberinde İbrahim Çolak’ın da adını geçirdiği görülmektedir. Bunun dışında sıralanan gazetelerde Çolak’ın tacizle suçlandığı ve intihar ettiği bilgisi haberleştirilmiştir. Çolak’a karşı taciz iddiasında bulunan kadınların beyanlarına da Çolak’la ilgili haberlerde rastlanmamaktadır.

*Yeni Şafak* gazetesi İbrahim Çolak ile ilgili yayımladığı haberlerde bağlamı başka bir yere taşımaya çalışmıştır. Yazara karşı taciz suçlamasında bulunan Leyla Salinger’in gerçek adını vererek, kendisinin FETÖ ile bağlantısı olduğunu iddia etmiştir:

“Twitter’da ‘Leylasalinger’ kullanıcı adlı Avukat Gültennur Batmaz, İbrahim Çolak’a taciz suçlamasında bulunmuştu. Daha sonra FETÖ ile ilgili paylaşımları sosyal medyada gündem olan kadın paylaşımlarını sildi ve hesabını kapattı.” (http-15)

Gazete, bu açıklamayla olması gereken bağlamı bozarak olayı başka bir bağlama taşımaktadır. Tacize uğradığı beyanında bulunan kadının bir suç örgütüyle bağlantılı olduğu söyleyerek Leyla Salinger itibarsızlaştırılmaya çalışılmış ve olaya bir “operasyon” iması eklenmiştir. Böylelikle Salinger’in söylediklerinin doğruluğu da sorgulanabilir hale getirilmektedir.

*Birgün* gazetesi yazarın intihar haberini verirken AKP eski Milletvekili Ünal İbrahim Çolak ve *Yeni Şafak* köşe yazarı İsmail Kılıçarslan’ın başsağlığı mesajlarını kullanmıştır. Böylelikle Çolak’ın iktidarla olan bağlantısına dikkat çekmekte ve AKP eski milletvekili ve *Yeni Şafak* ile ideolojik olarak ilişkisini kurmaktadır.

#### 4.5 Haber Fotoğrafları ve Görsellerinde Anlamanın İnşası

Haberde fotoğraf kullanımı, haber söylemini kuvvetlendirmek ve bu söylemin inşası için önem taşımaktadır. Hangi fotoğrafın seçildiği ve ne şekilde kullanıldığı haberin söylemini çözümlemede yardımcı olmaktadır. Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak ile ilgili haberlere bakıldığında da fotoğraf kullanımının kadına yönelik tacizin haberlerde yer almasını çözümlemede önemli olduğu görülmektedir.

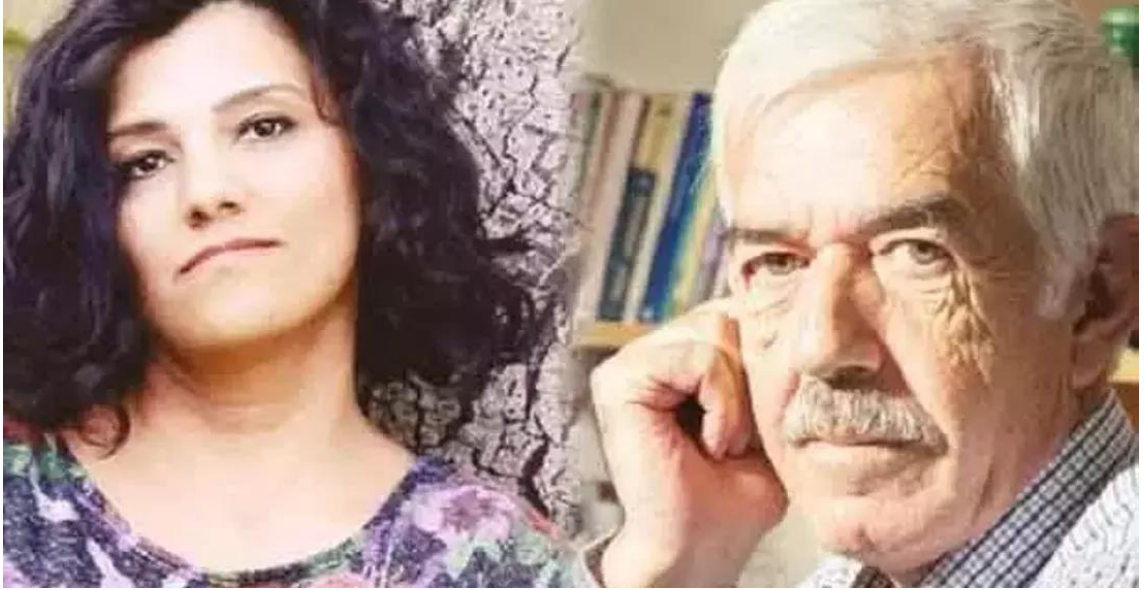
*Milliyet* gazetesi Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayımladığı iki haber dışında tüm haberlerde yalnızca Hasan Ali Toptaş'ın fotoğrafını kullanmıştır. Bir haberde kadına yönelik şiddete karşı temsili bir arşiv fotoğrafa yer vermiş, bir haberde de tacize uğradığını beyan eden kadınlardan biri olan Pelin Buzluk'un fotoğrafını kullanmıştır. Kadınların fotoğraflarının kullanılmaması, haberin öznesi olarak kadının tam temsil edilmemesine neden olmaktadır. Haber metinlerinde kadınların adı geçse de fotoğraflarının yer almamaktadır. Haber metinlerinde de olduğu gibi fotoğraflarda da kadınlar arka plana atılmaktadır.



**Görsel 4.1.** *Milliyet* gazetesi 16.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-16>)



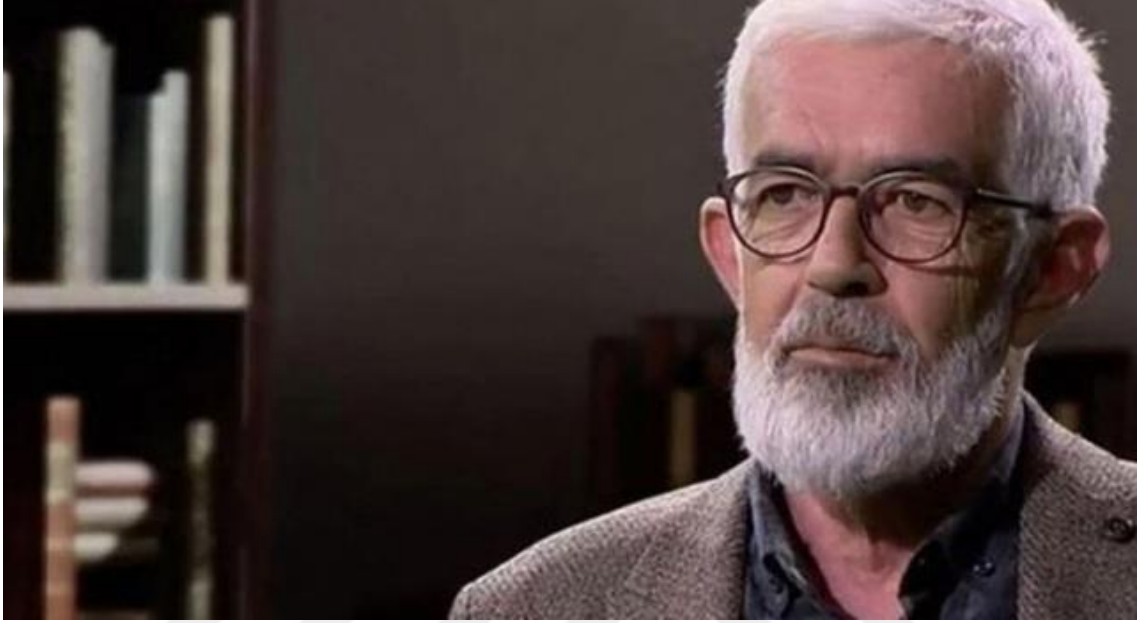
**Görsel 4.2.** *Milliyet gazetesi 13.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-17>)*



**Görsel 4.3.** *Milliyet gazetesi 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-18>)*

*Posta* gazetesi de haber fotoğrafı olarak *Milliyet* gazetesinin kullandığı Hasan Ali Toptaş Pelin Buzluk fotoğraflarının aynısını kullanmıştır. Gazetenin Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayınladığı haberler de *Milliyet* ve Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayınladığı haberler de *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetesinden almış olduğu röportajlardır. Fotoğraf seçimlerinde de kaynak olarak kullandığı gazetelerin seçimlerinden yararlanmıştır.

*Türkiye* gazetesinin de yine haberlerinde aynı fotoğraf seçimlerinde bulunduğu gözlemlenmektedir. Hasan Ali Toptaş'ın profil fotoğraflarını haberlerinde tercih ederken, Pelin Buzluk'un yer aldığı, *Milliyet* gazetesinin kullanmış olduğu fotoğrafın aynısını tek bir haberinde kullanmıştır.



**Görsel 4.4.** *Türkiye* gazetesi 10.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-19>)

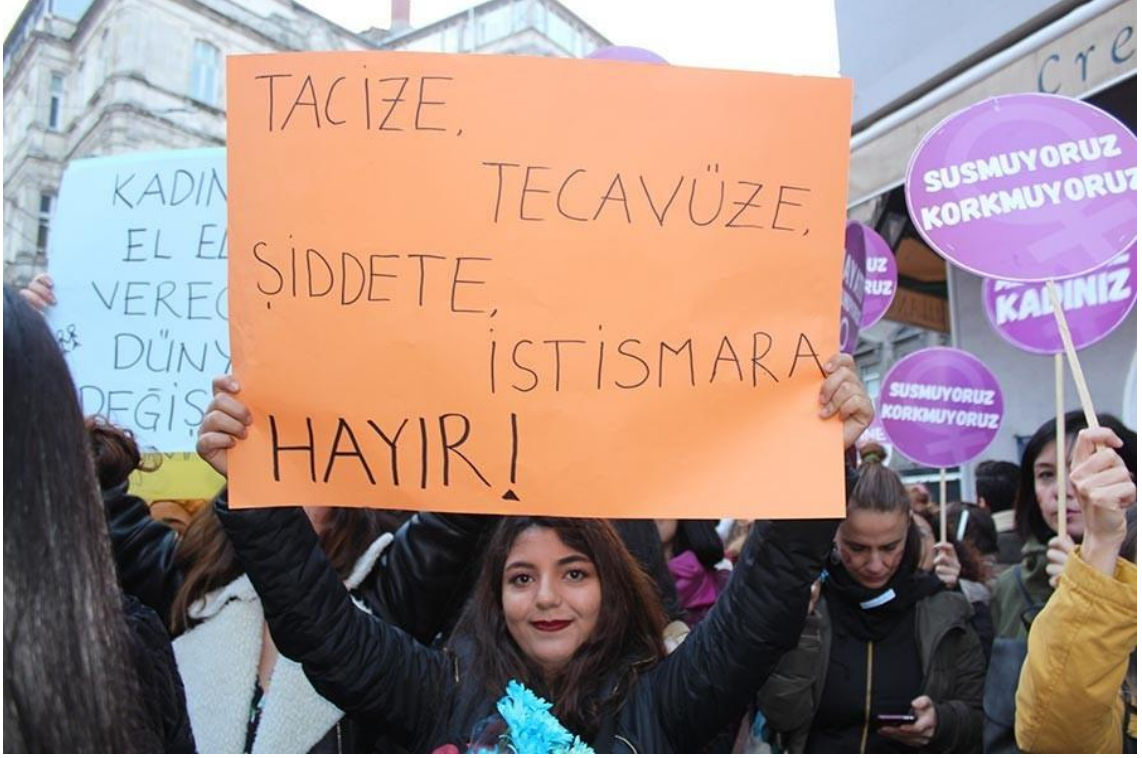
*Yeni Şafak* gazetesi haberlerinde sadece Hasan Ali Toptaş'ın fotoğraflarını kullanmıştır. Olayların #MeToo / #SenDeAnlat hareketiyle bağlamını da kurmayan gazete, fotoğraf seçimlerinde de kadınlara yer vermemiştir. Böylelikle gazetelerin genelinde olduğu gibi kadınları anonimleştirmiştir.



**Görsel 4.5.** *Yeni Şafak gazetesi 9.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-20>)*

*Birgün* gazetesinde Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerin tamamında yalnızca Toptaş'ın fotoğrafı görülmektedir. Haberlerde kadınların fotoğrafları ya da kadına yönelik şiddet ile ilgili temsili arşiv fotoğrafı hiç kullanılmamıştır. Muhalef duruşu olan bir gazetenin #MeToo / #SenDeAnlat hareketinin bağlamını gerek haber metni gerekse de fotoğraflarla kurmamasını dikkat çekmektedir. Gazete, olayı kişisel olarak Hasan Ali Toptaş özelinde vermektedir. Haberlerde kullanılan fotoğraflar diğer gazetelerin seçimleriyle aynıdır.

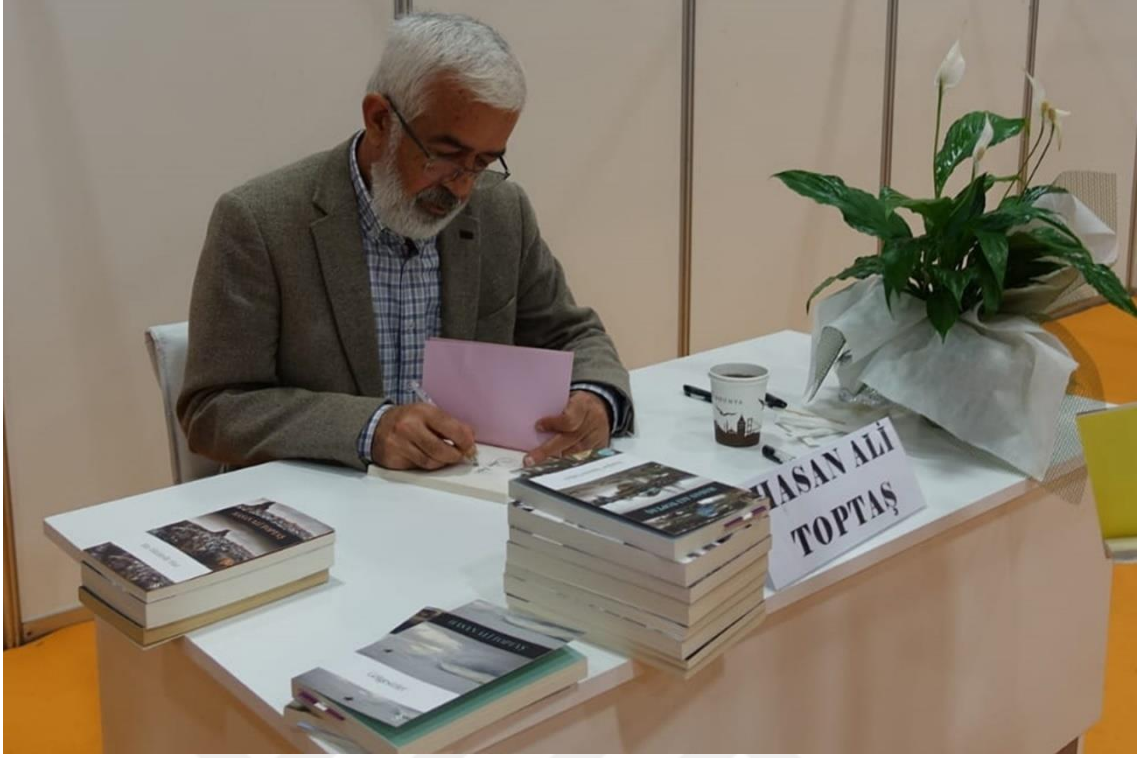
*Evrensel* gazetesi fotoğraf kullanımı bağlamında da diğer gazeteler arasında öne çıkan gazetedir. Haberlerde, Hasan Ali Toptaş'ın fotoğraflarını kullanmasının yanı sıra kadın hareketini öne çıkaran fotoğrafları da kullanmıştır. Ancak bunun yanı sıra olay tarafları kadınların fotoğraflarına haberlerde yer vermediği gözlemlenmiştir. Bu durum gazetenin anlam inşasında kurduğu bağlamla birebir örtüşmektedir. Olayın münferit değil sistematik bir sorun olduğu önermesini desteklemektedir.



**Görsel 4.6.** Evrensel gazetesi 14.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-21>)



**Görsel 4.7.** Evrensel gazetesi 11.12.2020 tarihli haber görseli (<http-22>)



**Görsel 4.8.** *Evrensel gazetesi 15.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-23>)*

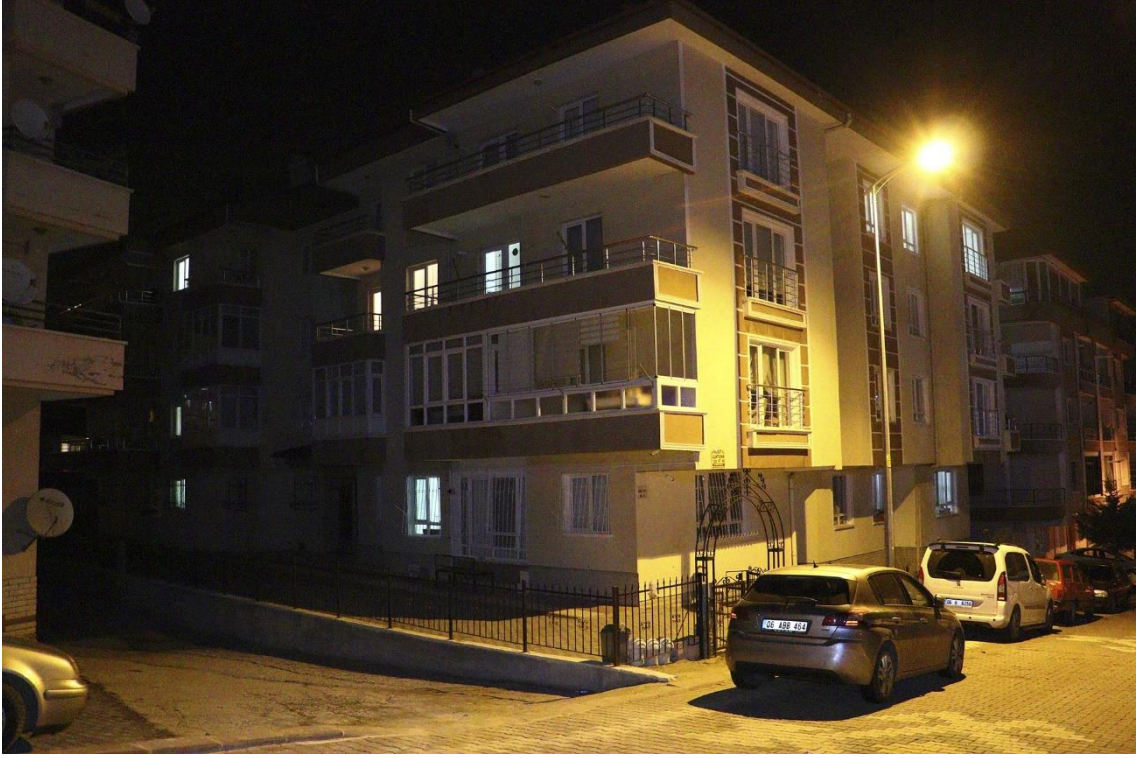
İbrahim Çolak ile ilgili yayımlanan haberlere bakıldığında tüm gazetelerin yalnızca İbrahim Çolak'ın fotoğrafını kullandığı görülmektedir. Çolak'ın intihar etmiş olmasının, ölüm konusundaki kültürel gerekçeler göz önüne alındığında, basını etkilemiş olabileceği söylenebilir. Taciz iddialarına ayrıntılı yer verilmemesine neden olmuştur. Haberlerdeki fotoğraf seçimlerinde de yazara yöneltilen taciz suçlarının yok sayılması dikkat çekmektedir.



**Görsel 4.9.** *Milliyet gazetesi 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-24>)*



**Görsel 4.10.** *Yeni Şafak gazetesi 12.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-25>)*



**Görsel 4.11.** *Evrensel gazetesi 11.12.2020 tarihli haber fotoğrafı (<http-26>)*

## 5 SONUÇ

### 5.1 Sonuç

Bu tezde, Türkiye’deki ulusal gazetelerde #MeToo / #SenDeAnlat hareketi söyleminin ve karşıt söylemin nasıl inşa edildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda örnek olay olarak seçilen Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak’ın taciz suçlamalarının *Milliyet*, *Posta*, *Türkiye*, *Yeni Şafak*, *Birgün* ve *Evrensel* gazetelerinde nasıl yer aldığı analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde Hasan Ali Toptaş ve İbrahim Çolak’ın taciz iddiaları hakkında çıkan tüm haberler taranmıştır. Hasan Ali Toptaş ile ilgili; *Milliyet* gazetesinde 5, *Posta* gazetesinde 1, *Türkiye* gazetesinde 3, *Yeni Şafak* gazetesinde 2, *Birgün* gazetesinde 8, *Evrensel* gazetesinde ise 8 haber olmak üzere toplam 26 haber yapıldığı görülmüştür. İbrahim Çolak ile ilgili ise *Milliyet* gazetesinde 2, *Türkiye* gazetesinde 1, *Yeni Şafak* gazetesinde 1, *Birgün* gazetesinde 2 ve *Evrensel* gazetesinde 3 olmak üzere toplam 9 haber yayımlandığı saptanmıştır.

Haberlerin eleştirel söylem analizinde van Dijk’ın eleştirel söylem çözümlemesinin yanı sıra “Türkiye’deki Gazetelerin İnternet Sitelerinde Çilem Doğan Davası” (Erol, 2021)

makalesinin araştırma deseninden yararlanılmıştır. Haberler; haberlerde öne çıkan konular, haberlerde konuşan öznel, sözcük seçimleri ve cümle yapıları, artalan ve bağlam bilgisi ve haber fotoğraflarında anlamın inşası başlıkları altında analiz edilmiştir.

*Milliyet* gazetesinin haberlerine baktığımızda Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerinde #MeToo / #SenDeAnlat hareketi bağlamını haber başlıklarından itibaren kurduğu görülmektedir. Sözcüm seçimleri ve cümle yapılarında da olayı daha geniş kadın hareketi bağlamına oturtan söylemde haberler yaptığı gözlemlenmiştir. #MeToo / #SenDeAnlat hareketi söyleminin inşa edilmesi bağlamında *Milliyet* gazetesi öne çıkan iki gazeteden biri olmuştur. *Posta* gazetesi haberleri verirken başka bir kaynak kullanarak kendi haber dilini oluşturmaktan kaçınmıştır. *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetesinin Hasan Ali Toptaş röportajlarını doğrudan veriyor olması, olaya ve bu bağlamda #MeToo / #SenDeAnlat hareketine mesafeli durduğunu göstermektedir. Kadına yönelik tacize ilişkin artalanı olan ayrıntılı haberler yayımlanmamıştır.

*Türkiye* gazetesi haberlerinde yer verdiği “taciz iddiaları”, “ifşa”, “cinsel taciz”, “#MeToo hareketi” gibi sözcüklerle olayın bağlamını açıkça kurmaktadır. *Yeni Şafak* gazetesi Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberleri ayrıntılı bir şekilde ele almamış, kısa beyanlarla sınırlı tutmuştur. Gazete, haber metinlerinde #MeToo / #SenDeAnlat bağlamını tam kurmamaktadır. Sadece Hasan Ali Toptaş’a yönetilen suçların #MeToo hareketine benzer bir hareket başlattığını belirterek hareketin Türkiye’de diğer gelişmelerine yer vermemiştir. Burada dikkat çekici olan her iki gazetenin de yalnızca Hasan Ali Toptaş’la ilgili yayımladıkları haberlerde olayın tüm ayrıntılarına yer vermiş ve kadınların yanında bir tavır takındıklarını belli eden söylemlerde bulunmuş olmasıdır.

*Birgün* ve *Evrensel* gazetelerine baktığımızda, *Birgün* gazetesinin Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerde gerek haber başlıkları gerek sözcük seçimleri gerekse de #MeToo / #SenDeAnlat hareketi ile bağlamı kurma konusunda kadınların yanında bir söylem inşa ettiği görülmektedir. Ancak tüm gazeteler içerisinde kadın hareketine duyarlı, #MeToo / #SenDeAnlat hareketinin bağlamını en ayrıntılı ve sağlam kuran gazete *Evrensel* gazetesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazete, Hasan Ali Toptaş ile ilgili yayımladığı haberlerde kadına yönelik tacizin hukuki, sosyolojik, kültürel ve ekonomik boyutuna değinen ayrıntılı haberler yapmıştır. Bu haberlerde uzman görüşlerine yer verirken “taciz”, “ifşa”, “cinsel taciz” gibi kavramların da tanımlamalarının yapılmasına özen göstermiştir. Hasan Ali Toptaş olayının münferit bu olay olmadığı, kadına yönelik tacizin toplumsal bir sorun

olduğuna dikkat çekmiştir. Olayın #MeToo / #SenDeAnlat hareketi ile bağlamının kurulması ve kadın haklarını savunucu bir söylem inşa etmesi bakımından *Evrensel* gazetesinin haberleri bu araştırmada önemli bir yerdedir.

Araştırmada dikkat çeken sonuç gazetelerin İbrahim Çolak ile ilgili yayımladıkları haberlerdir. Tüm gazeteler Çolak'ın sadece intihar olayını haberleştirmiştir. Toptaş'la ilgili ayrıntılı haberler yapılırken, Çolak hakkında “kendisi hakkında taciz iddiaları bulunan” ya da “tacizle suçlanan” yazar ifadeleriyle yalnızca yazarın intihar etmiş olmasına vurgu yapıldığı görülmektedir. Buradan hareketle, Türkiye toplumunun kültürel olarak ölüm konusundaki hassasiyetinin, medyada da yansıması olduğu söylenebilmektedir. Olayın failinin ölmüş olması, taciz suçlamalarının önüne geçmiş olayın bağlamını değiştirmiştir. Çolak'ın ölümünün doğal ölüm olmaması, yazarın intihar etmiş olması da okuyucunun vicdanına seslenen bir ayrıntıdır. Çolak'ın intihar etmiş olmasının, ölüm konusundaki kültürel gerekçeler göz önüne alındığında, basını etkilemiş olabileceği söylenebilir.

Olayla ilgili haberlerde kullanılan fotoğraf ve görsellere baktığımızda haber metinlerini destekledikleri görülmektedir. Haberlerde yaratılmak istenen anlam inşası kullanılan fotoğraf ve görsellerle kuvvetlendirilmiştir. Hasan Ali Toptaş ile ilgili haberlerin fotoğraflarına bakıldığında *Evrensel* gazetesi dışında neredeyse tüm gazetelerin sıklıkla Hasan Ali Toptaş'ın fotoğrafını kullandığı görülmektedir. Bulgular kısmında da ayrıntılı açıklandığı gibi gazeteler Hasan Ali Toptaş'ı öne çıkarmakta kadınları arka planda bırakmaktadır. Burada, olayda ünlü bir yazarın yer almasının haber fotoğrafı seçiminde etkili olduğu söylenebilir. Gazeteler, olayı haberleştirirken Toptaş'ı ortaya çıkarmıştır. Haberlerin içerikleriyle birlikte ele alındığında, bu durum failin ifşa edilmesi olarak da yorumlanabilmektedir. Kadına yönelik şiddet, taciz ya da cinayet haberlerinde genelde “kurban”ın fotoğrafına yer verilip failden açıkça söz edilmezken burada sıklıkla faillerin haber metinlerinde öne çıkarıldığı görülmektedir.

Araştırmanın sonucuna bakıldığında; gazetelerin kadına yönelik tacizle ilgili haberler yaptıkları görülmektedir. Söz konusu taciz olayları Hasan Ali Toptaş ile ilgili olduğunda tüm gazetelerin genel olarak tacize uğrayan kadınların yanında bir söylem inşa ettikleri dikkat çekmektedir. Özellikle sadece *Evrensel* gazetesi kadına yönelik taciz haberlerini en geniş bağlamıyla ele alan gazete olarak öne çıkmaktadır. Gazetenin genel yayın politikasıyla doğru orantılı olarak araştırma ve dosya haberciliği yapıyor olması ve hak

odaklı habercilik anlayışıyla haber üretiyor olması #MeToo / #SenDeAnlat konusunda da yaptığı haberlerle örtüşmektedir.

*Evrensel* gazetesi dışında diğer gazeteler kadın yönelik taciz haberlerinde #MeToo / #SenDeAnlat konusu bağlamında işle de kadına yönelik şiddet ve tacizin geçmişten süregelen sistematik bir problem olduğuna değinmediği, bağlamı güçlü kurmadığı dikkat çekmektedir. *Birgün* gazetesi ise sistematik bir probleme açıkça değinmese de yaşanan taciz olaylarında kadına bakışın hükümet politikalarına paralel bir tavır izlediği eleştirisini getirmektedir. Bunun nedeni gazetelerin ekonomi politik yapısıyla da ilişkili olan yayın politikasıyla açıklanabilir. Araştırma kapsamında muhafazakâr olarak tanımlanan gazetelerin hükümetle olan yakınlığı açık bir şekilde bilinmektedir. Liberal gazetelerin ise -tezin literatür kısmında da ayrıntılı açıklandığı gibi- hükümetle doğrudan bir sahiplik yapısı bulunmasa da ideolojik bağlantıları olduğu bilinmektedir. Bu anlamda gazetelerin sahiplik yapıları ve yayın politikalarının haberlerde ürettikleri söylemleri de beklenen şekilde biçimlendirdiği söylenebilmektedir.

İbrahim Çolak ile ilgili yapılan haberlere bakıldığında, haber metinlerinde Türkiye'nin kültürel ve dini kodları açıkça görülebilmektedir. Araştırma kapsamında incelenen tüm gazeteler, Çolak'ın intihar etmiş olmasını haberleştirirken esas olayın kadına taciz olması yeterince vurgulanmamış ya da yok sayılmıştır. Yazarın suçunu itiraf edip, bundan duyduğu pişmanlıkla intihar etmiş olması, gazetelerin yazara, Hasan Ali Toptaş'a olan yaklaşımlarına karşın, daha ılımlı yaklaşımlarına neden olmuştur.

Bu çalışma Türkiye'de medyanın #MeToo / #SenDeAnlat hareketinin söylem inşasını göstermesi açısından önemlidir. Türkiye'de hareket ile ilgili yapılan güncel çalışmalar literatür taraması ile sınırlıdır. Yapılan olay odaklı çalışmaların ise dijital mecralarda hareketin nasıl yer aldığı konusunu ele alan makaleler olduğu görülmektedir. Bu tez çalışması #MeToo / #SenDeAnlat hareketinin gazetecilik alanında toplumsal cinsiyet bağlamında söylemin nasıl inşa edildiği konusunda da sonraki çalışmalara kılavuz oluşturabilecektir.

Hak odaklı habercilikle ilgili haber analizi çalışmaları literatürde bulunmaktadır. Hak odaklı haber yazımının nasıl olması gerektiğiyle ilgili kılavuzlar da yine akademik ve medya sektörü iş birliğinde oluşturulmuştur. Bu çalışma özelinde, literatür tarandığında kadına yönelik taciz ve şiddet haberlerinde haber yazım kılavuzu eksikliği olduğu

gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, kadına yönelik şiddet olaylarında haber yazımı ve fotoğraf kullanımında, nasıl toplumsal cinsiyete duyarlı dil kullanılması gerektiğiyle ilgili bir kılavuz ihtiyacı hissedilmektedir. Kadına yönelik taciz ve şiddet olaylarının yalnızca üçüncü sayfa olarak adlandırılan polis-adliye haberleriyle sınırlı kalmaması gerektiği, bu haberlerde sistematik bir soruna işaret ettiğinin vurgulanması önemlidir. Bu anlamda, haber metinlerinde konunun bağlamının kurulmasının, haber dilinin vazgeçilmez bir parçası olduğu da ortaya çıkmaktadır.



## KAYNAKÇA

- Abbey, R. (2011). *The Return of Feminist Liberalism*. UK: Acumen.
- Abbot, P.; Wallace, C.; Tyler, M. (2005). *An Introduction to Sociology Feminist Perspectives*. New York: Routledge.
- Aikin, F. Scott (2019). "Deep Disagreement, the Dark Enlightenment, and the Rhetoric of the Red Pill." *Journal of Applied Philosophy*, 36(3): 420-435.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Altyazıfasikül (2019) Susma "Bitsin: Erkeklerle Yapılmayan Setler İstiyoruz." adresinden <https://fasikul.altyazi.net/forum/susma-bitsinin-sesi/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Amin, S., Arrighi G., Frank A. G. ve Wallerstein I. (1993). *Büyük Kargaşa Yeni Toplumsal Hareketlerin Krizi*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Arrighi, G., Hopkins, K. ve Wallerstein I. (2004). *Sistem Karşıtı Hareketler*. İstanbul: Metis.
- Atwater, L. E., Sturm, R. E. Ve Taylor, S. N. (2021). The era of #MeToo and what managers should do about it. *Business Horizons*, 2021(61), 307-318.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan Romana*. İstanbul: Ayrıntı.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (1993). *İrk Ulus Sınıf*. Ankara: Metis.
- Baran, G. A. (2021). Feminizmin Gelişim Serüveni: Dalga Yerine Kuşak Diyelim mi? (Erişim tarihi: <https://kockam.ku.edu.tr/feminizmin-gelisim-seruveni-dalga-yerine-kusak-diyelim-mi-aylin-gorgun-baran/>)
- Berktaş, F. (2011). Feminist Teoride Açılımlar. Y. Ecevit ve N. Karkın (Editörler), *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde. (s. 2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Bora, A. (2005). *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, K. Ç. (2014) "Yeni Toplumsal Hareket Tartışmalarında Amerikan Eklü: Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Fırsatlar Yaklaşımları", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 39. <https://iletisimdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/IKAD/article/view/150> (Erişim tarihi: 19.12.2020)
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis.
- Calhoun, C. (1993). "New Social Movements" of the Early Nineteenth Century, *Social Science History*, 17(3): 385-427.
- Cangöz, İ.; Gönç Şavran, T.; Suğur, S.; Yeşildal, H. (2021). Üçüncü Dalga Feminizm Çerçevesinde İslamcı Kadın Örgütlenmesi ve Kadın Haklarına Yaklaşımları. *Kadın/Woman 2000*. 21(2). 47-71.
- Caunes, S. ve Özdoğan, H. K. (2015). 1960'larda Etnik/Sosyalist Hareket Olarak Kara Panter Partisi. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (12), 165-202.
- Castells, M. (2013). *İşyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler* (Çev: Ebru Kılıç). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Carter Olson, C. (2021). *Narrating resistance: Suffrage, social media, and the Night of Terror*. Routledge.
- Collins R. 2001. Social movements and the focus of emotional attention. In *Passionate Politics*, ed. J Goodwin, JM Jasper, F Polletta. Chicago: Univ. of Chicago Press.

- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Coşkun, K. M. (2006) “Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye’de Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler”, *SBF Dergisi*, 61(1): 67-102.
- Crossley, A. D. (2017). *Finding Feminism: Millenial Activists and The Unfinished Gender Revolution*. New York: New York University Press.
- Crossley, N. (2002). *Making Sense of Social Movements*. Philadelphia: Open University Press.
- Curty, G. (2017). “Capitalism, Structural Crisis and Contemporary Social Movements: An Interview with Immanuel Wallerstein”. *Critical Sociology*, 43(3): 331-335.
- Çakır, S. (2016). Feminizm Ataerkil İktidarın Eleştirisi. H. B., Hekimoğlu (Derleyen), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* içinde (s. 413- 476).
- Çobanoğulları ve Koçak (2021). Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Okuma: Alman Bild Gazetesi Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 38(2), 452-468.
- Dalaman, Z. Ve Demirtaş M. (2022). Türkiye’deki Dizi Sektöründe Dijital Aktivizm Bağlamında Değişen Çalışma Koşulları. *Turkish Studies*, 17(6), 1313-1332.
- della Porta, D. ve Dani, M. (2006) *Social Movements An Indroduction*, UK: Blackwell Publishing.
- della Porta, D. (2008). Research on social movements and political violence. *Qualitative Sociology*, 31 (3): 221-230.
- \_\_\_\_\_ (2009). Social movement studies and political violence. *Transcript of the Lecture at the Centre for Studies in Islamism and Radicalisation (CIR)*. Aarhus: Aarhus University.
- Demiroğlu, T. E. (2014) “Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1): 133-144.
- Dijk, J. V. (1988). *News Analysis: Case Studies of International News in The Press*. Routledge.
- Dijk, J. V. (1988). *News as Discourse*. Routledge.
- Dijk, J. V. (1997). *Discourse as Structure and Process 1*. Londo: Sage Publications.
- Dijk, J. V. (2015). “Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım”. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (ed.). *Söylem ve İdeoloji* içinde (s. 15-97). İstanbul: Su Yayınevi.
- Dildar, Y. (2021). Toplumsal Yeniden Üretim Feminizmi: Birleşik Teori Yaklaşımının Olanakları ve Sınırlılıkları. *Praksis*, (57), 35-56.
- Diner, Ç., Toktaş, Ş. (2010). Waves of feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish women’s movements in an era of globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12(1), 41-57.
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori*. İletişim Yayınları.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. Ayrıntı.
- Eisenstein, Z. R. (1981). The Radical Future of Liberal Feminism. *The American Political Science Review*, 4 (75), 1018-1020.
- Engels, F. (2018). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2007). Karl Marks İnsan, toplum ve iletişim. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Yaz-Güz 2007(25), 199-228). <https://www.irfanerdogan.com/makaleler/son/marxinsan.pdf>
- Ergas, Y. (2005). 1970’lerin Feminizmleri. G. Durby, M. Perrot (Editörler), *Kadınların Tarihi Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru* (2005, ss. 481- 499).
- Erol, D. D. (2021). Türkiye’deki Gazetelerin İnternet Sitelerinde Çilem Doğan Davası. *İlef Dergisi*, 8(2), 381-411. <https://doi.org/10.24955/ilef.1023512>

- Erol, D. D. (2023). Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların Fotoğrafik Temsili: Anadolu Ajansı Örneği. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (2015). "Dil ve İdeoloji". Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (ed.). *Söylem ve İdeoloji* içinde (s. 121-134). İstanbul: Su Yayınevi.
- Fraser, N. (2010). Feminizm, Kapitalizm ve Tarihin Oyunu. (Çev: Gizem Kurtsoy) *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 36 (3), 173-193.
- Fileborn, B. ve Loney-Howes R. (2019). Introduction: Mapping the emergence of #MeToo. B. Fileborn, R. Loney-Howes (Ed.). *#MeToo and the Politics of Social Change* (2019, ss. 1-19). Switzerland: Springer Nature.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy, *Social Text*, 25(26): 56-80.
- Fuchs, C. (2014). *Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş*. Londra: Sage Publications.
- Gardiner, J. K. (1992). Psychoanalysis and Feminism: An American Humanist's View. *The University of Chicago Press Journals*, 2 (17). 437-454.
- Gedik, E. (2020). Dünyada ve Türkiye'de Dijital Feminizm İncelemesi: Gençlerin Dijital Aktivizm Deneyimleri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 123-136.
- Giddens, A. (1999) *İleri Toplumların Sınıf Yapısı*, çev. Ö. Baldık, Birey Yayıncılık.
- Gill, R. ve Orgad, S. (2018). The shifting terrain of sex and power: From the "sexualization of culture" to #MeToo. *Sexualities*, 21(8), 1313-1324.
- Ging, D. (2017). Alphas, betas, and incels: Theorizing the masculinities of the manosphere. *Men and Masculinities*, 22(4), 638-657. <https://doi.org/10.1177/1097184X17706401>
- Gladwell, M. (2010). "Small Change: Why the revolution will not be retweeted." *The New Yorker*. Erişim tarihi 23 Temmuz 2021. <https://www.newyorker.com/magazine/2010/10/04/small-change-malcolmgladwell>.
- Gouldner, A. (1978a) "New Class Project, 1", *Theory and Society*, 6(2), ss. 153-203.
- Gouldner, A. (1978b) "New Class Project, 11", *Theory and Society*, 6(3), ss. 343-389.
- Gotell, L., & Dutton, E. (2016). Sexual violence in the 'manosphere': Antifeminist men's rights discourses on rape. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(2), 65-80. <https://doi.org/10.5204/ijcsd.v5i2.310>
- Grady, C. (2018). The waves of feminism, and why, people keep fighting over them, explained. <https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth>. (Erişim Tarihi: 09.12.2022).
- Gramsci, A. (1999). *Selections From The Prison Books*. Quentin H. ve Geoffrey Nowell S. (Ed.), London: ElecBook.
- Gunning, Jeroen. (2009). "Social Movement Theory and the Study of Terrorism" pp. 156-177, in Richard Jackson, Marie Breen Smyth and Jeroen Gunning, *Critical Terrorism Study: A New Research Agenda*. London: Routledge.
- Hampton, D. (2019). *Surviving R. Kelly*, bölüm 6: Black girls matter [Belgesel Serisi]. Hollywood, FL: Lifetime.
- Hardt, M. ve A. Negri (2004) *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. B. Yıldırım, İAyrıntı Yayınları.

- Hebert, L. C. (2018). Is MeToo Only a Social Movement or a Legal Movement Too. *Employee Rights and Employment Policy Journal*, 22(2), 321-336. [10.2139/ssrn.3236309](https://doi.org/10.2139/ssrn.3236309)
- Henshaw, A. (2023) *Digital Frontiers in Gender and Security*. Great Britain: Bristol University Press.
- Hirata, H., Laborie, F., Le Doare, H. ve Senotier, D. (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* (Çev: Gülnur Acar-Savran). Dipnot Yayınları.
- Holstorm, N. (2012). *Sosyalist Feminist Proje: Teori ve Politikanın Günümüz Okuması, Cilt 1*. Kalkedon.
- Horta Ribeiro, M., Jhaver, S., Schrading, N., & West, R. (2021). The evolution of the manosphere across the web. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 15, 147–158.
- Joyce, M. (2010). Introduction: How to Think About Digital Activism, M. Joyce (Ed.), *Digital Activism Decoded* içinde (s. 1-14).
- Kartal, B. ve Kümbetoğlu, B. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler*. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Katz, Brigit (2018). *Women Stand in gutter for poster parade organized by the Women's Freedom League to promote the suffrage maessage*. [Stok Fotoğraf]. <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/london-exhibit-reveals-stories-forgotten-suffragettes-180968050/>
- Keçeli, D. (2015). *Özgecan Aslan cinayeti: Twitter üzerinden eleştirel bir okuma*. (Yayın Numarası: 524585) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kelly, M. (2017). *Red Pill thinking: A new masculinity or reactionary backlash?* [Conference presentation]. Masculinity Studies Symposium, University of Oxford.
- Keskin, İ. (2014). Amerika'da ve Türkiye'de Kürtaj Politikaları ve Feminizm Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kibar, Sibel (2022). "Pandemi Üzerine İki Senaryo ve Materyalist Bir Yanıt." *ViraVerita E-Dergi*, (15):57-76.
- Kimmel, M. ve Ferber, A. L. (2000). "White Men Are This Nation": Right-Wing Militias and the Restoration of Rural Amerikan Masculinity. *Rural Sociology*, 65(4), 531-678.
- Kornhauser, W. (1959). *The Politics of Mass Society*. Glencoe, III.: The Free Press.
- Lang H. (2019). #Metoo: A case study in re-embodiment information. *Computers and Composition*, 53, 9–20. <https://doi.org/10.1016/j.compcom.2019.05.001>
- Lapan, M. Emily (2023). A pill of many colors: How reddit users contested and negotiated extremist gender-based "Red-pill" ideologies on reddit. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), State University of New York, Department of Communication, Buffalo, (2828639003).
- Lears, T.J. Jackson. (1985). The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities. *The American Historical Review*, 90(3), 567-593.
- Leung, R. ve Williams, R. (2019). #MeToo and Intersectionality: An Examination of the #MeToo Movement Through the R. Kelly Scandal. *Journal of Communication Inquiry*, 43(4), 349-371.
- LGBT History. (tarihsiz). *The lavender menace*. (Erişim Tarihi: 12.12.2022). <https://www.lgbtqhistory.org/lesson/the-lavender-menace/>
- Lyons, Matthew N. 2017. *Ctrl-Alt-Delete: The Origins and Ideology of the Alternative Right*. Somerville: Political Research Associates.

- MacKinnon C. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Metis.
- Mallenbaum, C., Ryan, P. ve Puente, M. (2018). A complete list of the 60 Bill Cosby accusers and their reactions to his prison sentence. *USA Today*.  
<https://www.usatoday.com/story/life/people/2018/04/27/bill-cosby-full-list-accusers/555144002/>
- Marx, K. ve Engels, F. (2008). *Komünist Manifesto*. Can Yayınları.
- McArdle, A. (2017). Women's resistance and the Night of Terror: Revisiting U.S. suffragette incarceration. *Feminist Legal Studies*, 25(2), 183–202.
- McCall, Leslie (1992). "Does Gender Fit? Bourdieu, Feminism, and Conceptions of Social Order." *Theory and Society*, 21(6): 837–867.
- McCann, C. R. ve Kim, S. (2003). *Feminist Theory Reader: Local and Global Perspectives*. Routledge.
- McCarthy, J. ve Zald, M. N. (1977). "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory", *American Journal of Sociology*, 6 (82), 1212-1241.
- Mendes, K., Ringrose, J. ve Keller, J. (2018). #MeToo and the promise and pitfalls of challenging rape culture through digital feminist activism, *European Journal of Women's Studies*, 25(2), 236-246.
- Merriam Webster. (1828). *Drag Queen*. (Erişim Tarihi: 11.12.2022). <https://www.merriam-webster.com/dictionary/drag%20queen>
- Messner, M. (2016). Forks in the Road of Men's Gender Politics: Men's Rights vs Feminist Allies. *International Journal for Crime Justice and Social Democracy*, 5(2): 6-20.
- Meyer, D. S. (2004). Protest and political opportunities. *Annual Review of Sociology*, 30: 125-145.
- Millett, K. (2016) *Sexual Politics*. New York: Columbia University Press.
- Mountford, J. B. (2018). "Topic Modeling The Red Pill." *Social Sciences*, 7(3): 1-16.
- Notz, G. (2012). *Feminizm*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Nash, Kate, ed. 2000. *Readings in Contemporary Political Sociology*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Oakley, A. (1981). *Sex, Gender and Society*. England: Gower Publishing Company Limited.
- Offe, C. (1985) "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics", *Social Research*, 52(4): 817-868.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş. *Sosyoloji Notları*, (6), 51-55.
- Poirot, K. (2004). Mediating a Movement, Authorizing Discourse: Kate Millett, Sexual Politics, and Feminism's Second Wave. *Women's Studies in Communication*, (27)2, 204-235.
- Rafail, P., & Freitas, I. A. (2019). The men's rights movement and antifeminist mobilization. *Sociology Compass*, 13(4), e12675.
- Raw, L. (2018). *Struggle and suffrage in Watford: Women's lives and the fight for equality*. Pen & Sword.
- Remington L., Johanna D. (2018). *Feministler: Onlar Ne Düşünüyordu?* [Belgesel film]. Amerika: Netflix.
- Rhode, D. L. (2019). #MeToo: Why Now: What Next. *Duke Law Journal*, 69(2), 377-428.
- Saran, C. (2015). *Türkiye'de 2000'li yıllarda siyasal iktidar-ana akım medya ilişkileri ve gazetecilik sonuçları* (Yayın Numarası: 445593) [Yüksek Lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Scott, J. W. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Shaw, D. O. (2018). The New Language of Hate: Misogyny and the Alt-Right. *Identities in Flux: Globalisation, Trauma and Reconciliation, Bratislava: Kritika & Kontext*. 186-196.
- Shirky, C (2008). *Here Comes Everybody*. Penguin Books: England.
- Shorrocks, R. (2018). A Feminist Generation? Cohort Change in Gender-Role Attitudes and the Second-Wave Feminist Movement. *International Journal of Public Opinion Research*, (30)1, 125-145.
- Smith, C. R.; Brammer, E. S.; Cloudy, J.; Essary C.; Perez, C. (2025). "RIP TOP G:" Rhetoric, REsponses and Realities Surrounding the Social Media Ban of Andrew Tate. *Violence Against Women An International and Interdisciplinary Journal*, 31(30), 1-24.
- Sobande, Francesca (2019). "Woke-washing: "intersectional" femvertising and branding "woke" bravery." *European Journal of Marketing*, 54(11): 2723–2745.
- Stern, R. ve Sundberg, A. (2018). *Reversing Roe* [Belgesel Film]. Lincoln Square Productions.
- Tarrow, S. (2011) *Power in Movement*, United States of America: Cambridge University Press.
- Tilly, C. (2008) *Toplumsal Hareketler 1768-2004*, çev. O. Düz, İstanbul: Babil Yayınları.
- Time. (2020). *An 1859 Harper's Weekly cartoon parodying the 1848 women's rights convention in Seneca Falls, N.Y.* [Stok Fotoğraf]. <https://time.com/5917131/seneca-falls-myth/>
- Timur, K. ve Bodur Ün, M. (2016). Kolektif Siyasal Şiddet ve İslami Toplumsal Hareket Analizi: Hamas Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71 (2) , 565-597.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasığı*. (S. Yeniçeri, Çev.), İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Tong, R. P. (1998). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction*. Oxford: Westview Press.
- Urban Dictionary. (tarihsiz). *Maricone*. (Erişim Tarihi: 11.12.2022). <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=maricone>
- Walby, S. (2011). *The Future of Feminism*. UK: Polity Press.
- \_\_\_\_\_ (2016). *Patriyarka Kuramı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Wallerstein, I. ve Balibar, E. (1992). *Race, Nation, Class. Ambiguous Identities*. London-New York: Verso.
- Williams, R. (1990). *Marksizm ve Edebiyat*. Adam Yayınları: İstanbul.
- Wodak, R. (2002). Aspects of critical discourse analysis. *Zeitschrift für angewandte Linguistik*, 36(10), 5-31.
- Yaylacı, F. G. (2014). Toplumsal Hareketler ve Kuramsal Yaklaşımlar, B. Kartal, B. Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni Toplumsal Hareketler içinde* (s. 32-59). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Young, I. (1981). "Beyond the unhappy marriage: a critique of dual systems theory", *Women and Revolution: the unhappy marriage of Marxism and feminism içinde*, ed. Lydia Sergent. Londra: Pluto Press.
- http-1 <http://gazeteduvar.com.tr/katil-semih-celikin-ardindan-polis-incel-gruplari-takibe-aldi-haber-1725875>
- http-2 <https://www.sozcu.com.tr/sevval-samdan-yasak-elmadaki-taciz-skandali-ve-talat-bulutla-ilgili-aciklama-wp2493793>
- http-3 <https://www.birgun.net/haber/hande-ataizi-talat-bulut-beni-de-taciz-etmisti-218573>

http-4 <https://www.indyturk.com/node/284391/haber/sosyal-medyada-tacizle-su%C3%A7lanan-yazar-i%C3%A7li%C3%A7li-ibrahim-%C3%A7olak-intihar-etti>

http-5 <https://www.indyturk.com/node/284391/haber/sosyal-medyada-tacizle-su%C3%A7lanan-yazar-i%C3%A7li%C3%A7li-ibrahim-%C3%A7olak-intihar-etti>

<https://www.evrensel.net/haber/539109/emek-partisi-metini-katledenler-onu-susturamamistir>

http-6 <https://www.birgun.net/page/kunye-428191>

http-7 <https://turkiyeartvinlilergazetesi.com/content/10008/artvinli-medyacilar-ibrahim-aydin-birgun-gazetesi-kurucu-baskani>

http-8 <https://www.evrensel.net/haber/539109/emek-partisi-metini-katledenler-onu-susturamamistir>

http-9 <https://www.milliyet.com.tr/pazar/sozun-bittigi-yer-taciz-iddialarinin-odagindaki-hasan-ali-toptas-milliyete-konustu-6377719>

http-10 <https://www.posta.com.tr/son-dakika/tacizle-suclanan-yazar-hasan-ali-toptas-konustu-2292443>

http-11 <https://www.birgun.net/haber/hasan-ali-toptas-a-verilen-bir-odul-geri-aliniyor-326073>

<https://www.evrensel.net/haber/420886/yazar-ibrahim-colak-yasamina-son-verdi>

http-12 <https://www.birgun.net/haber/hasan-ali-toptas-in-filmi-de-iptal-edildi-326217>

http-13 <https://www.yenisafak.com/hayat/ibrahim-colak-hayatini-kaybetti-3589157>

http-14 <https://www.evrensel.net/haber/421187/istanbul-barosu-taciz-ve-cinsel-saldirilari-ifsa-etmek-bir-haktır>

http-15 <https://www.yenisafak.com/hayat/ibrahim-colak-hayatini-kaybetti-3589157>

http-16 <https://www.milliyet.com.tr/kultur-sanat/tgc-toptasin-simavi-odulunu-iptal-etti-6380738>

http-17 <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cizilen-sinirin-ihlali-tacizdir-6378285>

http-18 <https://www.milliyet.com.tr/molatik/kaos/hasan-ali-toptasin-kadinlardan-ozur-dilemesi-yeterli-olacak-mi-88059>

http-19 <https://arsiv.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/taciz-iddialariyla-gundeme-gelen-yazar-hasan-ali-toptasa-verilen-odul-geri-alindi-752269>

http-20 <https://www.yenisafak.com/gundem/yirmiden-fazla-kadinin-tacizle-sucladigi-hasan-ali-toptas-ozur-diledi-3588788>

http-21 <https://www.evrensel.net/haber/421187/istanbul-barosu-taciz-ve-cinsel-saldirilari-ifsa-etmek-bir-haktır>

http-22 <https://www.evrensel.net/haber/420948/bir-savunma-eylemi-ifsa>

http-23 <https://www.evrensel.net/haber/421233/tgc-hasan-ali-toptasa-2013te-verilen-sedat-simavi-edebiyat-odulunu-iptal-etti>

http-24 <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yazar-ibrahim-colak-intihar-etti-6376962>

http-25 <https://www.yenisafak.com/hayat/ibrahim-colak-hayatini-kaybetti-3589157>

http-26 <https://www.evrensel.net/haber/420886/yazar-ibrahim-colak-yasamina-son-verdi>

## ÖZ GEÇMİŞ

**Adı Soyadı** : Duygu KEÇELİ

**Yabancı Dil** : İngilizce

**Doğum Yeri / Yılı** :

**E-Posta**

**ORCID Numarası**

### **Eğitim Bilgileri:**

2007-2012 Lisans, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü

2012-2018 Yüksek Lisans, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı (Tezli)

### **Mesleki Deneyimi:**

2015- , Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Gazetecilik Bölümü

### **Yayınları:**

Yüksel E., Adıyaman F., Keçeli, D.; Doruk Şahin Ö., Kasdemir, B. (2014). Obezite konusu basında nasıl çerçevelenmektedir? *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(2), ss. 149-176.  
Birsen H., Keçeli D. (2019). Yeni Medya Ortamında Habere Yurttaş Katılımı. İçinde T. Livberber ve S. Tiryaki (Ed.) *Sosyal Medya Çalışmaları* (ss. 339-360). Literatürk.  
Keçeli D., Castillo N. G., Martinez, M. L. (2022). Integrating forced migrants in a research and communication Project using the principles of RRI. *European Communication Conference ECREA*, ss. 300-301.

### **Bilimsel Faaliyetleri (Kongre, Sempozyum, Çalıştay vb.):**

Kılıç D., Orhon E. N., Akçakaya E., Dalkılıç T., Keçeli D. (2020). Kırılgan Nüfuslar: Farkındalık ve Savunuculuk Açısından Kırılganlık Profillendirmesi. *Uluslararası Katılımlı VI. Sağlık İletişimi Sempozyumu*, Türkiye.  
Orhon E. N., Kılıç D., Keçeli D. (2021). Bir Savunuculuk Yaklaşımı Olarak Kırılganlık Profili ve İzleme Dinamiği: RAISD Projesi Örneği. *ICOMIR International Migration Researches Congress*, Eskişehir, Türkiye.  
Keçeli, D. (2021). Addressing the challenge of forced displacement. *International Medicine, Health and Communication Congress*. Eskişehir, Türkiye.

### **Görev Aldığı Projeler:**

Uffuk Avrupa Projesi. 822688. HORIZON 2020: Reshaping Attention and Inclusion Strategies for Distinctively Vulnerable People Among The Forcibly Displaced.  
**Araştırmacı** (2019-2022)